ION MINULESCU

Corigent la limba română

ION MINULESCU

CORIGENT LA LIMBA ROMÂNĂ

1929

A fost odată ca niciodată...

Pe vremea aceea lumea basmelor nu fusese încă anexată la rubrica faptelor diverse. Bunicii și nepoții păreau aproape de aceeași vârstă.

Anii copilăriei sunt însă ca musafirii din mahala. Îi primești cu același surâs pe buze, îi cinstești cu dulceață și cafea și-i petreci până la ușă cu refrenul obișnuit: “Când mai poftiți pe la noi?” Abia târziu de tot începi să-ți dai seama că cei care vin mereu nu mai sunt cei care plecaseră odată.

Pe vremea aceea împăratul era totdeauna foarte bătrân, iar unicul fecior al împăratului, foarte tânăr. Prea marea diferență de vârstă dintre tată și fiu nu da nimănui încă nimic de bănuit. Astăzi, cărturarii chemați să stabilească genealogia familiilor imperiale ar găsi-o poate suspectă. Pe vremea aceea, însă, bătrânii se bucurau la fel cu tinerii de toate prerogativele fizice ale vieții normale, și împăratul era cu atât mai mare și mai slăvit cu cât putea să aibă copii la o vârstă când muritorilor de rând nu le mai este îngăduit să aibă decât regrete și amintiri.

Pe vremea aceea, singurul bulevard al orașului pornea din piața gării, străbătea grădina publică drept în două și se sfârșea în fața primăriei.

Astăzi, bulevardul a fost prelungit. Capătul lui cel nou a crescut parcă din mijlocul grădinii publice, ca tija unei zambile liliachii dintr-un ghiveci de pământ smălțuit cu verde. Privită pe planul orașului, din clopotnița cu ceasornic a bisericii Sfântul Nicolae sau din aeroplan, grădina publică îți pare azi un om tras în țeapă, un pui de găină la frigare sau o enormă măslină de Vollo înfiptă într-o scobitoare.

Restul orașului nu s-a schimbat aproape deloc. Se târăște ca o viperă de-a lungul Argeșului, și din an în an se întinde ca să pară mai mare. A rămas însă aceeași reptilă fără picioare, cu coada proptită în cimitirul ovreiesc și cu capul strivit între spital și pușcărie. În schimb, vipera s-a civilizat. Străzile au fost pavate cu asfalt și luminate cu electricitate. Luna plină a fost expulzată din grădina publică tocmai la Trivalea, iar liceenii nu-și mai dau întâlnire cu modistele și croitoresele pe maidanele orașului. Hotelurile au început să închirieze camere cu luna, cu ziua și chiar cu ora...

Musafirii de pe vremea aceea au dispărut o dată cu anii din calendarele oficiale. Copiii au luat locul părinților cu preciziunea orelor de pe cadranul

unui cronometru. Avocații, doctorii, inginerii, generalii, dascălii și negustorii orașului de pe vremea aceea au fost înlocuiți, ca niște înalți dregători ai statului după o schimbare de regim.

Dar victoria vârstei e numai relativă. Tinerii au început să îmbătrânească și ei, iar bătrânii, după ce au fost binecuvântați din pridvorul bisericii Sfântul Ion, au fost trecuți pentru ultima oară prin dosul Foișorului de foc și împământeniți pe dealul Cimitirului Ștefan-vodă...

Din pragul locașului de veci, orașul cu locuințe de închiriat aproape nici nu se zărește. Stă pitit ca un laș între dealuri, gata să treacă Argeșul înot, la cel mai mic semnal de alarmă, și să lase județul fără capitală.

Este orașul în care mi-am petrecut copilăria, în care am iubit pentru prima oară și în care am rămas corigent la limba română.

Profesorul meu de pe vremea aceea nu-și luase încă licența în litere.

Mai târziu a murit ca director de școală... comercială.

* * *

Trei colegi de clasă — Eu, Cotan și Mihăiță — ne jucam de-a “căderea Plevnei”.

Eu fac pe regele Carol, Cotan face pe țarul Rusiei și Mihăiță pe Osman-pașa.

Eu sunt așa cum nu mai vreau să-mi aduc aminte că am fost.

Cotan este scurt, gras și gălăgios. Parcă ar fi un dop de sticlă de șampanie proptit pe două bețe de chibrituri cu gămăliile negre. Cotan are pantofi de lac. Doar este fecior de bani gata. Tatăl său este avocat, mare proprietar și șeful unui partid politic din localitate. Cotan este, dar, când băiatul prefectului, când al primarului, când al deputatului, când al senatorului. De când ne-am pomenit pe bancă unul lângă altul, Cotan nu e niciodată pe lista promovaților. Toamna însă, “când se numără bobocii”, Cotan devine iar colegul meu în clasa următoare, și așa mai departe...

Mihăiță este slab, sfios și sărac. Mihăiță este o expresie algebrică

— o câtime necunoscută botezată cu litera “S” la puterea a treia. Cele două cârlige grafice ale triplei sale personalități (fizice, sufletești și sociale) răstoarnă totdeauna noțiunea locului în care s-ar găsi la un moment dat în spațiu. Capătul curbei de bază cată spre infinit, iar cel care s-ar avânta parcă spre cer se încovoaie spre pământ. Mihăiță este simbolul sacrificiului etern. El face totdeauna pe Osman-pașa. După sfârșitul jocului, iese bătut,

schingiuit, scuipat și huiduit, iar după sfârșitul fiecărui an școlar, “premiul I cu cunună“.

Mihăiță este băiatul unui cizmar de pe Scoroboaia. Scoroboaia este o mahala a Piteștilor.

Piteștii de pe vremea aceea erau o comună urbană cu 17 000 de suflete, trei școli primare de băieți și două de fete, un liceu, două judecătorii de pace și un tribunal, un regiment de infanterie, altul de artilerie și un escadron de călărași, poștă și telegraf, stație de drum de fier, două spițerii, trei cofetării și treisprezece simigerii, dintre care una la centru, pe strada Șerban-vodă.

* * *

Plevna a capitulat, și Osman-pașa a fost făcut prizonier.

Bravele armate româno-ruse scot chiote de bucurie, și fesul nefericitului generalisim turc este purtat în triumf ca singurul trofeu al strălucitei victorii creștine. În clipa aceea, deasupra capetelor noastre o fereastră se deschide cu zgomot și o voce ascuțită de femeie scapă printre geamuri ca un ghiveci de flori ce s-ar fi spart.

— Ce?... Ați înnebunit?... Ce înseamnă gălăgia asta, Bucule? Nu ți-e rușine?... Tocmai azi v-ați găsit să faceți maimuțării, când a murit conu Ștefan?...

Bucul sunt eu. Vocea este a Margaretei. Margareta este croitoreasa noastră “cu ziua”, în grija căreia mă dăduse mama, dimineața, când plecase la Slatina.

Tac și casc gura mare, ca și cum aș fi vrut să prind din vânt ecoul zbieretelor noastre.

Cotan a tăcut și el. Mihăiță tăcuse mai demult. Țarul Rusiei aruncă spre fereastră o privire de mops cu dinții de lapte și mă întreabă cu vocea pe jumătate:

— Ce tot trăncănește aia? Cine spune c-a murit?

— Tata-mare.

— Tatăl mă-tii sau al lui tat-tău?

— Ba al mamei...

Cotan strâmbă din nas și aruncă cu fesul în capul lui Mihăiță, care fusese ghemuit pe treptele scării de piatră.

— Ei, și?... Trebuie să fi fost bătrân!... Bine că n-a murit tat-tău...

Eu simt ochii umezindu-mi-se și cu vocea înăbușită îngân ca și cum n-aș fi vrut să mă aud decât eu singur:

— Păi tata, Dumnezeu să-l ierte, a murit de mult... Ce?... Nu știai?...

Cotan se proptește țapăn în fața mea, cu ochii holbați de voluptatea unei superiorități neglijate până atunci.

— Așa e... că bine zici... Căpitanul e numai bărbatul mă-tii... Nu e tat-tău adevărat. Și continuă să mă măsoare cu ochii din creștet până în tălpi, ca și cum în locul meu s-ar fi substituit altă persoană.

Cei doi cuceritori ai Plevnei nu mai sunt parcă aceiași pravoslavnici creștini aliați.

Victoria noastră comună trebuie să rămână ispravă numai a unuia dintre noi. Țarul Rusiei caută prilej de ceartă cu regele Carol. În anul acela, Cotan era băiatul prefectului. Un prefect este stăpânul unui județ întreg. Or, în România de pe vremea aceea, județul Argeș ocupa proporțional cam același spațiu ca și fosta Rusie pe suprafața globului. Băiatul prefectului de Argeș nu putea fi deci decât țarul Rusiei.

Al cui băiat era însă micul său aliat? Curiozitatea lui Cotan explodează ca și bomba de la Vidin, la picioarele regelui Carol... Mie, însă, muzica asta nu-mi place.

— Dar tat-tău ce-a fost? Tot căpitan?

— Nu.

— Avocat?

— Nici...

— Doctor?

— Îî...

— Profesor?

— ... Și Cotan continuă să înșire din ce în ce mai enervat alte patru cinci profesiuni, fără să nimerească pe cea adevărată.

Cu doi ani în urmă, profesorul de matematici, exasperat că nu pot pricepe o regulă de trei simplă, mă întrebase la fel:

— Dar ce-a fost tat-tău, mă băiete, de te-a făcut așa greoi de cap?...

Atunci, e adevărat, am răspuns intimidat, numaidecât:

— Negustor. Și profesorul, după ce a râs cu poftă, mi-a făcut următorul raționament:

— Apoi din două una... Sau tu nu ești feciorul lui tat-tău, fiindcă ăla, dacă era negustor adevărat, trebuie să se fi priceput și la socoteli; sau dacă

ești feciorul lui și-i semeni întru toate, săracul tat-tău trebuie să fi dat faliment...

De atunci nu mă mai întrebase nimeni ce a fost tata.

Insistența diabolică a lui Cotan se transformă într-un ciocănit de ghionoaie, pe care tăcerea mea îl prelungește parcă la infinit.

— Spune ce-a fost tat-tău... Spune ce-a fost tat-tău... Spune ce-a fost tat-tău că-ți dau cu pumnu-n fălci...

Speriat, mă trag înapoi, mă împiedic și cad în brațele lui Mihăiță, care se apropiase tocmai de noi să facă pace între aliații învrăjbiți.

— Ce-ai, mă nebunule, cu el? Ce-ți pasă ție ce-a fost tat-său? Tat-său a fost mai mare ca tat-tău... A fost ministru, nu prefect.

Cotan se umflă, rumenindu-și obrajii ca un cozonac în cuptor.

Intervenția lui Mihăiță l-a exasperat. Dinamica personalității lui fizice atinge paroxismul. Dopul plesnește cu zgomot din gâtlejul sticlei de șampanie și pumnul lui cade ca un ciocan de cizmărie în capul lui Mihăiță, care mă ține în brațe.

O ia apoi la goană spre poartă și, odată ajuns în stradă, ne apostrofează cu ură și satisfacție:

— O să vă reclam la domnul diriginte că m-ați înjurat de tată...

* * *

N-am dormit toată noaptea. M-am gândit la tatăl lui Cotan, care era prefect, apoi la tata, pe care nu-l cunoscusem, dar care știam bine că nu fusese ministru și, în fine, la tata-mare, pe care n-aveam să-l mai văd niciodată.

Aceeași noapte învăluia și Piteștii, și Slatina. Aceeași noapte pusese stăpânire și pe nepot, și pe bunic. Pentru mine, însă, era prima noapte când nu puteam închide ochi; pentru el, prima noapte pe care o dormea sub cele șapte palme de pământ, unde șapte ani de-a rândul n-avea să-l mai supere nimeni.

Pe tata nu-l supărasem niciodată, fiindcă nu-l văzusem decât în portretul cel mare din salon. Pe tata-mare, însă, îl vedeam parcă și atunci, cu ochii încremeniți de groază și cu brațele ridicate spre crengile nucului din vie, în care mă urcasem fără să mă mai pot coborî.

Primul meu “turn de fildeș” avea peste o sută de ani!...

Trunchiul lui era așa de gros, că trei oameni abia l-ar fi putut îmbrățișa, frunzele lui foșneau ca niște salbe de icosari la gâtul fetelor prinse în horă, iar seara, când soarele se coroba peste Grădiște în Olt, pământul de la rădăcina lui avea parcă reflexe de aur. În via noastră de la Slatina mai erau și alți nuci. Unii erau tot așa de bătrâni, și pe trunchiul lor scorburos șirurile de furnici roșii urcau și coborau neobosit ca și ascensoarele electrice ale unui sky-scraper american. Dar dintre toți nucii din via noastră, unul singur era nucul meu!... Șu nucul ecesta era nucul meu fiindcă eu eram cel din urmă vlăstar al celor care, pe vremea turcilor, îngropaseră la rădăcina lui o comoară.

Tata-mare îmi povestise (ce știa și el de la tatăl său) că într-o noapte de august două flăcări lungi și gălbui înlănțuiseră trunchiul nucului ca două brațe de schelet ce-ar fi încercat să se ridice din groapă. Aceasta însemna că ploile și zăpezile atâtor ani topiseră comoara, făcând-o una cu pământul cleios și galbui.

Dar superstițiile sunt produsul realităților nebănuite. Comoara dispărută exista totuși acolo unde fusese îngropată. Exista în aspectul deosebit al nucului acesta, pe care eu îl socoteam unic pe lume, și mai ales în bucuria neexplicabilă cu care îl revedeam în fiecare vacanță de sfârșit de an. Monezile de aur ce mi s-ar fi cuvenit mie trebuia să le moștenesc sub o altă formă. Dar pe vremea aceea, nu trăisem, în întregimea lor, primele trei zile biblice. Pentru mine, Dumnezeu nu despărțise încă apele de uscat, și averea strămoșească nu-și lămurise încă forma definitivă sub care aveam să fiu despăgubit de comoara pe care o crezusem pierdută pentru totdeauna.

De lucrurile acestea, însă, abia astăzi îmi dau seama.

Pe vremea aceea știam numai că în vârful nucului mă așteaptă un pătuiag de scânduri, pe care tata-mare îl construise anume pentru mine, iar în podul caselor noastre de la Slatina, un maldăr de cărți mucegăite, pe care le citise odată o soră mai mare a mamei.

Când le-am descoperit, am avut impresia că am trecut două clase într-un an.

Tata-mare, însă, m-a mustrat cu blândețea lui de om îndurerat.

— Dă-le naibii de hârțoage, că așa s-a smintit și biata Lena!...

M-a mângâiat apoi pe amândoi obrajii și a dat ordin servitoarelor să închidă podul cu lacăt.

Podul însă a rămas deschis toată vara și, în pătuiagul din vârful nucului, mi-am urcat pe rând o saltea de paie, o pernă de puf, o scoarță oltenească,

un pistol cu cremene, un iatagan și volumele: *Poezii populare ale românilor*, adunate și întocmite de Vasile Alecsandri: *Sobieski și Plăieșii* de Costache Negruzzi; *Cântarea României*, care pe vremea aceea era de Nicolae Bălcescu; *Patimile junelui Werther*, traducție din limba germană de B. V. Vermont, cu o introducere de Grigore H. Grandea și *Istoria Manoni Lesco și a cavalerului de Grio* de decanulu Prevo, tradusă de St. Hr. Bâjesku și tipărită cu a însăși cheltuială în anul 1857.

* * *

De trei zile, Margareta mănâncă cu mine la masă și doarme cu mine în aceeași odaie. Căpitanul e plecat la manevre, iar mama mi-a scris că are să mai întârzie câtva timp la Slatina. În lipsa ei, Margareta mă îngrijește ca pe un frate mai mic. De altfel, mama are toată încrederea în croitoreasa noastră, care este fată cuminte și vrednică.

Nu știu ce poate înțelege mama prin cumințenia unei fete ca Margareta.

De vrednicia ei, însă, îmi dau seama și eu. Toată ziua lucrează.

Transformă rochiile mamei și cârpește ciorapi întregii familii, deretică prin odăi, dă bucătăresei bani pentru piață, se interesează cum stau cu lecțiile pentru a doua zi, mă scoală dimineața la ora șapte și în fiecare seară îmi aduce aminte că trebuie să mă închin și să-mi ung nările cu vaselină mentolată ca să nu capăt guturai.

De când am rămas singur cu ea, parcă noi am fi adevărații stăpâni ai casei.

Margareta este cu vreo zece ani mai mare ca mine. Are părul negru și creț, ochii verzi, obrajii măslinii și gura mare... grozav de mare!...

Când am văzut-o pentru prima oară, mi-a venit să râd. Gura ei mi-a amintit cutia mea de compasuri, care pe dinafară e neagră și pe dinăuntru roșie. Colțurile buzelor îi atârnă parcă de sfârcurile urechilor ca doi cercei de mărgean împreunați pe sub bărbie... Margareta este neagră și urâtă ca dracul...

Aseară am surprins pe Lina bucătăreasa vorbind cu Năstase ordonanța.

— Și ce zici că era?... Ofițer sau sergent-major?

— Ba era un dom’ sublocotenent, că m-a oprit în poartă și m-a întrebat de ea... Zicea că-i nepoata coniții...

— Ei, poftim!... Ai văzut cum și-a luat cioara nasul la purtare!...

Când oi mai prinde-o dând târcoale prin bucătărie, am să-i zvârl cu oala de supă în cap... În noaptea asta, Margareta n-are deloc astâmpăr. Se uită mereu pe fereastră, își pune broboada în cap și iese în curte, apoi se întoarce încruntată în odaie, se apropie de patul meu să vadă dacă dorm și, din când în când, plesnește din buze ca și cum ar fi mânat patru cai înaintași.

Eu m-am înghemuit sub plapomă și aștept nerăbdător să văd sfârșitul acestei atitudini neobișnuite.

Margareta simte că nu dorm. Oricât m-aș încerca, nu mă pot preface.

Margareta știe că de obicei încep să sforăi de îndată ce închid ochii.

Se apleacă spre mine și ridică colțul plapumii.

— Ce faci, Bucule?... Nu dormi ?

— Ba da... Aștept să te culci și tu... În momentul acela, Năstase crapă ușa discret și cu vocea pe jumătate întreabă:

— Încui poarta, domnișoară?

— Ce oră este?

— Bătu la Sfântu Nicolae mai adineauri unspre'ce...

Margareta tace câteva clipe, apoi răspunde plictisită:

— Bine, încui-o, că e târziu...

Micșorează apoi lumina lămpii și începe să se dezbrace. Îi aud foșnetul fustei și cele două pocnituri înăbușite ale pantofilor aruncați pe covor. Aud tot, dar nu văd nimic.

Patul meu este între fereastră și sobă. Canapeaua Margaretei, între fereastră și ușă.

Mă întorc cu fața spre perete și închid ochii. Până s-adoarmă și ea, probabil că Margareta stă culcată, ca de obicei, cu ochii în tavan. În vis, o pisică mare și neagră se încrucișează cu mine pe un drum pustiu de țară, fără case și fără copaci.

Nu-mi plac nici pisicile, nici câinii. Nu-mi place nici un fel de animal.

Caii căpitanului, mai ales când sunt cu șaua pe ei, mă enervează.

Un valtrap ofițeresc parcă ar fi o perdea de doliu, iar un harnașament de mare ținută, un adevărat dric de clasa I. La Pitești mai ales, înmormântările oamenilor cu dare de mână sunt foarte apreciate. Se fac cu muzica militară și cu comentariile întregii populații băștinașe.

Nu-mi plac pisicile, și mai ales pisicile negre... Diavolul când vrea să te ispitească și când moartea îți intră în casă pe nesimțite iau chipul unei pisici negre.

Dar pisica asta parcă nu e pisică la fel cu toate pisicile. Prea e frumoasă și prea e blândă. Se apropie de mine prietenoasă, cu coada ridicată drept în sus ca un plop desfrunzit, și își freacă pântecele cald și catifelat de picioarele mele, pe care visul mi le-a transformat parcă tot în două labe de pisică.

La un moment dat, chipurile noastre se confruntă ca imaginile pe o placă fotografică voalată, și din amestecul celor opt labe comune țâșnește o lumină vie, care produce în mine o comoție bruscă...

Tresar din vis, ca și cum aș fi ținut în mână cei doi electrozi ai mașinii Wimrshurst, cu care profesorul de fizică ne demonstrează existența electricității.

Margareta este lângă mine...

Palmele ei fierbinți se lipesc de cămașa mea de borangic ca două ștampile de ceară roșie pe plicul unei scrisori de valoare. Știam de la mama că: “pisică de visezi, dușman înseamnă“. Pisica asta, dar, trebuie să fi fost Margareta. Dar ce rău mi-ar putea face mie Margareta?... Îmi răsucesc leneș capul în pernă și o întreb somnoros:

— Tu ești? Ea se lipește și mai mult de mine. Își plimbă degetele pe pulpele mele goale ca și cum ar fi vrut să liniștească un cal nărăvas și, cu vocea ei de pisică lihnită de foame, îmi șoptește:

— Psss... Stai liniștit, că eu sunt... Am visat urât... Mi-e frică să mai dorm singură... Lasă-mă să dorm și eu cu tine. Nu vrei să dormim astă-seară împreună? Eu tac, fiindcă deocamdată nu știu ce să răspund. Simt însă un fior rece cum mi se coboară de-a lungul spinării ca un tire-bouchon ce s-ar fi adâncit într-un dop de plută și, fără să știu de ce, mă lipesc și mai mult de corpul ei moale și cald.

Pe măsură ce îmi vin în fire, încep să ghicesc cam ce putuse visa Margareta în noaptea aceea.

Cotan avea o colecție de cărți ilustrate, pe care nu mi le arăta decât prin locuri dosnice și fără prea mulți martori. Nu eram dar cu totul străin de cum s-ar fi putut petrece la fel așa ceva și în realitate. Apoi sublocotenentul care se interesase de ea cu o seară înainte și neastâmpărul cu care dăduse târcoale pe la fereastră și prin curte mă tenta să răspund “prezent” și să ies la tablă cu lecția neînvățată...

Buzele Margaretei îmi gâdilă bărbia și gâtul gol. Eu mă scutur ca un câine după ce a ieșit din apă. Ea râde și-mi precipită în urechi crâmpeie de fraze pe care le aud pentru prima oară. Brațele ei mă strâng în serpentină de

la umeri până la genunchi. Oasele mele trosnesc resemnate ca niște scânduri de brad prinse în minghineaua unui tâmplar, și pe urmă... . . . .

— Să nu care cumva să-i spui coniții ceva, că nu-i frumos!...

* * *

Ah!... Ce frumoasă e Margareta!...

Parcă e icoana sfintei Filofteia de la capătul patului meu, pe care maestrul anonim a îmbrăcat-o în argint și nu i-a lăsat descoperit decât chipul măsliniu cu ochii verzi și buzele roșii.

* * *

Nu știu cine a hotărât ca patronul școlarilor silitori din România să fie sfântul Petre. Unul din cei patru evangheliști ar fi fost poate mai nimerit. Sfântul Petre nu știa nici măcar să citească !...

Se pare însă că simbolul cheilor cu care sfântul Petre te întâmpină din pragul fiecărei biserici mai are și altă interpretare decât cea pe care mi-o dăduse popa Gheorghe, profesorul nostru de religie din cursul inferior. În viață, ca și după moarte, porțile raiului nu se deschid decât pentru cei “săraci cu duhul”. De cele mai multe ori podoabele minții și ale sufletului sunt bagaje inutile, care-ți îngreuiază drumul spre împărăția cerurilor. Și dacă știi să citești cărțile sfinte și printre rânduri, înveți că adevărata fericire pământeană este să te poți lepăda la timp de ai tăi și de tine însuți, sau, cum s-ar zice în stilul evanghelic: să n-aștepți niciodată să cânte cocoșul de trei ori!...

Pregătește-ți dar cheile, sfinte Petre. După cum vezi, îngropăm încă un an școlar, și-acum venim să batem din nou la porțile raiului. Nu ne mai întreba cine suntem, fiindcă ne cunoști din anii trecuți. Suntem tot noi, adică: Eu, Cotan și Mihăiță... Cântărește-ne bine mintea și sufletul în balanța palmelor tale apostolice și deschide porțile numai aceluia din noi care va fi demn să intre... Și eroul predicii de pe munte răspunde: “Fericiți cei fără nici un fel de bagaj, fiindcă aceia nu vor avea nimic de pierdut!”...

* * *

Am trecut în clasa a VI-a.

Ca de obicei, Mihăiță este întâiul pe lista promovaților, iar Cotan, întâiul pe lista corigenților la două obiecte. De data asta este corigent la limba greacă și la matematică. Eu am fost clasificat al șaptelea. În grădina publică a fost construită o tribună de scânduri albe împodobită cu verdeață, covoare și drapele naționale.

De-a lungul celor trei mese împreunate și acoperite cu postav verde, stau așezați, după importanța rangului social, la mijloc prefectul județului, apoi, la dreapta lui, generalul comandant al garnizoanei, părintele protopop, directoarea școalei de fete nr. II și directorii școlilor nr. I și III, iar la stânga lui, primarul orașului, directorul liceului, directoarea școalei de fete nr. I, directorul școalei de băieți nr. II și polițaiul. În jurul tribunei stau în picioare profesorii și elevii premiați, părinții, muzica militară, comandantul gardiștilor care păzește ordinea și restul publicului cu “bilete de intrare”.

Fiecare director citește cu glas tare numele premianților din școala sa. Ceremonia se repetă la fel, dar nu cu același fast, pentru toți premianții. Adevărații eroi ai zilei sunt numai “premianții întâi”. Numele lor produce senzație în public și prezența lor pe tribună pune în mișcare întreaga ierarhie oficială. Prefectul le pune pe cap câte o coroană de brad, primarul le oferă pachetul de cărți legat cu panglică tricoloră, protopopul le dă binecuvântarea, iar generalul, după fiecare “premiant întâi”, face un semn către capelmaistru, care la rândul lui ridică în aer o baghetă albă, și muzica militară repetă de trei ori: “Sol, si, re, sol, sol, re, si, sol” și o singură dată: “Sol, la, si, re”.

Excepțional în anul acesta, Societatea doamnelor din elita piteșteană pentru ajutorarea elevilor lipsiți de mijloace s-a hotărât să-și manifeste activitatea în mod public. Pe lângă coroana de brad, pachetul de cărți, binecuvântarea protopopului și salutul muzicii militare, Mihăiță capătă și un costum de haine de dril... Dintre toți premianții din anul acesta, Mihăiță este cel mai jerpelit.

După sfârșitul serbării, muzica militară mai cântă un “potpourri”-u național, valsul lui Ivanovici *Dunărea albastră* și marșul nemțesc după care defilează armata la 10 mai. Apoi grădina începe să se golească.

E cald și e ora mesei.

Părinții și copiii grăbesc spre casă, iar muzica militară spre cazarmă.

Femeile își deschid umbrelele și își fac vânt cu evantaiul, bărbații își trec batistele pe frunte și în jurul gâtului, iar sfântul Petre își zdrângăne

cheile de la cingătoare, ca pintenii unui ofițer de cavalerie, și își șoptește cu melancolie în barbă: “Mulți chemați, puțini aleși”...

Publicul de proastă condiție, care n-a fost lăsat să intre în grădină, așteaptă afară în stradă. La un semn al gardistului de la poartă, grupul compact al curioșilor anonimi se crapă ca o coajă de nucă în două părți egale.

Sosesc autoritățile.

Prefectul, primarul și generalul trec solemn printre cele două șiruri de capete descoperite și murmure indescifrabile.

Cotan s-a băgat în grupul persoanelor oficiale, care se despart strângându-și mâinile cu urări reciproce de:

— Poftă bună...

— *Merçi*... Asemenea...

Trei trăsuri așteaptă lângă trotuar. (Pe vremea aceea automobilele nu fusese încă inventate). E trăsura prefecturii, a primăriei și a diviziei de infanterie. Protopopul ia loc la dreapta primarului, care, nefiind însurat, are un loc liber în trăsură.

La Pitești, trăsura constituie cel mai elocvent atribut al superiorității sociale. De obicei, populația de rând n-o întrebuințează decât în două cazuri excepționale: când trece Argeșul ca să ia trenul pentru Câmpulung din gara Gropeni și când conduce la cimitir vreo rudă sau vreun cunoscut. E drept că familiile de bună condiție obișnuiesc să facă în prima zi de Paști câte o plimbare cu trăsura la Trivalea. Dar atâta tot.

Până la gara din oraș toată lumea merge pe jos și cu geamantanul în mână. La Pitești, cufere nu au decât ofițerii care sunt nevoiți să schimbe garnizoana aproape în fiecare an. De altfel, o plimbare pe Bulevardul Elisabeta-Doamna e tot ce poate fi mai plăcut. Băștinașii pretind chiar că o stradă așa dreaptă, lungă, largă și curată nu există nici la București...

Din grupul acestor băștinași anonimi, un om cărunt se desprinde brutal ca o ghiulea scăpată din gura unui tun. Emoția i-a holbat ochii și i-a încleștat dinții. În sufletul lui, emoția trosnește caldă ca o pâine abia scoasă din cuptor.

Mihăiță l-a zărit și s-a îndreptat spre el.

Eu îi fac semn mamei:

— Uite... Ăla e tatăl lui Mihăiță...

Mama însă abia își întoarce capul. Probabil că o interesează mai mult persoanele oficiale... Și totuși, întâlnirea lui Mihăiță cu tatăl său este

singurul moment cu adevărat grandios în această zi de împărțire a premiilor la Pitești. “Premiantul întâi” din clasa a V-a dispare în brațele cizmarului de pe Scoroboaia ca râul Doamnei în apele râului Argeș... Îmbrățișarea lor contopește, parcă pe veci, două elemente ale naturii...

După câțiva pași, mama se răzgândește și, foarte hotărâtă, mă bate cu oarecare pocăință pe umăr:

— Ia ascultă... să-l chemi mâine după masă la noi... să mergem cu el în târg... să-i cumpărăm și lui, săracu, o pereche de pantofi galbeni de la Leon...

Un fior de completă revanșă sentimentală îmi colorează obrajii în purpura pontificală și privirile-mi alunecă fără voie pe florile pantofilor mei tot galbeni și cumpărați în ajun, tot de la Leon.

Mama nu face parte din Societatea doamnelor din elită pentru ajutorarea elevilor lipsiți de mijloace.

* * *

Năstase, ordonanța, îmi așează geamantanul în plasa de sfoară ceruită a compartimentului de clasa II-a, în care se mai găsesc încă trei pasageri, un popă bătrân, un domn ceva mai tânăr și o doamnă între două vârste. Îmi recomandă apoi să nu pierd biletul de tren și recipisa bicicletei pe care am dat-o la vagonul de bagaje și, după ce mă salută militărește, pleacă urându-mi:

— Umblați sănătos, conașule...

Popa își mângâie cu mâna stângă barba albă și cu mâna dreaptă centura vișinie de pe burtă, se uită la mine îngăduitor ca într-o Evanghelie tipărită cu litere chirilice și mă întreabă:

— Încotro, taică?

— La Slatina, părinte.

Domnul ceva mai târziu tresare din colțul lui de lângă fereastră, închide cartea cu scoarțe roșii în care citise până atunci și, privindu-mă pe sub ochelari cu un aer plictisit, continuă interogatoriul început de popă:

— Dumneata ești din Slatina?

— Ba nu... Eu sunt din Pitești.

— Și ce cauți la Slatina?

— Am rude... Mă duc la vie, la mama-mare...

— Dar mama-mare a dumitale cine este? În sfârșit!... Iată un om bine crescut. Ăsta, cel puțin, se mulțumește să știe numai cine este mama-mare. Altul, în locul lui, m-ar fi întrebat cu siguranță cine este tata. Pe mine, însă, curiozitatea necunoscutului mă enervează. În afară de arborele genealogic al familiilor domnitoare și pedigreul cailor de curse, cercetarea ascendenților nu prezintă nici un interes practic. Este o pierdere de timp inutilă și o îndeletnicire socială vulgară.

Dar domnul cu ochelari mi-așteaptă răspunsul în aceeași atitudine fixă de cumpănă de fântână părăsită... Ce-i pot răspunde să scap mai ușor? Dacă l-aș întreba, la rândul meu, și eu ceva?

— Dar dumneavoastră cunoașteți lumea din Slatina?

— Cum nu? Doar eu sunt slătinean!...

De data asta, iată însă că tresare doamna între două vârste, care până atunci privise pe fereastră cu gândul aiurea, dar cu urechile, probabil, la discuția noastră.

— Cum? Dumneavoastră nu sunteți profesor la liceul nostru din Craiova?

— Ba da, doamnă... Dar de fel, sunt din Slatina...

Intervenția doamnei între două vârste mă scapă de interogator.

Spovedania profesorului, de altfel, este mult mai interesantă decât a mea. După profesor, vine rândul doamnei și apoi rândul popii.

Spovedania popii, însă, e foarte scurtă și aproape nu prezintă nici un interes obștesc. Ea nu cuprinde decât evenimentele cele mai principale din viața și cariera sfinției-sale, care se grăbește să termine, fiindcă merge la Râmnicul-Vâlcea și trebuie să schimbe trenul la Piatra-Olt.

Iată-mă dar, fără să vreau, duhovnicul celor trei tovarăși de drum din acest compartiment al vagonului C.F.R. II B.7.431. Îi ascult și îmi vine să râd. Personalitatea ființei lor îmi pare redusă la figurile unui joc de cărți cu care aș fi făcut o pasență ca să mă distrez. Un “popă“, o “damă“” și un “valet”... Probabil că eu sunt un “as”. Deși n-am însă figură omenească, eu sunt, totuși, cartea cea mai mare din compartiment.

Până la Slatina aflu mai mult decât aș fi citit toate rubricile de “fapte diverse” din ziarele ce apăreau pe vremea aceea în România.

Popa regretă că trebuie să schimbe trenul la Piatra-Olt. Dama regretă că nu poate merge și ea la Râmnicul-Vâlcea, fiindcă popa, care este văduv, are o pereche de case pe strada Brătianu și o vie pe rod de 12 pogoane la Drăgășani. Îi pare totuși bine de cunoștința profesorului, care a mai luat o

gradație de la minister și a încasat leafa și pe cele două luni de vacanță. Valetului, în fine, îi pare bine că nu pleacă la Govora decât peste o săptămână și că, până atunci, va putea vedea zilnic dama care are odaie cu luna la hotel “Geblescu”.

Trenul s-a oprit în gara Slatina.

O șapcă soioasă apare pe ușa compartimentului și o voce răgușită țipă grăbită:

— Aveți nevoie de hamal? Mă ridic, îi arăt geamantanul care zboară din plasa de sfoară ceruită ca un pitpalac dintr-o colivie, mă închin apoi cu respect în fața tovarășilor mei de drum și-i salut cu formula obișnuită:

— Mi-a părut bine de cunoștință... Bun voiaj...

Popa îmi răspunde:

— Să trăiești, taică.

Profesorul mormăie:

— Mulțumesc... Umblă sănătos...

Iar doamna între două vârste mă oprește cu gestul și vocea ei de sirenă craioveancă:

— Dar pe la Craiova n-ai de gând să vii, tinere?...

— Ce să caut, doamnă, dacă nu cunosc pe nimeni!...

— Vai!... Cum se poate să spui așa ceva?... Dar pe noi nu mai vrei să ne cunoști?... În urma mea, popa și profesorul își încrucișează privirile ca două lăncii de cavaleri medievali, în cinstea castelanei care și-a concediat pajul...

* * *

În gară m-așteaptă Steluța și Georgică.

Steluța este vară-mea, Georgică este bărbatul Steluței. Acum un an, Steluța era încă domnișoară. S-a măritat toamna, imediat după plecarea mea și abia cu două săptămâni înainte de moartea tatei-mare.

Amintirea mortului mă face să observ că nici Steluța, nici Georgică nu mai poartă doliu. Și totuși, tata-mare o înzestrase cu 10 mii de lei și cu un loc viran de 500 m.p.

Deși vară cu mine, Steluța nu-mi seamănă cu nimic. Altă figură, alt suflet, altă educație, altă poziție socială. Steluța este fată de cofetar și Georgică e profesor de gimnastică la gimnaziul din Slatina. La Slatina nu este liceu cu șapte clase ca la Pitești.

Sărut întâi pe Georgică, apoi pe Steluța. Pe vară-mea, însă, o sărut cu mai multă însuflețire. Georgică mă bate cu bastonul pe umăr:

— Ia sfârșiți mai repede, că parcă nu v-ați văzut de un secol!...

Eu mă desprind din brațele ei și-l privesc cu oarecare compătimire.

— Aoleu!... Păi dacă ești gelos și pe văru-său... am înțeles!...

Georgică râde galben și schimbă vorba.

— Dar știi ce mare te-ai făcut?... Nici nu te-ași mai fi cunoscut!...

Bravo ție! Steluța mă măsoară cu coada ochiului. Se depărtează apoi de mine și-l ia de braț pe bărbatu-său. Nu-și vorbesc însă nici unul, nici altul.

Steluța pare jenată; Georgică pare enervat.

Nu știu cum vor fi fost în luna lor de miere. Nu sunt, de asemenea, curios să știu nici cum au să sfârșească primul an de căsnicie.

Ghicesc însă că în Danemarca e ceva putred!... Steluța e palidă, blondă, cu ochii albaștri și oftează ca Ofelia. Georgică e oacheș, încovrigat ca un semn de întrebare și vorbește tot în dublu înțeles ca Hamlet. În trăsură, aceeași plictiseală. Caii merg ca după mort. Birjarul nu-i poate mâna mai repede, fiindcă îmi ține bicicleta în brațe.

Eu mă opresc la vie, unde mă așteaptă mama-mare. Steluța și Georgică pornesc mai departe în oraș...

Păcat că la Slatina nu e nici o mănăstire de maici.

Iată-mă iar la vie! Iată-mi nucul!...

Iată-mi toate amintirile trecutului cum încep să evadeze din sufletul celui care-a devenit bărbat, ca niște pușcăriași printr-o spărtură secretă a zidului!...

Nu știu ce s-a întâmplat... Nu știu ce nu trebuia să se întâmple ca să mă poți regăsi același din anii trecuți...

Pătuiagul în care citisem pe Werther și pe *Manon Lescaut* îmi pare nacela unui balon captiv, care în loc să mă înalțe, mă coboară spre pământ.

S-a înnoptat...

Pe șoseaua fierbinte încă și plină de praf, un grup de fete se întorc în oraș cântând: Olteancă din Slatina.

Cu ochii cât strachina... În urma lor, alte grupuri de femei mai bătrâne grăbesc tăcute spre casă. Bărbații probabil au rămas la cârciuma din curtea gării.

Le recunosc... Sunt lucrătoarele tocmite cu ziua la încărcatul cerealelor în vagoane. Cineva îmi spune că sunt aceleași din anii trecuți.

Le știu cântecul pe dinafară... Prin întuneric, le deslușesc parcă figura, și din belșugul ochilor mari și rotunzi ca o strachină rustică le sorb mândria rasei din care fac parte și eu...

Eu, însă, nu mai sunt același!...

Un pocnet de pușcă îmi amintește pistolul meu cu cremene.

Luceafărul care răsare tot acolo, în stânga gării, mă face să-mi întorc capul spre cimitirul orașului unde se odihnește tata-mare... Plecarea lui din lume coincide cu adevărata mea intrare în viață...

Pe șosea, o siluetă albă de femeie aleargă să ajungă grupul din care s-a desprins. În urma ei, praful fierbinte se rotunjește ca fumul aromat dintr-o cădelniță de argint. E singură, și totuși, foarte aproape de ea, străinul din via de lângă șosea o urmărește cu ochii și cu sufletul, ca să-i ție de urât până la poarta casei...

La fel, până în poarta casei noastre de la Pitești, un sublocotenent sau alt străin trebuie să fi însoțit în seara asta și pe Margareta!...

De la vie până la oraș, fac zece minute cu bicicleta. Din oraș până la vie, fac cincisprezece minute. Când mă duc, merg tot la vale. Când mă întorc, merg tot la deal.

Bicicleta mea face admirația clienților cofetăriei în ușa căreia descalec și o proptesc de trotuar. Marca bicicletei mele este un “Trifoi” cu patru foi. La Slatina, nu se cunoaște decât trifoiul obișnuit și cântecul:

Frunză verde de trifoi,
Azi-i miercuri, mâine joi,
Vine badea iar la noi...

Joia și duminica seara cântă muzica militară în grădina publică.

Steluța mi-a trimis vorbă, printr-un birjar care se ducea la gară, să vin neapărat în oraș, fiindcă n-are cu cine merge seara la grădina publică. Georgică trebuie să plece după amiază la București.

Biata Steluța!... Ce fată fără noroc!... S-a măritat din dragoste și are să divorțeze din plictiseală. Georgică e gelos și Steluța nu înțelege să fie bănuită și terorizată. Vară-mea, însă, este o fată discretă. Mie nu mi s-a plâns încă de nimic. Vorbind însă de gineri-său, tanti Mari, mama Steluței, mi-a destăinuit mai zilele trecute un lucru de care m-am îngrozit.

— Iată, un nebun... maică... Curat nebun!... Se laudă toată ziua cu bătaia. Parcă dacă e profesor de gimnastică, trebuie să schingiuiască oamenii!...

Nu cumva Georgică o fi și bătut-o?...

N-am întrebat mai mult, fiindcă soarta Steluței a început să mă înduioșeze. Nu-i dau dreptate lui Georgică fiindcă Steluța e vară-mea. Îl înțeleg însă perfect, fiindcă, de când nu mai am nici o veste de la Margareta, am început să fiu și eu gelos!...

La plecarea mea din Pitești, îmi promisese câte o carte poștală ilustrată la două zile și o scrisoare mai lungă, o dată la săptămână. E drept că Margareta nu prea știe să scrie ortografic și poate se jenează de mine. În două săptămâni, însă, de când sunt la Slatina, n-am primit decât trei cărți poștale și nici o scrisoare. În schimb, eu îi trimit regulat, la poste-restante, cărți poștale ilustrate cu vederi din oraș și împrejurimi. Azi i-am trimis grădina publică cea mică din fața Palatului administrativ. Slatina are două grădini publice. Cea mare, unde cântă muzica militară în fiecare joi seara, e pe deal, la marginea orașului...

Steluța m-așteaptă la cofetărie.

Clienții de la mese, ca să poată intra în grațiile fetei patronului, repetă comanda de câte două ori și chiar de trei ori.

De obicei, vara se consumă înghețată și “corăbioare”. Corăbioarele, mai ales, sunt sprecialitatea casei. Vara, prăjiturile nu sunt bune. Se înmoaie repede și se acresc. Nu le poți ține nici două zile. Corăbioarele, însă, durează și câte o săptămână...

Sosirea mea produce oarecare senzație. Pentru prima oară îmi dau seama de marea, dar singura prerogativă a tinereții în viață... N-am venit cu nici un gând ascuns, și totuși, de jur împrejurul meu nu sunt decât ochi care mă privesc cu ură. În ochii lor, cel puțin, de bine, de rău, pot citi și eu ceva. Mă întreb însă cu groază ce trebuie să fie în sufletul lor...

Steluța parcă nu mai seamănă cu Ofelia. În seara asta e veselă și rumenă ca o înghețată de zmeură. De când am venit la Slatina, n-am văzut-o niciodată așa de bine dispusă. Probabil din cauza plecării lui Georgică la București.

Grădina publică din Slatina nu seamănă cu grădina publică din Pitești. Cea din Slatina e lungă și îngustă. Trei alei paralele, ca niște terase cu balustrade de lemn câinesc, răsar timide din coasta unui deal care se sfârșește în șosea. Cum stă proptită în grilajul de fier, grădina publică cea mare din Slatina pare corabia lui Noe eșuată pe muntele Ararat.

Grădina publică a unui oraș de provincie este ca ograda unei locuințe de țară: găini, rațe, gâște, curcani și mai ales bibilici — adică publicul obișnuit, cunoștințele de toate zilele, sau, în cel mai rău caz, câte un străin blajin, cu

care poți intra în vorbă foarte ușor, imediat după îndeplinirea formalităților de rigoare. Leii, tigrii și leoparzii lipsesc. În România, orașele de provincie nu prezintă avantajele pădurilor africane. Animalele sălbatece se trag spre capitala țării. Din când în când, însă, poți întâlni rătăcind și prin provincie câte o girafă, o cămilă sau un hipopotam. Președintele tribunalului, bunăoară, este poreclit “girafă“, nevasta colonelului “cămilă“, dar administratorul financiar “hipopotam”. Cel mai popular din toți, însă, este “nenea Ghiță“, berbecul Regimentului 3 de infanterie, care nu se dezlipește de capelmaistrul muzicii militare fie paradă, fie nuntă, fie înmormântare, fie concert în grădina publică.

Restul publicului e complet lipsit de orice altă personalitate. Luat în întregime, pare un pachet de cofeturi colorate, cu care la Slatina se presară colivele preparate special pentru pomenirea răposaților.

Tineri de ambe sexe se perindă cu aceeași monotonie exasperantă ca enorma curea de transmisiune a unui motor de uzină. Cei mai în vârstă stau pe băncile vopsite cu verde, unde discută sau trag cu ochii și urechile la cei care trec prin fața lor.

Când cântă muzica nu se mai aude nimic. După ce tace însă, glumele se amestecă cu pașii de pe nisipul aleilor, și în grădina publică cea mare din deal parcă ar curge Oltul din vale...

De sus, luna plină completează lipsurile de jos!...

De când sunt la Slatina, mi-am dat seama că pe pământ sunt o mulțime de lucruri pe care nu le poți observa dacă stai pe același nivel cu ele. Noaptea asta de iulie, bunăoară, este așa de frumoasă, că parcă ar fi o cromolitografie neînrămată. Steluța, însă, pretinde că natura e mai frumoasă ca un tablou, fie chiar semnat de pictorul Grigorescu.

Luna plină, mai ales, nu poate fi imitată nici în pictură, nici în poezie. Luna plină nu este frumoasă decât în natură. Restul nu contează, fiindcă nu mai este lună plină...

Părerile Steluței încep să mă pună pe gânduri. Steluța combate utilitatea artei, pe care majoritatea profesorilor mei de la liceu (cu excepția celui de matematică) o socoteau ca singura podoabă a vieții.

Steluța, însă, n-a învățat la liceu, ca mine. A urmat numai câțiva ani de “curs liber” la un pension din București. Și totuși, până acum un an părerile noastre se potriveau ca pantofiorul de mătase albă pe piciorul Cenușeresei...

Probabil că Steluța și-a schimbat părerile de când s-a măritat. O femeie măritată nu mai are timp să citească poezii...

Mă grăbesc, dar, să-i amintesc pe Eminescu, pe care îl citisem împreună acum un an:

Lună, tu stăpâna mării,
Peste-a lumei boltă luneci
Și gândirilor din viață
Suferințele întuneci...

Steluța, însă, mă privește ca și cum i-aș fi vorbit chinezește. Nici un semn de entuziasm... Nici o umbră măcar de sensibilitate... Încerc să-i recit alta:

Peste-a nopții feerie
Se ridică mândra lună...

Totu-i vis și armonie...

Noapte bună!...

Steluța își arcuiește buzele spre vârful nasului ca un câine ce ar vrea să-și prindă coada cu dinții și-mi răspunde scurt:

— Mofturi!...

Dacă nici Eminescu nu-i place, zău că nu stiu ce i-aș mai putea spune!...

Vară-mea începe să mă exaspereze. Acum un an era parcă mai deșteaptă. E drept însă că, acum un an, Steluța nu era măritată, nici eu nu dormisem încă alături de Margareta, în noaptea când visasem urât și eu, și ea. Cine dintre noi, dar, a mers înainte și cine a dat înapoi?... Disprețul Steluței pentru poezie mă ofensează în primul rând pe mine și în urmă abia pe ceilalți poeți români. Vară-mea uită probabil că eu sunt mai cult decât ea și nu știe că, deși mai mic cu trei ani, de zece luni de zile nu mai sunt nici eu copil... Amândoi intrasem în viață aproape cam la aceeași dată.

Din cer, de sus, luna plină parcă-mi face semne:

— Nu te lăsa... Mai spune-i una... În poarta casei, mă opresc și o întreb fără nici o altă introducere:

— Dar asta îți place? Și încep să-i recit:

În lacul trist și solitar
Tronează mândră luna plină
Ca o mărgea de chihlibar,
Expusă singură-n vitrină...

Pe malul lacului aștept —

Aștept nebun să te arăți,
Cu drag să te mai strâng la piept
Ca-n alte dăți...

— Asta de cine e ?

— De mine !...

Steluța mă privește uimită, ca și cum i-aș fi spus că eu am furat Cloșca cu pui de la Muzeul din București.

— E adevărat?

— Sigur... Ce?... Nu știai că fac și eu poezii?

— Și aia cine e?

— Care aia?

— Aia pe care spui c-o aștepți... Ori e numai așa, o vorbă?...

Simt cum sângele începe să mi se urce în obraz... Steluța mă privește drept în ochi. Ochii ei sunt un amestec de sirop rece și vitriol fierbinte... Simt nevoia să mă răzbun... Simt nevoia s-o pedepsesc...

Simt nevoia să mă reabilitez ca om, dacă nu ca poet! Răspunsul meu îi stropește figura ca un vaporizator de parfum.

— Ba e foarte adevărat... tu crezi că lucrurile astea se fac numai când te măriți, ca ține? E, he!... Eu știu, dragă, ceva mai mult decât madam... Georgică...

Steluța coboară ochii și tonul, mă ia ușor de braț și îmi șoptește la ureche:

— Spune-mi drept... E adevărat!... Cum e? Blondă?... Brună?... E măritată sau nu? Cum o cheamă? Parcă ascult Victoria cum îmi bate la ușă...

— Dragă Steluțo... Înțelegi că lucrurile astea nu se pot spune. Ce-ți pasă ție cine este dacă n-o cunoști?... Ție ți-ar plăcea, mâine, poimâine... Cine știe? să afli că m-am lăudat cu...

Steluța tresare ca înțepată de o viespe.

— Psss!... Taci din gură, să nu ne audă cineva... În poarta casei, însă, nu e nimeni. De-a lungul străzii, de asemenea...

Nu-i nici măcar gardistul, care de obicei stă sub felinarul din colț...

Temerea ei nejustificată îmi dă curajul lui Napoleon pe puntea de la Arcole. Împing deci poarta și intrăm în curte. În stânga e o grădiniță cu un pavilion de scânduri.

— Hai în pavilion, că acolo nu ne-aude nimeni.

— Nu se poate, că mi-e frică... Să nu vină cineva...

— Cine să mai vină, dragă?... Nu vezi că doarme toată lumea? Geamul de la bucătărie însă e luminat. Steluța se ascunde după mine, și amândoi ne lipim de gardul grădiniței.

— Uite că Lisaveta nu s-a culcat... M-așteaptă să încui poarta... Să nu ne vadă împreună...

— Ei și?... Doar îți sunt văr... Nu sunt străin...

Steluța oftează și se strecoară la brațul meu în pavilionul din grădiniță. Aci chiar că nu ne mai vede și nu ne mai aude nimeni!...

— Spune-mi drept, cu cine l-ai înșelat pe Georgică? Steluța tresare din nou. Probabil că înghețata de zmeură s-a schimbat în înghețată de zahăr ars...

— Cine ți-a spus? El?...

— Nu... Dar bănuiesc eu...

— Nu-i adevărat... Îți jur că nu l-am înșelat cu nimeni până azi...

Apoi, după o pauză: Dar să știi c-am să-l înșel... Poți să i-o spui chiar...

— Și de ce vrei să-l înșeli?

— Fiindcă m-a bătut...

Steluța își pleacă fruntea pe umărul meu și începe să plângă. În clipa aceea, nu știu unde, cum și cine, dar simt că undeva departe, cineva pe care l-aș cunoaște își implântă un cuțit în inimă. O mângâi pe păr și-i șoptesc solemn:

— Dacă este așa, îți jur și eu pe mormântul tatei că după ce voi sfârși liceul, am să-i trag două perechi de palme ca să te răzbun...

Acum ești mulțumită?...

Răspunsul ei se pierde între buzele noastre mute, ce se împreună ca două jgheaburi pe care ar curge apă vie din același izvor. . . . . În stradă un țignal de gardist, într-o curte vecină un lătrat de câine, mai departe un orăcăit de broaște și departe de tot un uruit înăbușit de roți... Trenul de pasageri trece podul de peste Olt. Trebuie să fie ora două după miezul nopții.

Steluța se ridică obosită și abia îngână:

— Hai de-ți ia bicicleta și du-te acasă, că-i târziu... Somnoroasă, Lisaveta se uită la noi chiorâș și ne întreabă șireată:

— Dar unde fuserăți până acum, diavolilor?...

Eu aprind lanterna de acetilenă, potrivesc ghidonul și șaua, încerc apoi cauciucurile și parcă tot nu-mi vine să plec. Steluța se preface că-mi ajută, ca să nu bănuiască ceva Lisaveta, și-mi șoptește:

— Mâine să nu vii în oraș, că vin eu la vie...

— Taman bine... că mâine sunt singur... Mama-mare se duce la târgul din vale și nu vine decât seara târziu...

Lisaveta continuă să bombăne. Steluța o ia cu vorbă bună:

— Dă-mi cheile să încui eu poarta... Tu du-te de te culcă... Și înainte de a încuia poarta: “Sfârșește liceul mai repede, să merg și eu cu tine la București!...

* * *

Îmi place Spania. N-aș putea spune pentru ce anume, îmi place Spania mai mult ca alte țări, pe care nu le cunosc decât tot din cărțile de istorie și atlasul geografic. Îmi place Spania încă mai mult ca Germania, Anglia, Franța și chiar Italia, pe care, eu cel puțin, o socotesc cea mai apropiată rubedenie a noastră din Europa. Îmi place Spania poate fiindcă este țara oamenilor cu nume sonore fără mustăți, țara luptelor cu taurii și cu morile de vânt și țara pandișpanului, care, ca și mămăliga noastră națională, este hrana de toate zilele a spaniolilor. Îmi place Spania mai ales de când am aflat că “Jurămintele femeilor sunt scrise pe nisip” este un proverb spaniol!...

Spaniolii trebuie să cunoască femeile mai bine ca românii. Noi nu prea avem proverbe în care să fie vorba de femei. Și totuși, femeile din România se aseamănă foarte mult cu cele din Spania. Margareta mai ales trebuie să fie neam de spaniolă.

N-am simțit niciodată nevoia unui cuțit catalan ca în clipa când, abia întors acasă, Năstase, ordonanța, m-a luat deoparte și mi-a destăinuit isprava Margaretei:

— Văzurăți, conașule, ce rușine ne făcu domnișoara Margareta?... o ștersă cu domnul sublocotenent Popescu tocmai la Constanța!...

Nu știu dacă Năstase cunoaște relațiunile mele cu fosta croitoreasă cu ziua. Eu cel puțin nu-i dădusem niciodată prilejul să bănuiască ceva. E posibil însă că Margareta să se fi lăudat în lipsa mea, ca să-i facă sânge rău Linei, bucătăreasa. Lina era geloasă pe Margareta fiindcă, din când în când, mânca cu noi la masă, seara sta de vorbă în poartă cu sublocotenentul, iar când rămâneam singur acasă, dormea noaptea cu mine în odaie.

Ordonanța noastră, țăran fercheș de la Găvana (un sat de lângă Pitești), încerca s-o mângâie cu câte o vorbă dulce. Câteodată, gestul lui timid îi

atingea chiar sfârcul țâțelor. Lina însă i-o tăia scurt. Ridica lingura de supă, gata să-l plesnească, și-l apostrofa cu răutatea ei de slugă boierească:

— Jos laba, mocârțane, că tu nu ești de nasul meu!...

La fel socotea Lina că nici Margareta nu era de nasul sublocotenentului de administraţie cu care plecase la Constanța.

Lipsa Margaretei mă face să sufăr. E cea dintâi suferință a mea din cauza unei femei. Și totuși Margareta fusese cea dintâi femeie care mă inițiase în ritul profan al acestei fericiri problematice și aproximative.

Cu alte cuvinte, Margareta îmi luase cu o mână tot ce-mi dăduse cu alta.

Steluța îmi dăduse poate ceva mai mult. Îmi dăduse voluptatea primei mele victorii sentimentale. Steluța fusese pentru mine prima entitate umană a formulei “Vae victis”, și totuși vară-mea nu era nici croitoreasă, nici o pocitanie neagră și slută ca Margareta. După vară-mea oftau trei sferturi din clienții cofetăriei lui unchiu-meu. Bărbații de bună condiție din Slatina o bombardau zilnic cu tot felul de propuneri: vorbe dulci, scrisori de dragoste, flori și chiar cadouri mai de preț. Steluța îmi arătase un inel cu rubin, o pereche de cercei cu perle și o întreagă colecție de agrafe cu pietre verzi, albastre și roșii. Steluța însă era o femeie măritată și nevasta profesorului de gimnastică; deși primise cadourile de la alții, preferase totuși pe văru-său, care nu era decât un simplu elev de liceu în clasa VI-a și nu-i putea da nimic.

Pe Steluța, dar, o pot vedea oricând. Steluța de altfel, n-așteaptă decât să sfârșesc liceul din Pitești, ca să meargă și ea cu mine la București...

Pe Margareta, însă, n-am s-o mai văd poate niciodată!...

Gândul acesta mă cutremură ca o nouă pagină din Cyropedia lui Xenofon.

Pentru prima oară în viață, simt în suflet un gol rece și enorm — golul dintr-o sticlă de sifon, în care n-a mai rămas decât melancolia albă a tubului vertical... Încep să cred că dragostea se măsoară după distanța depărtării și durata absenței... Steluța e la Slatina și Margareta tocmai la Constanța... Pe Steluța, la vară, am s-o văd din nou. Pe Margareta, însă, cine știe dacă am s-o mai pot vedea? Pe Steluța o iubesc mai mult ca pe Margareta. Dar de Margareta mi-e dor mai mult ca de Steluța... Pe Steluța o văd parcă mereu alături de mine... Pe Margareta, însă, n-o mai văd deloc... Îmi simt pleoapele umede și pe buze amărăciunea unui bulin de chinină, ce mi s-ar fi spart în gură.

Sunt primele mele lacrimi pentru o femeie. Sunt lacrimile de care-mi aduc aminte și astăzi — primele lacrimi adevărate, lacrimi albe și grele ca niște picături de ploaie ce se preling din streașina ruginită a unei case pustii.

Afară plouă...

La Pitești, toamna sosise odată cu mine...

* * *

Cotan a trecut ambele corigențe. Băiatul prefectului o să fie dar, și anul acesta, colegul nostru de bancă — al meu și al lui Mihăiță. De data asta, însă, Cotan se înțelege cu noi să-l dăm afară din banca noastră pe Dumitrescu Barbu, cu care se certase, și să punem în locul lui pe Ionescu Spiridon, poreclit Chiostec.

Primim propunerea fiindcă Ionescu Spiridon e băiat bun, știe să cânte cu flautul și are totdeauna la el tutun și foiță “Job”. Porecla de Chiostec i-a rămas de acum doi ani, când l-a prins directorul fumând un muc de țigară în privata liceului.

Anul acesta, dar, topografia băncii noastre prezintă următorul aspect: în capul băncii, lângă catedră, stă Mihăiță, vine apoi Cotan, Eu și Chiostec.

Noul nostru coleg de bancă este băiatul unui țăran chiabur de la Merișani, care și-a pus în gând să-l facă doctor și cu timpul să-i clădească chiar un spital în sat, unde deocamdată nu există decât o moașă comunală și un “subfirurg” care pune ventuze și scoate măsele.

Chiostec este mai mare ca noi cu trei ani, fiindcă a făcut clasele primare la țară. La țară. școlile primare au câte cinci clase, pe care elevii abia le sfârșesc în zece ani. Chiostec a fost, dar, un elev excelent. La liceu a fost înscris de proprietarul din sat, un mare avocat de la București, care își are conacul moșiei chiar pe șoseaua județeană, în apropierea podului de peste râul Argeș. La oraș a venit îmbrăcat țărănește și n-a renunțat la cămașa albă și la ițarii de dimie decât acum un an, când a trecut în cursul superior. Și-a păstrat însă căciula și cizmele. Pălărie nu poartă niciodată, fiindcă i se pare că-i suflă vântul prin creier, iar ghetele cu care a defilat la 10 mai le ține acasă, în ladă, de frică, să nu i se scrântească picioarele în ele.

Dintre toți colegii mei de clasă, Chiostec este cel mai temut, dar și cel mai iubit. Este încăpățânat ca un catâr și mucalit ca un Păcală.

Când se ceartă cu câte cineva, este în stare să dea foc orașului întreg.

Dar după ce se împacă, se înmoaie ca un gogoloi de pâine caldă. Râde ca un castan roșu înflorit și plânge ca o lumânare de ceară.

Flautul, cuțitul cu prăsele de os și Visul Maicii Domnului sunt cele trei lucruri de care nu se desparte niciodată. În carâmbul cizmei din dreapta ține flautul, iar în carâmbul cizmei din stânga, cuțitul și pachetul de tutun, cu foița și amnarul. Visul Maicii Domnului îl poartă în sân, ca să-l ferească de primejdii și să-i poarte noroc... În timpul recreațiilor, Chiostec ne cântă din flaut. Cotan pretinde că Doina Oltului și Intermezzo din Cavaleria rusticană le cântă mai bine decât flautistul muzicii militare.

De când stăm alături de el în bancă, ne-am împrietenit și mai bine.

Chiostec este un sentimental exotic cu chip de ibis împăiat și trup de palmier veritabil, păstrat lângă soba de teracotă a unei sufragerii boierești.

Pe mine mă apreciază mai ales, fiindcă fac cele mai bune teme la limba română. Anul acesta, însă, ne-au venit patru profesori noi — de limba română, de limba greacă, de matematică și de geologie. Cei vechi au fost scoși la pensie sau mutați în alte orașe. Faptul acesta îl neliniștește și pe el, și pe mine, și pe Mihăiță chiar. Singur Cotan nu duce nici o grijă. Profesorii cei vechi ne știau pe dinafară, cunoșteau aptitudinile fiecărui din noi și la examen ne aranjau așa ca să nu-i facem de râs — nici pe ei, nici liceul “Ion C. Brătianu”. La Pitești nu rămânea aproape nici un repetent. Ce avea să fie însă de acum înainte?... Profesorii cei noi nu par deloc încântați de noi.

La drept vorbind, însă, nici noi nu prea facem haz de ei. Prea sunt tineri, prea sunt parcă și ei, tot ca și noi, niște elevi abia ieșiți de pe băncile școlare. Unora chiar nici nu le-a crescut bine mustața...

Profesorul de limba română parcă ar fi calfă de frizer. Cel de limba greacă are ceva din atitudinea cioclilor care trag cu coada ochiului la coliva clientului, abia coborât în groapă. Cel de matematică parcă ar fi o sticlă de cerneală neagră în care ai stors o lămâie întreagă și ai presărat și ceva piper. Singur profesorul de geologie, care este ceva mai în vârstă, pare a-și fi câștigat încrederea și dragostea noastră din primele zile. Cele câteva glume noi cu care și-a deschis cursul ne-au făcut să râdem cu poftă și să ne pară geologia o știință tot atât de frumoasă și interesantă ca și geografia sau istoria. În schimb, matematica și limba greacă ne deschid perspectivele celei mai grozave nenorociri ce-ar fi putut să ne amenințe. De limba română, însă, nu ducem nici o grijă. Afara de trei ovrei, un francez dubios și un neamț veritabil, toți elevii din clasa VI-a suntem români.

* * *

De câteva zile, Chiostec nu mai are astâmpăr. Vrea parcă să-mi destăinuiască ceva și nu îndrăznește. Secretele lui Chiostec sunt ca misterele de la Eleusis — au un tâlc special. Țăranii noștri parcă sunt copiii zeiței Ceres... În cele două recreații de azi-dimineață, Chiostec nu ne-a mai cântat din flaut. A stat tot timpul în bancă, cu ochii pironiți pe filele unui curs de stil și compoziție. În drum spre casă, mă ia de braț și mă pironește locului, până ce se scurge tot șirul de elevi. Se scarpină apoi după ceafă, oftează lung, trage o înjurătură rustică și scuipă de pe trotuar tocmai în mijlocul bulevardului.

— Vrei să-mi faci un bine?... că și eu ți-oi face la fel când vei avea nevoie de mine...

— Spune-mi, ce vrei?

— Să-mi faci o ciornă de scrisoare de dragoste, că tu te pricepi mai bine ca mine.

Adevărul era că până atunci nu scrisesem încă nici o scrisoare de dragoste, nici pentru mine, nici pentru altul. Corespondența mea sentimentală cu Margareta nu fusese decât un simplu schimb de salutări, și atâta tot. Curiozitatea, însă, mă îndemnă să încerc.

— Și cui vrei s-o trimiți?

— Anișoarei.

— Care Anișoară?

— Nu știi?... Fata aia blondă de la modistă... lângă farmacia “Weinhold”...

— Bine. Ți-o aduc mâine.

Drept mulțumire, Chiostec mă bate cu palma ușor pe umăr și-mi recomandă să fiu discret, mai ales față de Cotan, care cam dă târcoale și el prin fața magazinului.

După ce mă despart de el, dau fuga să văd și eu pe Anișoara asta, pe care n-o cunosc încă. Dacă e blondă, cum spune Chiostec, trebuie să fie în genul Steluței, și dacă e modistă, trebuie să fie oarecum și în genul Margaretei, care este croitoreasă.

Ca și cum mi-ar fi ghicit gândul, Anișoara sta în ușa magazinului.

Anișoara însă nu seamănă nici cu Steluța, nici cu Margareta. Nu e nici așa de blondă ca Steluța, nici așa de slută ca Margareta. E mică și subțire ca

un ac cu gămălie și tristă ca o copertă de carte, decolorată de soare...

Iată o fată care, mie unuia, nu-mi place deloc. Ce-o fi văzut la ea Chiostec și mai ales Cotan?... Mi-e teamă însă că dacă e vorba de ales, Anișoara o să-l placă mai repede pe Cotan decât pe Chiostec.

Cotan e băiatul prefectului, se piaptănă cu cărare la o parte, se îmbracă elegant și-și parfumează batista în fiecare zi. Chiostec e murdar, cu cizmele pline de praf sau de noroi, cu părul vâlvoi și miroase a seu de oaie. Singura superioritate a lui Chiostec o să fie, probabil, scrisoarea de dragoste pe care am să-i-o ticluiesc eu.

Scrisoarea asta, însă, începe să mă plictisească. Parcă aş fi în ajunul unui examen. Mă întreb ce i-aș putea scrie eu Anișoarei, așa ca să pară scris de Chiostec. Dacă Anișoara e fată deșteaptă și-și dă seama că frazele din scrisoare nu se potrivesc cu frazele pe care i le spune Chiostec? Dar fiindcă i-am promis-o, trebuie să i-o fac. Trebuie să-mi dau silința să compun ceva frumos, ca și cum aş pleda propria mea cauză.

Amorul meu propriu de cel mai bun elev la limba română ia proporțiille unui cuirasat englez care a arborat marele pavoaz!...

Până seara scrisoarea e gata. A doua zi, Chiostec o transcrie pe hârtie roză și i-o trimite prin băiatul de la frizerie de peste drum, iar după o săptămână, o căruță de la Merișani îmi aduce acasă două sedile de brânză dulce, trei kilograme de mere crețești și un săculeț cu nuci, mari cât ouăle de găină.

* * *

Din seara în care ne-am întâlnit la madam Gutuie, în “salonul” din strada Libertății, Cotan pare a-mi fi devenit cel mai bun prieten.

Colegul meu de bancă nu bănuia că frecventez și eu asemenea localuri.

Destăinuirile reciproce aveau să ne apropie definitiv unul de altul.

Cotan avusese, tot ca și mine, acum un an, o aventură la fel. Margareta lui, însă, nu era nici romancă, nici croitoreasă cu ziua. Era fräulein Lori, guvernanta surorilor lui, pe care noi o poreclisem “nemțoaica prefectului”. Ca și Margareta, însă, fräulein Lori plecase și ea din oraș. Numai că nemțoaica prefectului nu plecase de bunăvoie, ca croitoreasa, ci fusese dată afară, fiindcă mama lui Cotan o prinsese în patul lui după miezul nopții.

La madam Gutuie îl dusese pentru prima oară văru-său, care este sublocotenent la artilerie.

Aici nu-ți mai e teamă că te prinde nimeni. Cel mult te simți oarecum jenat când te întâlnești cu persoane cunoscute. Jena, însă, este reciprocă.

La madam Gutuie vin chiar persoane de bună condiție. Cotan mi-a povestit cum într-o seară, când uitase să încuie odaia în care se găsea cu Olguța, era cât p-aci să dea peste el profesorul de geologie, care venea cu Aurica. Olguța și Aurica au aceeași odaie.

Astă-seară ne-am hotărât să luăm cu noi și pe Mihăiță, care până acum n-a cunoscut încă o aventură în felul acesta. Mihăiță n-a cunoscut nici pe Margareta, nici pe fräulein Lori. Grație nouă, însă, în seara asta are să cunoască pe Aurica, pe Olguța, pe Vetuța și pe Didina

— cele patru podoabe mai de seamă ale “salonului” din strada Libertății...

Cum trece vremea!... Și oamenii ce repede se schimbă cu vremea!...

Copiii, mai ales, se schimbă vertiginos... Acum un an ne jucam de-a “căderea Plevnei”. Anul acesta, aceiași trei colegi de bancă ne jucăm de-a “răpirea Sabinelor”...

Fiindcă e sâmbătă, și de obicei sâmbătă “salonul” din strada Libertății e frecventat de lume multă, ne-am hotărât să ne ducem mai devreme, îndată ce se va înnopta. Întâlnirea ne-am dat-o la mine acasă.

De la mine până la madam Gutuie sunt exact două sute de pași.

Mihăiță pare emoționat. Vorbește în monosilabe și dinții îi tremură ca un aparat Morse...

La poarta cu nr. 38 ne oprim. Cele două ferestre de la stradă sunt căptușite cu transparente de trestie vopsite cu verde. În jurul casei, nici un semn de viață: nici un zgomot, nici o lumină... Lampagiii primăriei n-au ajuns încă până în strada Libertății.

Nu-i aprins nici măcar felinarul roșu. Steaua celor “trei crai de la răsărit” nu s-a arătat încă deasupra noului Betleem...

Cotan deschide totuși poarta și câteșitrei intrăm repede în curte.

Madam Gutuie și fetele sunt la masă. De obicei, clienții încep să vină după ora zece. Până atunci, nu sunt primiți în local decât “intimii” patroanei și “prietenii” fetelor. Cotan însă poate intra când vrea. Madam Gutuie îl stimează ca pe unul din cei mai de seamă clienți ai localului, deși nu consumă niciodată nici dulceață, nici cafea.

Apariția noastră produce o ciocnire bruscă de tacâmuri și farfurii

— un branle-bas de combat în miniatură. Un pahar de șpriț se varsă pe fața de masă și un scaun cu fundul îngăurit se răstoarnă pe scânduri.

Didina, care e bună și exotică, fiindcă a fost și la Rusciuc și la Constantinopol, sare de gâtul lui Mihăiță, pe care-l vede pentru prima oară în local.

Madam Gutuie l-a luat repede pe Cotan deoparte, în timp ce Olguța mormăie supărată și cu gura plină:

— Iar au venit mucoșii ăștia...

Celelalte fete ne privesc cu zâmbetul lor invariabil: acru și deplasat.

Parcă ar fi chipurile mâzgălite cu creioane colorate pe pereții privăților noastre de la liceu.

Cotan ne face semn să-l așteptăm și dispare cu madam Gutuie pe coridor.

Mihăiță se zbate neputincios în brațele Didinei, care-l mângâie cu formula “cârlanul maichii” și alte fraze tipice.

Din capul mesei, Vetuța îi strigă răgușită:

— Ia-i banii înainte, fă, să n-o pați și tu ca mine...

Aurica fredonează cu ochii în farfurie:

— “Te-am așteptat să vii... sub caisul înrourat... Te-am așteptat... te-am așteptat”...

Olguța îi răspunde, tot cu gura plină:

— Care-i ăla, dragă?... N-o fi tot profesorul de la liceu? Aurica e favorita profesorului nostru de geologie.

Un gând diabolic mă urcă parcă în turla cu ceasornic a bisericii Sfântul Nicolae, de unde poți vedea întreg orașul, fără să fii văzut de nimeni. Regret însă că Aurica nu e favorita profesorului de limba greacă sau a celui de matematică. Ăstora aveam să le plătesc o poliță din săptămâna trecută. Cu profesorul de geologie, însă, n-am nimic de împărțit. Fiindcă-l respect și mi-e drag, renunț la Aurica și o las să-l aștepte mai departe, până ce va veni sau el, sau... altul! Madam Gutuie, care a apărut din nou, se apropie de mine și-mi șoptește misterios la ureche:

— I-am dat prefectului ăl mic un boboc de fată... Știi... Pe cinste...

Prefectul cel mic e Cotan!...

Ce înseamnă să fii, într-un oraș de provincie, băiatul prefectului!...

Toată lumea, de la directorul liceului până la madam Gutuie, caută să te servească. Nimeni nu îndrăznește să te supere, fie chiar cu un lucru de nimic. La Pitești, părinții și copiii se confundă ca zarzavaturile într-o oală cu supă. Prestigiul oficialității trecătoare e ca valtrapul de stofă neagră,

brodată cu argint, al cailor de dric. Transformă toate mârțoagele din oraș în animale apocaliptice... Încerc s-o descos pe madam Gutuie:

— Eu n-o cunosc?

— De unde!... Asta e trufanda!...

— Și mie n-ai de gând să mi-o arăți?...

— Nu se poate... Asta e fată de condiție... Nu vine decât pe comandă...

Dumneata n-ai bani destui pentru așa ceva...

După un sfert de oră, ne regăsim iar câteșitrei în “salon”.

Vetuța continuă să ne privească cu neîncredere și să ne apostrofeze cu ură:

— Parc-ați fi venit la pomană!... Nu cumva azi e sâmbăta morților?...

Madam Gutuie se răstește la ea:

— Ia nu mai face pe nebuna... Lasă-mi “bobocii” în pace, că ăștia sunt buni de saftea!...

* * *

În stradă procedăm la inventarierea trofeelor din seara aceea.

Mihăiță, însă, nu ne poate comunica nici o impresie. Când îl întrebăm cum a fost, dă din umeri plictisit și răspunde ca omul prost:

— Cum să fie... Bine!...

Dacă toți “premianții întâi” din România sunt ca Mihăiță, păcat de timpul pe care-l pierd în școală!... În schimb, Cotan e de-o veselie contagioasă. Îl face să râdă până și pe Mihăiță. Cu mâna stângă ține parcă pe cineva de chică și cu dreapta retează capul unui condamnat la moarte.

— L-am tăiat, fraților... Să știți că o să moară de necaz... Dar să nu spuneți, că nebunul e în stare să mă bată...

— Cine mă?

— Chiostec!...

Curiozitatea noastră crește pe măsură ce Cotan întârzie parcă anume să ne destăinuiască secretul pe care Chiostec nu trebuie să-l afle niciodată.

Nu cumva “bobocul de fată“, cu care se lăudase madam Gutuie o fi vreo rudă de-a lui Chiostec?...

Nu... Afară de el, nimeni altul din familia lui nu părăsise Merișanii...

La țară, “saloane” ca la madam Gutuie se găsesc tocmai unde nu te gândești — în dosul căpițelor de fân, în porumb, în grâu, și chiar prin

fundul ogrăzilor, unde înainte de răsăritul lunii poți fi tot așa de sigur ca și în strada Libertății din Pitești...

Era altcineva... Era o persoană, însă, pentru care Chiostec s-ar fi aruncat în foc, probabil mai repede chiar ca pentru propria lui soră

— era Anișoara modista, pentru care compusesem faimoasa scrisoare de dragoste, dar de care, din clipa ceea chiar, nu mă mai interesasem...

Mihăiță nu poate pricepe bucuria lui Cotan. Pe mine, insă, victoria lui începe să mă pasioneze, cu atât mai mult cu cât o prevăzusem încă din clipa când văzusem pe Anișoara pentru prima oară. Nu mă înșelasem decât asupra locului unde Cotan avea s-o repurteze.

Mărturisesc că pentru prestigiul învingătorului aș fi preferat Trivalea sau alt câmp de luptă mai onorabil decât “salonul” din strada Libertății.

Așa ceva nu mi-ar fi trecut niciodată prin gând. Pe vremea aceea, însă, nu cunoscusem decât pe Margareta, pe Steluța și pe fetele de la madam Gutuie.

Bietul Chiostec!...

Ce-ar fi să afle unde-a fost Anișoara în seara aceea? Eu, cel puțin, știam că Margareta e la Constanța cu sublocotenentul Popescu, iar Steluța la Slatina, cu bărbatu-său...

Dar dacă dobitocul de Georgică o fi bătut-o din nou și în lipsa mea Steluța îl înșală acum cu altul?

* * *

La noapte mergem cu Moș-Ajunul. În corul nostru ne-am ales numai elevi din cursul superior. Șeful corului este Rădulescu Florian, din clasa VII-a, fratele căpitanului de pompieri. De la noi din clasă, nu mergem decât trei inși — eu, Mihăiță și Țăpuș Nicolae, băiatul frizerului de sub hotelul “Dacia”. Țăpuș e cel mai bun bas din tot liceul. La producțiile artistice de la sfârșitul anului, cântă solo *Ce te legeni, codrule?* și *Cei doi grenadieri*. Eu sunt bariton și Mihăiță e soprano. Noi însă nu cântăm niciodată decât în cor. Cotan, care n-are ureche muzicală, ne așteaptă acasă, unde suntem invitați de prefect să cântăm. Chiostec s-a grăbit să plece cu sania la Merișani, de teamă să nu-l apuce noaptea și viscolul pe drum. Păcat că nu e și el cu noi. Flautul lui ar fi făcut munini în saloanele prefectului. În schimb, surorile lui Cotan au să ne cânte poate la pian *Romages d’oiseaux* și *La prière d’une*

vierge, pe care le-am auzit și acum un an, când s-a dat la Teatrul Ucklar serbarea pentru Crucea Roșie.

Pe fetele prefectului nu le cunosc decât din vedere. Nu știu de ce, dar Cotan n-a vrut să mi le prezinte niciodată. Totuși, eu le salut totdeauna, când mă întâlnesc cu ele pe stradă. La noapte, însă, am să le cunosc personal, și la vară, probabil, o să ne plimbăm împreună prin grădina publică.

Iată deci o perspectivă care mă încântă. Napoleon Bonaparte spunea că în giberna fiecăruia din grenadirii lui se găsește ascuns un baston de mareșal. Nu știu dacă este adevărat tot ce se povestește de Napoleon Bonaparte. Dar de când am cunoscut pe Margareta și pe Steluța, simt parcă nevoia să intru în constelațiuni tot mai luminoase.

De fetele de la Madam Gutuie nu mai vorbesc. Nu-mi poate, totuși, ieși din cap un lucru la care mă gândesc mereu. Cotan mi-a împrumutat *La maison Tellier*, o nuvelă de Maupassant tradusă în românește. Într-o singură zi, am citit-o de trei ori... Grozav mai știu să scrie și franțujii ăștia... Pe noi, dacă am scrie așa ceva, ne-ar da afară din școală...

Subiectele temelor noastre la limba română sunt aproape imposibil de tratat. Ni se dau numai teme cu subiecte de care habar n-avem. Ni se cere să scriem despre lucruri abstracte: primăvară, toamnă, ploaie, vânt, adevăr, frumos și așa mai departe... Numai despre femeie nu ni se dă să scriem niciodată. Și totuși, femeia e singurul subiect pe care majoritatea colegilor mei de clasă sunt sigur că l-ar putea trata mai bine ca oricare alt anotimp, element al naturii sau sentiment uman...

* * *

Bună dimineața la Moș-Ajun!...

Ne dați ori nu ne dați?... (bis) Neeee... daaaați?...

Directorul liceului nu ne dă nimic. Găsim poarta încuiată și luminile stinse. Probabil că directorul face Crăciunul la București cu secretarul general de la Ministerul Instrucțiunii Publice, care îi este cumnat.

Directorul nostru face politică militantă, ca și tatăl lui Cotan. După ce pleacă liberalii de la putere, rămâne simplu profesor de geografie.

La fel plecaseră din oraș cei patru profesori noi. Două săptămâni de zile dar, Aurica poate cânta în fiecare seară Te-am așteptat să vii...

Profesorul de geologie n-are să vină decât după Bobotează.

Profesorul de limba latină se scuză că nu-i pregătit să ne primească. În schimb, ne face un mic istoric al colindelor, care par a fi de origine păgână și ne atrage atenția să nu întârziem prea mult prin mahalale, fiindcă e ger și putem răci. Profesorul de limba latină își iubește foarte mult elevii, dar mai ales pe cei de la țară, pe care îi ține în gazdă la el acasă, cu plată și cu asigurarea formală că vor trece examenul fără corigență.

Profesorul de istorie, care este transilvănean, ne dă vin fiert și covrigi cu susan. Mănâncă și bea cu noi împreună, bate cu pumnul în masă, înjură pe unguri, ne sărută și ne repetă povestea Ardealului, pe care o știm pe dinafară.

— Că-z apăi, iubiții mei, cujetul nost neîntinat, tăt la drăguțul nost ghe Argheal să hie!... Că ne-o învrednici Domnul să ajungem noi acolo și l-om feștelui așa cum o zidit Decebal Sarmiseghetuza. Fișori, nu vă hie teamă, avem har Domnului ghestui și merindă din belșug. Ș-apăi mână-i dracu de cătane streine să ne potopească dacă-or cujeta așa, că de-atâta urcuș s-or beteji cu toții, că tare-i sus și mult e fain, din mila Domnului, Arghialul nost...

Un băcan de pe strada Șerban-vodă ne dă o pungă de un kilogram cu smochine, stafide, alune și năut, pe care le împărțim frățește, iar primarul orașului, o hârtie de douăzeci de lei, din care Rădulescu Florian ia 3 lei și 50 de bani, iar noi ceilalți unsprezece, câte 1 leu și 50 de bani.

După îndelungate parlamentări cu gardistul de la poartă și cu cei doi mopși din curte, plecăm încredințați că prefectul s-a răzgândit și nu ne mai primește. Prin dreptul bisericii catolice, însă, gardistul ne ajunge din urmă și ne întoarce înapoi. Prefectul uitase să dea ordinile necesare cerberului cu tesac turcesc și revolver austriac.

Pentru prima oară în viața mea intru și eu într-o casă cu adevărat boierească. Mobilele lustruite, covoarele moi, tablourile cu fazani și porci mistreți, oglinzile cu ciucuri de cristal și lămpile cu acetilenă îmi iau ochii. La prefect e cu mult mai frumos ca la noi acasă... Noi ardem lumânări de spermanțetă și lămpi cu gaz. Mobilele noastre abia se mai țin pe picioare și florile de pe scoarțele oltenești s-au scuturat parcă pe schânduri. Ca lucruri de preț nu avem decât o oglindă ovală cu o ramă aurită și tabloul cel mare din salon, în care mama stă cu mână dreaptă pe umărul tatei...

Familia prefectului se compune din tată, mamă, un băiat, două fete, o soacră, o cumnată văduvă, care de obicei stă la Câmpulung, inginerul județului, care este văr de-al doilea cu prefectul, nevasta inginerului, care

este grecoaică și vorbește prost românește, și guvernanta fetelor, miss Edith, care este englezoaică și nu vorbește deloc românește.

Cotan zâmbește șiret și ne împinge de la spate ca pe o turmă de oi spre sufrageria plină cu tot felul de bunătăți: șuncă de Praga, salam de Sibiu, limbă afumată, schweizer, ștrudel cu mere, baclava cu nucă, fructe și vin înfundat.

Surorile lui Cotan se amestecă printre noi, mai mult plictisite decât entuziasmate de prezența celor doisprezece străini înfometați. Cum sunt însă fete binecrescute, amândouă se agită la fel, dar fără spor.

Lizica pare un metronom care bate măsura 2/4, iar Oița, pendula unui ceasornic de perete. Lizica e mai mare cu doi ani decât Cotan.

Are părul roșcat și zbârcit ca o coadă de viezure. Oița îl are lins și gălbui ca o pălărie de paie spre sfârșitul verii. Soarele pare a fi avut influențe deosebite asupra surorilor lui Cotan. Pe Lizica a rumenit-o, pe Oița a decolorat-o.

Pe noi, însă, fetele prefectului ne impresionează la fel. Suntem mai emoționați chiar de cum ne-ar fi prins un profesor cu lecția neînvățată.

Parcă ne-ar fi luat Dumnezeu graiul la toți deodată. Unuia singur dintre noi îi turie gura. E Columbachis Aristotel, băiatul proprietarului morii din Târgul-din-Vale. Aristotel, însă, vorbește grecește numai cu nevasta inginerului, și noi nu pricepem nimic. Mihăiță a înțepenit lângă sobă și nu îndrăznește să se așeze la masă. Lizica îl invită pe scaunul liber dintre ea și mamă-sa. Mai curajos decât noi, Rădulescu Florian, șeful corului, s-a așezat între Oița și soră-sa. Țăpuș și Aristotel stau la dreapta și la stânga grecoaicei, iar eu am nimerit între guvernanta, care vorbește numai englezește, și văduva de la Câmpulung, care nu vorbește deloc. Ceilalți coriști stau proptiți, ca niște stâlpi de telegraf, între Cotan, prefect, inginer, soacra prefectului și căpitanul de la manutanța armatei, care sosise mai târziu.

Serbarea Moș-Ajunului ține până la miezul nopții. Surorile lui Cotan se scuză că-i pianul dezacordat și nu ne pot cânta nimic. Țăpuș, care a răgușit din cauza tămâiosului, încearcă să ne cânte ceva, dar nu poate nici el. În schimb, Rădulescu Florian face ca găina când ouă și imită plecarea trenului din gară, iar eu și cu Mihăiță declamăm Satira III-a a lui Eminescu. Eu fac pe Baiazid și Mihăiță pe Mircea cel Bătrân.

La plecare, limba și picioarele ni se împleticesc deopotrivă. În stradă, Țăpuș își mai încearcă o dată vocea: Ne dați ori nu ne dați? De data asta,

însă, răspunsul ni-l dă gardistul de la poartă, care până atunci stătuse în fața noastră “drepți” și cu mâna la căciulă:

— Nu vă este rușine, măi, neam de țigani ce sunteți?... Nu vă îndoparăți destul?... Ce să vă mai dea?

* * *

Orașul pare tava unui bragagiu, garnisită cu alviță, sugiuc și zaharache alb. Totu-i alb. Gerul, liniștea și noaptea sunt albe. Singură zăpada pare a-și fi pierdut ceva din culoarea ei obișnuită. O recunosc numai după discreția cu care scârție sub picioarele noastre, ca o mână abilă de pungaș, ce s-ar furișa într-un buzunar...

Pe cerul spălăcit și umed ca un cearșaf de pat, abia scos din ligheanul cu scrobeală albastră, stelele par urme proaspete de ploșnițe, strivite chiar în noaptea Moș-Ajunului. Petele de pe rufăria de casă, a Părintelui ceresc, nu dispar niciodată. La Pitești dar, regina nopții va petrece sărbătorile Crăciunului într-un hotel de mahala... La Slatina, luna era găzduită parcă, ceva mai convenabil..

Mi-aduc aminte de noaptea în care m-am întors cu Steluța de la grădina publică...

Ce noapte!... Ce lună!... Ce poezie!... Încep să cred însă că vară-mea avea dreptate. Între luna de-atunci și cea de azi nu văd nici o rudenie.

La primul colț de stradă, rămânem șapte înși. La al doilea, trei și așa mai departe, până ce mă trezesc numai eu singur... Dar singur cu adevărat eu nu mă simt decât în mijlocul alor mei.

De câte ori sunt singur, mi se pare că mai sunt cu cineva. Dealtfel, eu cu mine singur pot vorbi tot ce-mi trece prin minte. Nu mi-e teamă de nimeni și de nimic. Nu mă controlează nimeni și nimeni nu mă poate face de râs. În noaptea asta, mai ales, simt c-aș avea să-mi spun o mulțime de lucruri.

Nu-mi place nici Lizica, nici Oița. Văduva de la Câmpulung e o femeie în vârstă, iar guvernanta nu știe românește. Nu m-ar interesa decât grecoaica. Dar tot timpul nevasta inginerului a stat de vorbă numai cu Columbachis Aristotel... Femeile astea parcă n-ar fi în toate mințile lor. Băiatul grecului din Târgul-din-Vale are picioarele crăcănate, se uită șașiu și nu vine niciodată pe la madam Gutuie.

Nu știu cu ce impresie vor fi plecat ceilalți. Pe mine, însă, lumea bună simt că a început să mă dezguste. În poarta casei îmi dau seama că, în anul

acesta, Moș-Ajunul m-a făcut să pierd o noapte degeaba. Numai cu 1 leu și 50 de bani nu te poți aventura nici măcar până în strada Libertății...

Dar geamul de la bucătăria noastră e încă luminat... La ora asta un geam luminat poate fi mai elocvent chiar ca steaua ce se oprise cândva deasupra Betleemului...

Lina coace cozonacii... În bucătărie e cald și miroase a ceva proaspăt și bun. E un miros ciudat... un amestec de adieri calde și de șfichiuri reci... ceva ce-mi gâdilă nările nasului și se prelinge din sfârcul urechilor pe umeri și de-a lungul spinării... Ce miros plăcut!... Nu știu ce miroase așa frumos... Cozonacii din cuptor sau sânii goi ai Linei...

Bucătăresei noastre îi zicem Lina, fiindcă așa s-a obișnuit mama să le cheme pe toate bucătăresele pe care le-am avut. Numele ei adevărat, însă, este Leucadia. E blondă, înaltă, subțire și mândră ca o regină detronată.

Vorbește rar și se uită tot pe sub gene. Când e supărată, însă, bombăne ca o piuliță de aramă în care ai pisa zahăr cubic...

Prezența mea în bucătărie o pune pe gânduri. E poate pentru prima oară când intru în bucătărie. Lina este o veche rivală a Margaretei. Amintirea fostei noastre croitorese cu ziua pare a-i fi stricat deodată și buna dispoziție, și aluatul cozonacilor ce se rumenesc în cuptor.

— Dacă mai așteptați oleacă, vă dau să gustați și dumneavoastră...

Ia uitați-vă la ei... În cinci minute sunt gata. Și Lina deschide ușa cuptorului... Ochii mei, însă, îi dau să înțeleagă că nu mă interesează cozonacii.

— Unde e Năstase?

— A plecat aseară la Găvana... S-a dus s-aducă de-acasă de la el doi curcani și un purcel de lapte...

— Bine, bine, dar când are de gând să vină?

— Apoi, conița i-a spus că mâine până în douăsprezece să fie acasă... În timpul acesta, Lina micșorează lumina lămpii, care începuse să fumege. Eu o îndemn cu vorba și cu gestul:

— Mai bine stânge-o dracului de tot...

Lina-mi răspunde ca și cum n-ar fi bănuit nimic:

— Și eu ce-am să mă fac pe întuneric? Vreți să mi se ardă cozonacii?

— Las’ c-o aprindem noi pe urmă.

— Poate aveți dumneavoastră chibrituri, că eu le-am sfârșit...

— O aprindem de la focul din sobă cu o bucățică de hârtie.

Lina stă câteva clipe la îndoială, apoi răspunde hotărâtă:

— Așa da... Se poate... În clipa aceea la poartă răsună un cor de voci rebegite: Ne dați ori nu ne dați? Bag mâna în buzunar și scot leul de argint și cei cincizeci de bani de aramă, partea mea din hârtia de douăzeci de lei a primarului:

— Na... Du-te și dă-le banii ăștea, că n-am mai mulți.

Lina, însă, îi vâră sub perna de la pat și bombăne revoltată:

— Ia mai bine lasă-i colea, că eu nu sunt ca altele să umblu noaptea pe drumuri...

* * *

Pe Mihăiță îl iubesc ca pe un frate. Pentru el sunt gata să trec, la nevoie, prin foc și apă. Până azi nu l-am jignit niciodată — nici cu fapta, nici cu vorba, nici cu gândul!... Când am înțeles însă de ce este vorba, nu mi-am putut stăpâni un gest de scârbă... Dacă m-aș fi mărginit să-l compătimesc numai, ar fi însemnat să nu-i fiu prieten adevărat. De altfel, de zece ani de zile de când îl cunosc, n-am simțit niciodată ca în clipa aceea nevoia să-mi bat joc de el.

Un altul în locul meu și-ar fi adunat prietenii și le-ar fi spus: Hai să plângem de milă lui bietul Mihăiță, că este un nenorocit...

Mie, însă, mi-a venit să strig în gura mare: Hai să râdem de prostia lui Mihăiță, că este un neghiob...

Mihăiță iubește pe Lizica!...

Băiatul cizmarului de pe Scoroboaia iubește pe fata prefectului de Argeș.

Mi-am recapitulat escapadele sentimentale și am ajuns la concluzia că pe Lizica, mai ales, n-aș putea-o iubi nici eu, darmite Mihăiță.

Pe Margareta aproape am și uitat-o. La Steluța, însă, tot mă mai gândesc din când în când. Margareta a fost un scaiete ce ți se agață de pantaloni; Steluța, o porumbiță rănită ce-ți cade întâmplător în brațe. Pentru Lizica, însă, zadarnic mă trudesc să găsesc o comparație nimerită. Nu există. E drept că Mihăiță o compară cu un luceafăr.

Dar Mihăiță se înșală... Mihăiță nu-i măcar poet ca mine. E un simplu elev silitor, și atâta tot. Ce înseamnă, însă, a fi “premiant întâi” la liceul din Pitești?... Ca să poți iubi pe fata prefectului de Argeș, trebuie să fii ceva mai mult. Or, dintre noi toți, eu, unul, nu văd pe nimeni potrivit pentru lucrul acesta. Nu, nu... Tot eu am dreptate.

Mihăiță este un neghiob. Oricât l-aș iubi eu, dar suferința asta nu i-o pot împărtăși. Cel mult, îl pot încuraja s-o suporte cu bărbăție până la capăt!...

Cazul lui Mihăiță începe să mă pasioneze. Nu știu de ce, dar pe Mihăiță nu l-aș fi crezut niciodată capabil să iubească. Nu cumva Mihăiță este numai o victimă a primăverii?... Așa iubesc oamenii primăvara!... Numai că primăvara trece repede... Mihăiță a așteptat din decembrie până în aprilie ca să-mi spună că iubește pe Lizica.

Dacă ar mai fi așteptat încă trei luni, poate că n-ar mai fi avut nimic să-mi spună. Deocamdată este singurul sfat pe care i-l pot da. Altceva, nu văd ce-aș putea face pentru fericirea lui.

E drept că lui Chiostec i-am făcut o scrisoare de dragoste. Dar Chiostec este cel mai prost elev la limba română. Scrie ca o ciubotă și nu știe să acorde nici predicatul cu subiectul. Mihăiță, însă, știe să scrie tot așa ca și mine. Poate a și scris-o chiar... Dar de trimis, i-o fi trimis-o?... Dacă Mihăiță o fi făcut lucrul acesta este pierdut. Lizica este în stare să i-o arate prefectului, prefectul să-l reclame directorului și directorul să-l cheme a doua zi în cancelarie ca să-i facă morală...

Dar morala, ca morala... La sfârșitul anului, însă, în grădina publică, muzica are să-i cânte altuia de trei ori: “sol, si, re, sol, sol, re, sol” și o dată “sol, la, si, re”.

Bietul Mihăiță!... Mi-e teamă să nu pată și el ca Ovidiu, care și-a scris Tristele tocmai la Tomis...

Profesorul de limba latină ne-a spus că la Constanța se mai văd și astăzi ruinele unui templu roman, închinat zeului Neptun... Profesorul de limba latină parcă ar cunoaște secretele fiecăruia din noi.

Cum aș vrea să mă duc și eu la Constanța!... Aș vedea ruinele templului în care se rugase pe vremuri Ovidiu și aș vedea poate și pe Margareta!...

Ce curioasă coincidență!... Când l-am văzut pe Mihăiță plângând, mi-am adus aminte că astă-toamnă plânsesem și eu pentru Margareta. Și pe Margareta n-o pot compara cu Lizica! Dar ce înseamnă oare a iubi?... Cum este când iubești cu adevărat?... Cum a iubit Werther pe Charlota și Des Grieux pe Manon Lescaut, sau cum iubește Chiostec pe Anișoara și Mihăiță pe Lizica?...

Mâine am să-l rog pe Cotan să-mi mai împrumute o dată *La maison Tellier* a lui Maupassant.

* * *

Primăvara a poposit la Trivalea. Deocamdată, se teme parcă să intre în oraș. Bănuiesc probabil că profesorul nostru de limba română i-a pus gând rău. Cum o simțit-o prin grădina publică, ne-o și dă ca subiect la concursul în scris pentru stil și compoziție.

Orice s-ar spune, dar primăvara se găsește la Trivalea în mai multă siguranță decât în oraș. Acolo nu-i caută nimeni gâlceavă. Cei care o întilnesc o salută și o admiră cu aceeași bună-cuviință și sinceritate. În fața ei se înclină deopotrivă și vârsta, și sexul, și cultura omului. În oraș, însă, primăvara riscă să fie tratată mai rău ca în sala de operație a unui spital de provincie...

La liceul nostru, bunăoară, sunt doi profesori de limba română și peste patru sute de elevi. Dar pericolul cel mare este că, în fiecare din cele șapte clase, limba română se predă de câte trei ori pe săptămână. Imposibil, dar, ca primăvara să scape neciopârțită, mai ales că fiecare anotimp ține câte trei luni în cap!... În curtea mănăstirii de la Trivalea au înflorit cireșii.

Călugării și-au întins parcă la soare cămășile, pe care nu și le spală decât o dată pe an!...

Eminescu comparase cireșii în floare cu altceva:

Atât de fragetă te-asameni
Cu floarea albă de cireș
Și ca un inger, printre oameni,
În calea vieții mele ieși...

La fel o văzuse probabil și Mihăiță pe Lizica. Altfel, n-ar fi făcut greșeala să vină la Trivalea în aceeași după-amiază când se găseau și fetele prefectului cu miss Edith.

Noi n-avem voie să ne plimbăm la Trivalea decât duminica și în zilele de sărbătoare, când n-avem școală. Lumea cealaltă se poate plimba când vrea. La Pitești, însă, duminica și în zilele de sărbătoare toată lumea se îmbracă cu alte haine decât cele din cursul săptămânii. Numai noi, liceeni, trebuie să umblăm veșnic în aceeași uniformă.

Uniforma noastră e simplă și gravă ca o cruce de marmoră neagră, fără nici o altă inscripție funerară decât literele L. și B. cusute cu fir de aur pe gulerul bluzei și pe coltucul șepcii turtită ca o lipie.

Mihăiță n-are decât o singură uniformă. Costumul de dril, pe care i l-a dat Societatea doamnelor din înalta societate; nu-l poate purta decât vara, în timpul vacanței.

Uniforma lui Mihăiță parcă ar fi un drapel militar întors plin de glorie și de găuri de pe un câmp de luptă. Comparația “zdrențuit de gloanțe” e slabă și banală. Peticile de colori diferite, în loc să i le astupe, i le pune și mai mult în evidență. Uniforma lui Mihăiță a bătut recordul spectrului solar. E mai mult decât un tricolor național... E un adevărat curcubeu...

Miss Edith, însă, e de altă părere. Englezii, pesemne, judecă pe elevi mai întâi după haine și pe urmă abia după notele din catalog. Pentru ei, duminicile și celelalte zile de sărbătoare sunt ca ședințele de la Camera Lorzilor. Or, în duminica aceea, surorile lui Cotan nu mai erau fetele prefectului din noaptea Moș-Ajunului. La o ședință solemnă nu poate lua parte decât publicul cu invitații speciale. E drept că primăvara ne convocase pe toți la Trivalea. Dar în același palat al Parlamentului, Camera Lorzilor este de o parte și Camera Comunelor de altă parte... În clipa în care Mihăiță se apropie cu mine și Cotan de fetele prefectului, guvernanta îl apucă furioasă de mâneca uniformei și-l azvârle cu scârbă ca pe un lucru murdar, trei pași înapoi...

Băiatul cizmarului de la Scoroboaia rămâne cu ochii proptiți în pietrișul șoselei, ca și cum și-ar fi căutat singurul lucru de preț pe care-l pierduse. Dacă întâmplător s-ar fi uitat și la noi, Mihăiță ar fi învățat și “limbajul colorilor”... Obrajii noștri păreau diferite fructe coapte în toiul verii. Lizica și Oița erau vișine... Englezoaica era gutuie...

Eu și Cotan eram prune...

Iată ce înseamnă să iubești așa după cum e scris în romane!...

O adiere de vânt începe să scuture floarea cireșilor din curtea mănăstirii... Călugării își adună probabil cămășile, pe care n-au să și le mai spele decât la anul, tot pe vremea asta!...

* * *

Cotan a mâncat două palme de la profesorul de limba greacă, cu care fusese obraznic. Prefectul a cerut telegrafic la minister un inspector școlar ca să ancheteze cazul. Inspectorul însă nu s-a grăbit să vină, și ancheta s-a amânat la “calendele grecești”.

Mai târziu am aflat că directorul împăcase la timp și prestigiul corpului didactic, și amorul propriu al șefului său politic. Asta înseamnă că băiatul prefectului și-a asigurat trecerea clasei fără corigență... De altfel, era și timpul...

Sfârșitul anului școlar se apropia amenințător ca și Zmeul din basme, care de la o vreme începe să dogorească ceafa viteazului Făt-Frumos. Cu noi, însă, trebuia să se petreacă altfel decât ca în basme.

Cele trei obiecte fermecate, cu care am fi putut împiedica apropierea Zmeului, fuseseră monopolizate numai de Cotan și Mihăiță. Cotan le avea de la tată-său; Mihăiță de la Dumnezeu!... Toți ceilalți feți-frumoși din clasa VI-a n-aveau decât piepteni, perii și oglinzi, sfințite în strada Libertății, la madam Gutuie.

Dezastrul era deci inevitabil... Îl simțeam... Îl miroseam chiar... În clasa noastră mai ales nu miroase decât a iarbă de pușcă, deși depozitele de explozibile ale armatei erau la câțiva kilometri depărtare de liceu.

Singura noastră speranță era numai o intervenție supraumană.

Așteptam, bunăoară, să ne moară profesorii, să ia foc liceul sau să ne trimită Dumnezeu o molimă generală și Ministerul Instrucțiunii Publice un ordin circular — să se închidă toate școlile până la toamnă.

* * *

Dintre profesorii noștri cei noi, de doi ne temeam mai mult ca de toți ceilalți. De cel de limba greacă și de cel de matematică.

Pe profesorul de limba greacă l-am poreclit “Ghiozdan”, fiindcă nu se desparte niciodată de mapa de piele galbenă, în care-și păstrează cu sfințenie personalitatea lui de țârcovnic clasic, și juxta franceză, după care ne traduce în românește versurile lui Homer.

Cel mai grozav însă este “Vipera neagră“ — profesorul de matematică, pe care nu-l pot mistui nici chiar colegii lui. Amănuntul acesta îl știm de la Cotan, care trăsese cu urechea când directorul liceului rugase pe prefect să intervină la București ca să-l mute în alt oraș. Se pare însă că ministrul Instrucțiunii Publice de pe vremea aceea refuzase, fiindcă profesorul nostru de matematică era unul din elevii săi favoriți.

Parcă-l aud și astăzi șuierând printre dinți, din vârful catedrei și în dialectul său moldovenesc:

— Văd c-ai citit ceva, dar n-am ce-ți face... N-ai priceput nimic.

Situația dumitale este cinci la teorie și unul la practică. Total, șase. Pe jumătate, trei... Hai să-ți dau patru din grație... să nu zici că-s om rău...

Mărinimia profesorului nostru de matematică, însă, ne umplea ochii de lacrimi și sufletul de groază. Pentru noi, sub nota cinci, un punct mai mult

sau mai puțin era același lucru. Între patru și trei, nu există decât o simplă diferență grafică. Înarmați cu note ca patru, trei, doi și chiar unu, majoritatea elevilor din clasa VI-a pășeam victorioși ca o falangă macedoneană spre... corigență. Și totuși, profesorul nostru de matematică este un tânăr frumos, cu părul negru și ochii verzi. Când îl salutăm pe stradă, ne surâde blajin și generos ca sfântul Stelian, patronul copiilor. În clasă însă, când trebuie să-i suportăm ochii o oră întreagă, parcă seamănă ca două picături de apă cu Zmeul din basme, gata să-și înfigă ghearele în ceafa fiecărul din noi.

Pe mine, însă, avea să mă răpună profesorul de limba română, nevasta căpitanului Ceaușoglu și... Umbra lui Mircea la Cozia.

* * *

Pe profesorul meu de limba română nu mai este nevoie să vi-l prezint. Închipuiți-vă pe Lord Byron rătăcit prin Pitești, cu un brici Solingen în mână și cu un pieptene de celuloid în păr.

Deși tot nevastă de căpitan, doamna Kety Ceaușoglu este cu mult mai tânără ca mama. Nu este însă de vârsta nici a Steluței, nici a Margaretei, și nu seamănă cu nici una din ele. În schimb, aduce foarte mult la umblet cu Lizica. Numai că fata cea mare a prefectului nu privește niciodată pe om drept în ochi, pe câtă vreme Kety, când se uită la tine, parcă te înfige cu acul în carton ca pe fluturii din colecția zoologică a liceului. Este aproape tot atât de înaltă ca și mine și zveltă ca o fetiță de pension. Umblă mai totdeauna cu capul gol și poartă numai rochii scurte — cele mai scurte rochii din oraș — ciorapi de mătase și pantofi cu tocuri Louis XV, anume parcă să-și poată plimba pe deasupra tuturor bărbia albă și smocul de păr roșcat ce-i cade pe frunte ca un cataif bine rumenit pe o farfurie de porțelan. Într-o zi, cum nu eram decât noi singuri în casă, mi-a luat mâna să-mi citească în palmă. Până atunci, nu-mi proorocise numeni viitorul.

Eu, însă, nu știu de ce, dar eram sigur că are să-mi spună lucruri plăcute. Aștept, dar nu-mi spune nimic... În schimb, o văd cum începe să se încrunte din ce în ce mai mult, și la un moment dat îmi simt mâna strânsă cu atâta putere, că mă podidesc lacrimile. Cum nu puteam țipa, fiindcă mi-era rușine, mă mulțumesc să scrâșnesc din dinți, și s-o ciupesc și eu de pulpă cu mâna ce-mi rămăsese liberă.

Probabil că gestul meu hotărât îi plăcuse, fiindcă mâna ei se desprinse imediat de pe mâna mea. Își dăduse desigur seama că cel care se apără în felul acesta nu mai era copil, ci om matur. Citeam surpriza acestei constatări plăcute în ochii ei jucăuși de veveriță și mai ales în zâmbetul mătăsos cu care îmi da parcă să înțeleg că totul nu fusese decât o glumă nevinovată...

Socoteam deci incidentul închis și așteptam ca unul din noi să pronunțe primul cuvânt împăciuitor, mai ales că, de data asta, Kety mă mângâia pe amândoi obrajii cu calmul celei mai autentice dragoste materne.

Pe vremea aceea, însă, nu știam încă tot ce trebuia să știe un bărbat.

Nu știam, bunăoară, că o femeie nu riscă să încheie armistițiu decât în clipa când este sigură că te-a prins într-o nouă capcană. Și Kety, care avusese tot timpul să se răzgândească, își înfipse din nou unghiile în fălcile mele...

De data asta chiar că nu mai aveam ce face. Pentru a doua oară mă găseam în ipostaza ridicolă a unui cap de miel jupit de piele, cu gura căscată și ochii holbați. Pofta cu care Kety își bătea joc de mine mă făcea să plâng de necaz. Cele câteva cuvinte, însă, pe care mi le șuiera cu ură printre dinți, mă făceau să surâd de plăcere. Privirea și cuvintele ei mă răzbunau mai mult decât m-aș fi putut răzbuna eu.

Ele erau mărturia unei victorii sigure, care nu putea fi decât a mea.

— Canalie mică ce ești!... Cine te-a învățat să ciupești femeile așa? La apariția mamei, Kety îmi iartă obrajii și începe să-mi laude dantura, ca și cum nimic anormal nu s-ar fi întâmplat.

— Vai dragă... Nu știam că băiatul tău are strungăreață... Ăsta o să iasă crai mare, nu glumă!...

Mama însă, care probabil nu-și cunoștea încă bine prietena, se mulțumi să-i răspundă fără pic de entuziasm.

— Eh!... Cum i-o fi și lui norocul... Numai de-ar sta mai multă vreme pe lângă mine, să nu-și bată joc muierile de el!

* * *

Două săptămâni mai târziu, întâmplarea mă aruncă din nou în ghearele doamnei căpitan Ceaușoglu. De data asta, însă, ghearele ei n-aveau să mă mai înspăimânte. De altfel, ghearele astea nu-mi făcuseră nici prima dată cine știe ce mare rău. Dacă apariția neașteptată a mamei n-ar fi reclamat o schimbare bruscă a situației și o cât mai grabnică explicație, eu m-aș fi lăsat torturat de ele încă multă vreme.

Le-aș fi suportat răutatea cu voluptatea răsplatei pe care o simt apropiindu-se matematic și m-aș fi răzbunat apoi, sugându-le lacom pe toate zece la rând, ca pe niște curmale dulci și catifelate.

De altfel, Kety are în ea ceva din personalitatea fructelor coloniale.

Miroase a scorțișoară, se îmbracă în rochii cafenii și este abonată al Ziarul călătoriilor și la toate revistele de modă. Or, mama, care vrea să-și facă o rochie nouă, m-a trimis să-i aduc de la Kety modelul pe care-l aleseseră în ajun.

Soții Ceaușoglu locuiesc un apartament cu chirie în fața grădinii publice, sau — după cum se spune în limbajul local — stau la “centru”.

Pe vremea aceea, la Pitești, în afară de grădina publică, tot “centru” se mai numea o porțuine din Bulevardul Elisabeta-doamna, și alta din strada Șerban-vodă, care începeau ceva mai sus de primărie și se sfârșeau în piață, sau, mai precis, la biserica Sfântului Gheorghe, unde se făceau parăzile militare și slujba morților din lumea bună.

Restul orașului era considerat ca mahala, fiindcă n-avea decât străzi pierdute și trotuare numai pe ici, pe colo, pavate cu asfalt sau piatră cubică. Dar, pavate sau nepavate, toate străzile orașului duceau la “centru”, ca și drumurile de altădată la Roma.

Aci fierbea ca într-un cazan, în văzul și controlul tuturor, întreaga energie cotidiană sau nocturnă a orașului. Aci se vindeau ziarele, se discuta politica și evenimentele de la ordinea zilei, se formau opiniile și se afișau curentele generoase ce trebuiau pompate în masele populare.

Cu un cuvânt, aici era sediul principal de spiritualitate a întregii activități urbane, afară, bineînțeles, de cea sentimentală, care-și avea

locurile ei mai discrete ca: Trivalea, Scoroboaia, Târgul-din-Vale sau mahalaua Sfântului Ilie, patronul cojocarilor.

Vara, mai ales, grădina publică din Pitești era un fel de stațiune climaterică a orașului. Cele două sacale stropitoare ale primăriei dispensau pe cetățeni de orice alte îngrediente răcoritoare. Elevii de la liceu, însă, nu aveau voie să treacă prin grădina publică, fiindcă de obicei tot aici era și locul de întâlnire al profesorilor în orele când n-aveau curs. Elevii trebuiau să se răcorească acasă la cămașe și izmene, și numai cu apă de la fântâna proprie sau cea din curtea vecinului, dacă întâmplător nu erau în ceartă unii cu alții.

Era imposibil, dar, ca cineva să treacă pe la “centru” fără ca restul orașului să nu afle imediat. Cu atât mai mult, deci, era semnalată prezența unui elev de liceu, deoarece parte din profesorii liceului jucau aproape în permanență table pe terasa din grădina publică.

Kety e singură. Căpitanul e dus la Curtea-de-Argeș ca să ridice niște puncte topografice, iar soldatul ordonanță — la poștă, ca să ridice pălăria comandată la București. Alți servitori nu mai sunt, fiindcă soții Ceașoglu nu fac menajul în casă. Mănâncă la popota ofițerilor din garnizoană, unde sunt serviți mai economicos și chiar mai curat ca în oraș.

Când mă vede, în loc de “bună ziua”, Kety mă ia, cum se zice, cu zorul chiar din pragul casei.

— Bravo!.. să-ți fie rușine... Mi s-a plâns mă-ta că nu mai poate ține nici o servitoare din cauza ta... Trebuie să le schimbe în fiecare lună aproape...

Eu, care știam bine că mama nu-i putuse spune asemenea năzdrăvănii, surâd în silă, înghit în sec și nu răspund.

Atitudinea asta, deși oarecum jenantă pentru mine, îmi convine de minune. Mă pune la adăpost emoțiilor unui debut mai elocvent.

De când o cunoșteam, nu cred să fi schimbat cu Kety mai mult de zece cuvinte. Nu regret dar deloc faptul că, pentru prima oară când am ocazia să-i vorbesc mai mult, sunt nevoit să fac pe vițelul la poarta nouă. De altfel, nici nu prea știam ce să vorbesc cu nevasta unui căpitan, care nu seamănă deloc cu mama. Dacă n-aș fi știut cine este, poate că mi-aș fi dat drumul la gură mai repede. Dar față de primirea ce-mi făcuse, mărturisesc că nu știam ce trebuie să răspund.

Tăcerea mea începe s-o enerveze.

— De ce taci?... De ce nu răspunzi?... Așa e că ți-e rușine?...

Nu. De data asta trebuie să-i răspund, ca să-i arăt că nu mi-e rușine.

— De ce să-mi fie rușine dacă nu-i adevărat?... Ți-o fi spus poate altcineva... nu mama.

Pe măsură ce răspunsul meu se întregea, gura ei se deschidea parcă anume să mă întrerupă după fiecare cuvânt. Deși complet și categoric, răspunsul meu n-o mulțumește deloc, și Kety mă apostrofează din nou:

— Ce are a face? Mă-ta sau altcineva, totuna e!... Vorba e c-am aflat... Acum știu cine-mi ești! Foarte frumos... Un băiat de familie ca tine nici n-ar trebui să mai dea ochi cu lumea... Zău de nu stau la îndoială ce să fac... Să te mai primesc în casa mea? Ultimele ei cuvinte mă fac să roșesc. Oricât de vinovat aș fi fost, nu înțelegeam să fiu tratat în felul acesta, nici chiar de o femeie mai în vârstă ca mine. Vârsta și sexul nu mai au nici o importanță când cineva îți caută ceartă cu lumânarea și te jignește chiar din senin.

Acum două săptămâni era cât p-aci să mă și bată. Astăzi însă, dacă întârzii mai mult în casa ei, cine știe ce se mai poate întâmpla?... Îmi simt ochii umezi și picioarele întorcându-mi-se singure spre ușă. Totuși, o mai privesc o dată, să-mi dau bine seama dacă este aceeași bestie cu chip de femeie de care până atunci nu știam decât că este nevastă de căpitan, că știe să citească în palmă și că are unghiile roșii ca niște petale de trandafir.

Ea îmi surprinde parcă gândurile și mă oprește grăbită, mai mult cu fluturarea unei mâneci largi de capot decât cu gestul mâinii.

— De ce nu vrei să mărturisești că e adevărat?... Vezi că n-ai curaj?...

Femeia asta este extraordinară. De câte ori încerc să fac un pas înainte, ea mă dă cu doi pași înapoi. Îmi dau seama că în momentul de față curajul meu este un lucru cu totul de prisos. Nu-mi putea servi la nimic dacă n-avea și ea un pic de bunăvoință. O mai privesc dar câteva clipe mai mult în vârful nasului decât drept în ochi, și în urmă răspunsul meu gâlgâie sfios ca un orăcăit de brotăcel:

— Ba curaj am, dar dumneata de ce n-ai bunăvoință să crezi ce-ți spun?... Îți jur că nu e adevărat!...

Simțeam că Isus pe cruce n-a exclamat cu mai multă duioșie: “Iartă-le lor, Doamne, că nu știu ce fac”.

De data asta, dintre amândoi, ea era cu siguranță cea mai emoționată.

Fantomatic, cu ochii țintă în ochii mei, Kety se apropie de mine în vârful picioarelor, și la rândul ei îmi șuieră și ea printre dinți, mai mult în gură decât în urechi:

— Nu așa... Jură-mi pe ceva scump... pe ce ai tu mai scump pe lume.

— Pe mormântul tatei...

O poiană verde, în bătaia lunii pline, n-ar fi părut mai argintată ca figura ei în clipa aceea.

— E adevărat?... Iartă-mă... Am fost rea... Nu e așa? Apoi, după ce-mi întinde mâna: Ce mai faci?... Nu te-am văzut de mult... Ce bine-mi pare c-ai venit pe la mine. De ce-ai venit... Ia spune...

Macazul nedumeririi mele înțepenise cu acul direcției pe linia moartă. Și, totuși, trenul a trecut prin stație fără să deraieze. Grație cui, nu știu. În viață, însă, sunt și lucruri pe care nu e bine să le știi. Știu numai că niciodată în jurul meu nu fusese mai multă liniște, liniște multă și totală, ca și cum totul s-ar fi petrecut numai în vis.

Kety îmi arată papucii ei de casă. Unii, turcești, sunt de catifea albastră cu ghinde și frunze de stejar brodată cu fir de argint. Alții, venețieni, sunt de marochin roșu imprimat cu arabescuri de aur. Cei *renaissance* sunt de mătase verde ton sur ton. Cei japonezi sunt împletiți din papură multicoloră, și așa mai departe... Kety are o întreagă colecție de papuci de casă; pe care de altfel nu-i poartă niciodată.

Papucii, de altfel, nu sunt o încălțăminte chiar de prima necesitate.

La Pitești, foarte multă lume umblă prin casă cu picioarele goale.

Cel care nu-i are nu le simte lipsa, iar cel care îi are îi ține sub pat, ca să nu se uzeze. Picioarele femeilor frumoase, mai ales, nu au nevoie de papuci. Turcii, când se duc să se roage, își lasă papucii afară. Or, picioarele femeii nu sunt decât coloanele unui templu de rugăciune.

La un moment dat, Kety mă întreabă:

— De ce nu vii mai des pe la noi?...

Iată o nouă întrebare, la care iar nu pot găsi imediat un răspuns precis. Dar Kety insistă... Vrea să știe pentru ce n-am venit niciodată până atunci și dacă am de gând să mai vin de-acum încolo...

Noroc, însă, că răspunsul mi-l dă tot Kety.

— Vino când nu e bărbatu-meu acasă... să mai stăm de vorbă.

Eu surâd, fiindcă mi-aduc aminte de un scandal petrecut câțiva ani în urmă, tot cu nevasta unui căpitan din Pitești, al cărei bărbat nu era acasă. Numai că eroul de atunci nu fusese un licean, ci preotul regimentului, un popă tânăr abia hirotonisit, pe care căpitanul — după ce l-a ras ca în palmă — a pus patru soldați călări să-l plimbe pe stradă gol și cu mâinile legate la spate.

Kety nu cunoaște întâmplarea, fiindcă pe vremea aceea se găsea cu bărbatu-său în altă garnizoană. Eu însă i-o povestesc cu toate amănuntele

proaspete încă în memorie și mai ales cu toate aluziile galante pe care un bărbat, descătușat în fine de prima emoție, le poate spune din plin femeii cu care se găsește singur.

Kety râde cu poftă și bate din palme ca o nebună. Povestea o amuză, dar lucrurile, așa cum s-au întâmplat, o cam pun pe gânduri.

După părerea ei, căpitanul a fost o brută, femeia o ușuratecă, iar bietul popă un dobitoc. Un bărbat tânăr, fie el chiar popă, când iubește adevărat nu trebuie să se lase intimidat de amenințările nimănui. Probabil însă că preotul acesta era un simplu colivar, care credea că în casa unei femei măritate poate intra oricând ca în biserică, iar nevasta căpitanului o baccea care nu mai avea credit decât pe lângă fețele bisericești. În timpul discuției, Kety mă întreabă:

— Tu ce-ai fi făcut dacă erai în locul popii? Nu știu cum, dar Kety parcă nu-mi pune decât întrebări despre lucruri la care nu m-am gândit niciodată în viață.

Tăcerea mea o amuză.

— Să-ți spun tot eu... Ai fi murit de frică... Nu e așa?... Sunt sigură...

Apoi, fără să-mi mai dea timp să mă gândesc ce-aș mai fi putut face și altceva, Kety apucă o pernă de pe sofa și, cu un gest de suprem dispreț, mi-o aruncă în cap. Enervat și aproape agresiv, eu i-o arunc imediat înapoi. Kety o prinde însă în brațe și, înarmată cu ea ca o platoșe, se repede de astă dată furioasă la mine, mă răstoarnă pe sofa și mă înăbușe acoperindu-mi întreaga față.

A, nu!... De data asta n-are de cine să-mi mai fie teamă, nici rușine...

Mama n-avea de unde să mai apară pe neașteptate, ca să-și pună copilul într-o situație umilitoare față de prietena sa, tot nevastă de căpitan. Acum două săptămâni, când nu mă putusem apăra, mă mulțumesc s-o ciupesc de pulpă, și atâta tot. Acum, însă, sunt hotărât s-o și bat...

Totuși, ideea că trebuie să mă bat cu o femeie îmi paralizează și fantezia, și brațele. Până atunci, nu mă bătusem decât cu colegii mei de la liceu. Cu femeile n-avusesem încă ocazia. Nu le cunoșteam, dar, nici forța, nici șiretenia, nici rezistența... că o femeie nu poate fi ea mai tare ca un bărbat, oricât ar fi mai mare ca vârstă. Un bărbat bătut de o femeie mi se părea ceva imposibil. Ce dracu!... Oare de ce aș fi făcut tocmai eu excepție?... Ce-ar fi zis Cotan și Mihăiță? Ce-ar fi zis mai ales Chiostec, care bătea el singur întreaga clasă?... Lucru curios, însă, pe măsură ce-n mine creștea încrederea și siguranța că pot bate o femeie, puterile mă

părăseau și raționamentul cotea brusc pe cărări cu alte indicațiuni de ordin moral și sentimental.

Nu știam care poate fi voluptatea unui bărbat care bate o femeie. Îmi închipuiam însă că adevărata voluptate a unui bărbat este să se lase bătut de femeie. O femeie nu bate niciodată din ură. O femeie care bate un alt bărbat, afară de cel legitim, înseamnă că-l iubește...

Văzând că nu mă mișc, Kety îmi ridică perna de pe ochi și mă întreabă cu oarecare îngrijorare:

—Ce?... Ai murit?...

— Ba nu... Dar nu mai pot să respir...

— Așa-ți trebuie, fiindcă ești obraznic... De ce te uiți la mine?... Închide ochii... N-auzi?... Nu vezi că vreau să-mi schimb capotul?...

Fac ce-mi spune ea, deși până atunci nu ghicisem c-ar fi vrut să facă ce nu-mi spusese decât în clipa aceea.

— Iată, i-am închis.

— Nu așa... Întoarce-te cu ochii la perete...

— Iată, m-am întors...

— Așa... Și să nu te miști...

— Nu, nu...

Câteva minute în urmă, ceva cald și moale se lipește de bluza mea de dril și o voce pe care o cunoșteam îmi poruncește răstit ca de obicei:

— Ssst!... Nu te mișca... N-auzi?... Să văd care din noi e mai mare...

Goală toată din creștet până-n tălpi, Kety se măsura cu mine. . . . . În grădina publică, muzica militară cântă uvertura din Cavaleria ușoară, iar la fereastra care dă spre curte cineva bate ușor în geam.

Amândoi tresărim deodată. Cel care tresare cu adevărat însă sunt eu. Kety îmi astupă gura cu palma.

— Psss!... Nu-ți fie teamă, că nu e bărbatu-meu. Stai pe loc...

Apoi, după o clipă, și după alte bătăi mai tari:

— Ia să mă duc să văd cine este.

Ferestrele sunt căptușite cu hârtie albastră. Kety încearcă să privească printre ele, dar nu vede nimic. Bătăile în geam se repetă din ce în ce mai des. Parcă ar fi început să plouă. Eu singur continui să visez. Numai că de data asta visul meu se schimbase în coșmar.

Kety pare că începe să-și piardă și ea sângele rece. Își aruncă pe corpul gol încă capotul pe care câteva minute înainte îl aruncase pe covor și,

hotărâtă, dar plină de precauțiune, deschide fereastra.

O voce de afară șoptește nu știu ce. Kety răspunde calm și fără pic de emoție:

— Iartă-mă, dar nu te pot primi... Nu sunt singură...

Vocea insistă însă. E o voce pe care parcă o cunoșteam, dar nu-mi aduceam aminte de unde.

De data asta, Kety ridică tonul:

— Înțelegi odată că nu se poate... Te rog, lasă-mă în pace... În momentul acela, prin deschizătura ferestrei, un baston negru și noduros pătrunde scârțâind cu zgomot ca o cumpănă de fântână, și după el imediat, un cap de bărbat cu ochii holbați de mânie își varsă, ca o ciutură parcă, tot conținutul ei de apă sălcie în odaie.

Era profesorul meu de limba română.

Kety țipă de data asta așa de tare, că nu se mai aude nici muzica militară din grădina publică.

— Domnule!... Nu-ți dau voie să te uiți pe fereastră... Asta e obrăznicie.

Dar, cu voie sau fără voie, profesorul meu de limba română se uitase și văzuse tocmai ce nu ar fi trebuit să vadă niciodată.

Mă văzuse pe mine...

* * *

Am intrat în examene. Am intrat adică la grijă.

Să ne vezi, nu ne mai cunoști pe nici unul. Și doar semănam așa de bine unul cu altul, că parcă toți am fi frați. Semănăm cu mucurile lumânărilor de ceară ce-au ars în noaptea Învierii. Noi însă nu ne-am stins deloc. Pentru noi Cristos n-a înviat încă. Noi ardem mereu... Ardem, și pe zi ce trece ne încovrigăm de căldură și de teamă că o să ne sfârșim de tot.

Numai Cotan nu s-a schimbat. Băiatul prefectului a rămas aceeași miniatură de filozof cinic pe care n-ai s-o poți mări nici cu lupa, nici cu vârsta. De câtva timp am început să admir pe Cotan mai mult decât pe Mihăiță. Admirația unilaterală obosește spiritul. Și Cotan este mai divers ca o rubrică de fapte diverse.

Azi-dimineață, când a intrat în clasă, ne-a întrebat ca și cum atunci abia ar fi sosit din Patagonia: “Ori la ce materie dăm examen azi?” Tot așa ne întreba și în cursul anului aproape în fiecare zi: “Măi băieți, ce lecție avem azi?” Și din lecțiile noastre de pe an, Cotan a știut să-și facă pentru examen

o adevărată colecție numai de perle, fiindcă scoicile stridiilor bolnave ni le-a lăsat totdeauna nouă celorlalți.

Astăzi avem concurs în scris la limba română.

Nu știu de ce, dar un concurs scris te emoționează mai mult ca un examen oral. Când vorbești, comunici parcă cu toată lumea din jurul tău, te simți în familie, între ai tăi, sau — în cel mai rău caz — în mijlocul unor oameni care vorbesc aceeași limbă ca tine și cu care te poți înțelege. Când n-ai voie să vorbești, însă, decât cu tine însuți, îți pare că ai rămas singur pe lume, că nu ești decât semnul de întrebare al celui care ai fost sau că trăiești într-o lume de surdomuți, cu care

— ceea ce este și mai trist — nu poți comunica nici măcar prin semne.

Un examen oral este o petrecere intimă, care — bine sau rău — nu prea are importanță cum se sfârșește. Un concurs în scris însă este o adevărată solemnitate. Cel dintâi este numai abilitate și suprafață; cel de-al doilea, numai preciziune și adâncime.

De cele mai multe ori sonoritatea verbală îți încântă auzul, și minciuna cochetează cu adevărul după dispoziția urechii, nu a rațiunii.

Liniștea și atitudinea statică însă măresc și mai mult temerea de necunoscut și, față de ele, decorul realității în care continui să trăiești aievea se schimbă deodată și fără să-ți dai seama cum și de ce într-o succesiune de viziuni întunecate cu coridoare de labirint prin care nu te mai poți regăsi.

Zgomotul este mult mai uman decât liniștea.

Zgomotul este lumină; liniștea este întuneric...

Mai înainte ca Dumnezeu să fi făcut cerul și pământul, în spațiu nu era decât liniște și întuneric. De aceea și el în prima zi a zis să fie lumină, iar în zilele următoare a creat diferitele vietăți ale pământului, care — trebuind să trăiască — au început să facă zgomot.

Un concurs în scris te reîntoarce fatal în haosul inform dinainte de creația lumii. În clipele acelea, creatorul trebuie să fii tu, numai tu, tu singur ca și Dumnezeu, care tot singur a făcut tot ce se vede. În clipele acelea, nici Dumnezeu nu-ți mai poate veni în ajutor, fiindcă un Dumnezeu propriu-zis nu mai există... Adevăratul Dumnezeu sălășluiește în tine, iar Satan, care de pe catedră poate vedea tot ce se petrece, nu vrea să vadă totuși nimic mai înainte de a-i fi spus: “gata, domnule profesor”!

* * *

Profesorul de limba română ne-a împărțit pe toți elevii clasei a VIa în două părți egale, numerotându-ne pe fiecare “cu soț” și “fără soț”, după cun suntem așezați în bănci, patru câte patru. Excepție fac numai cei din ultima bancă, în care nu sunt decât trei elevi. În banca noastră, Mihăiță, primul, și eu, al treilea, suntem “fără soț”; iar Cotan, al doilea, și Chiostec, al patrulea, sunt “cu soț”.

Elevii din categoria “cu soț” trebuie să analizeze poezia Răsăritul lunii la Tismana, iar cei din categoria “fără soț” — poezia Umba lui Mircea la Cozia.

Respis adânc, ca și cum cineva mi-ar fi întins un pahar cu apă rece tocmai în clipa când credeam c-am să crăp de sete.

Umbra lui Mircea la Cozia o cunoșteam tot așa de bine ca și autorul ei, Grigore Alexandrescu. O cunoșteam din istoria și de la fața locului, de pe zidul mănăstirii în care voievodul și astăzi încă trăiește îngropat în compania celor morți și în amintirea celor vii.

Poezia lui Grigore Alexandrescu mă interesa cu atât mai mult cu cât simțeam că eu însumi aș fi avut ceva de spus despre mănăstirea aceasta, în vecinătatea căreia petrecusem clipe multe și intense de evlavie națională și copilărie scolastică. Vroiam, cu alte cuvinte, să însuflețesc mediocritatea inspirației mele cu pontificalul vers al lui Grigore Alexandrescu, pe faima căruia Mănăstirea Cozia își legitimează existența în literatura română, așa după cum grație ziditorului ei se găsește și azi pe malul drept al Oltului, la o distanță aproape egală, între Călimănești și Brezoi. Îmi părea chiar că de când am învățat să țin tocul în mână, niciodată n-am scris cu mai multă ușurință ca în clipa aceea și niciodată n-am avut mai multă încredere în ceea ce trebuie să-mi iasă din peniță și din creier: Mircea-Vodă a zidit-o ca să-i fie Adăpost în vremuri grele Și locaș de veșnicie!...

Iar Grigore Alexandrescu a cântat-o... Și mă opresc brusc.

A cântat-o... A cântat-o... Știam eu cum a cântat-o... Dar de când și de unde a cântat-o așa cum a cântat-o?...

Nedumerirea mea crește pe măsură ce încep să-mi dau seama, cu o vădită jenă sentimentală, că faimoasa poezie a lui Grigore Alexandrescu nu este decât o foarte reușită mistificare literară — un fel de uriaș cu picioarele de lut.

Ca după o lungă noapte polară, iată, în sfârșit, că începe să se crape de ziuă și în capul meu... Pentru prima dată îmi dau seama că ce învățasem eu papagalicește nu era deloc Mănăstirea Cozia, ci o mănăstire oarecare creată

de fantezia poetului, pentru care cuvintele: Oltul, Cozia și Mircea nu erau decât simple sonorități geografice și istorice.

Cu cât compar mai mult mănăstirea pe care o cunoșteam cu poezia pe care o știam pe de rost, deosebirea dintre una și alta devine tot mai flagrantă. De data asta, sunt convins definitiv. Grigore Alexandrescu iubise natura mai mult de acasă, de la el din birou. Mănăstirea Cozia îl inspirase la București, nu pe malul Oltului...

Dovada era clară ca lumina zilei: primul vers chiar, “Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate” era fals. De ce? Fiindcă: 1. Mănăstirea are și a avut totdeauna “turle”, nu “turnuri” și 2. Fiindcă la nici o oră din zi cu soare sau din noapte cu lună plină, umbrele acestor turle nu ajung nici măcar până la marginea Oltului, dar să se mai culce și pe undele lui.

Adevărul este cu totul altul.

Dimineața, când soarele răsare pe malul argeșean al Oltului, umbrele turlelor pornesc din șosea și, treptat-treptat, se rotesc după mersul soarelui, plimbându-se prin ceardacul chiliilor dinspre munți, până ce spre seară se strâng în poenița din dosul mănăstirii și, în fața arhondaricului, intră în pământ o dată cu soarele ce apune peste dealul vâlcean. Oltul, însă, n-a sărutat niciodată umbra adevăratelor turle sub care doarme voievodul Mircea.

Eram așa de sigur c-am să fac cel mai bun concurs din clasă, că nu mai am răbdare s-aștept. Mă ridic dar, după cum este obiceiul în școală, cu degetul arătător de la mâna dreaptă în sus și cer cuvântul. Profesorul, care de pe catedră observase dinainte enervarea mea, mă întreabă, mișcând nedumerit din cap, ce vreau. În jurul meu, câțiva elevi s-au oprit din scris și, curioși, mă fură cu coada ochiului. Eu nu mai aștept să fiu întrebat a doua oară ce vreau.

— Poezia Umbra lui Mircea la Cozia nu este adevărată, domnule profesor...

Profesorul cască gura și se trage repede cu scaunul înapoi. Parcă i-aș fi aruncat pe catedră un pietroi. Ofensiva neașteptată a unui simplu elev din clasa VI-a contra unui poet clasic român îl angaja în luptă pe el, cel dintâi. În clasă, totuși, e încă liniște și, în capetele celor prezenți, probabil chiar întuneric. În capul meu, însă, clopotele Mănăstirii Cozia sună parcă toate laolaltă în zilele de sărbătoare. Dar ce folos? Afară de mine nu le aude nimeni altcineva. Profesorul nu mi-a auzit decât vocea, iar elevii din clasă nu-l mai aud decât pe el, întrebându-mă:

— Ce?... Ai înnebunit?...

De data asta, toți elevii și-au ridicat capul din caiete, și ochii lor înspăimântați privesc țintă la mine. Parcă sunt apostolii lui Cristos când l-au văzut umblând pe apă fără să se scufunde.

— Ba deloc... dați-mi voie să vă explic.

— Ieși afară, măgarule... Ieși mai repede.

Am ieșit...

Ieșirea mea a produs în clasă oarecare zgomot. Dar numai pentru câteva clipe, și atâta tot. Lumină însă nu s-a făcut. Lumina, lumina cea adevărată era numai pe malul Oltului. Și clasa VI-a a liceului “Ion C. Brătianu” din Pitești s-a cufundat din nou în liniște și întuneric, până ce umbra lui Mircea și-a sfârșit plimbarea didactică prin toate caietele elevilor numerotați “fără soț”.

Umbrele voievozilor noștri sunt mai disciplinate decât mulți elevi de liceu. Nu supără nici pe autori, nici pe profesori... Trăiesc numai în liniște și întuneric.

* * *

Mama e disperată. Cauza, bineînțeles, sunt eu... La drept vorbind, mama știa mai demult că nu sunt “tobă de carte”. Mă socotea, în schimb, om în toate mințile. Iată însă că profesorii de la liceu i-au dovedit acum să sunt și nebun, nebun adevărat...

De trei zile, mama se gândește mereu ce este de făcut cu mine.

Acasă nu mă mai poate ține, fiindcă cu timpul pot deveni furios și...

Doamne ferește... La balamuc iar nu poate să mă trimită, fiindcă spitalul de la Pitești n-are nici o secție pentru boli nervoase. De altfel, la Pitești, până la mine nu existase încă nici un nebun. Erau numai oameni cumsecade și oameni proști... Noroc numai că mama are soluții repezi și radicale pentru tot felul de încurcături. După trei zile de gândire, s-a hotărât să mă trimită de la toamnă, la București, ca intern într-un pension particular, unde puteam fi pus sub observația nu numai a profesorilor, dar și a unui doctor specialist! Soluția mamei îmi convine de minune. În primul rând, scap de surâsul fals al celor care aveau aerul că mă compătimesc. Aveam să trăiesc apoi într-un oraș mare, unde nu mă cunoștea nimeni și unde, cu toate că era să fiu intern, puteam fi totuși cu mult mai liber ca la Pitești. Auzisem că la București există tot felul de locuri, unde nu te mai poate găsi nici dracul. La Pitești,

oriunde m-aș fi ascuns, aș fi pățit totdeauna ca struțul care își vâră numai capul în nisip, iar coada îi rămâne afară. Dar dacă-mi pare bine de ceva, este de Steluța, pe care am de gând s-o anunț să nu mai aștepte până la anul și să vină la București chiar de la toamnă.

Uf!... Bine că scap eu de Pitești și ea de Slatina...

Numai de n-ar fi aflat și Steluța ce mi s-a întâmplat. N-aș vrea să-și piardă până și ea încrederea în mine. Faptul că bărbatu-său este profesor mă cam pune pe gânduri. Profesorii ăștia sunt un fel de “gură spartă“. Povestesc tot ce fac elevii în școală și în oraș. Ba de multe ori, când le convine, povestesc câte una boacănă și de-a lor.

Examenul meu de limba română, bunăoară, trebuie să fi făcut înconjurul lumii. La Pitești, timp de o săptămână, el fusese evenimentul zilei. A fost discutat mai întâi în cancelarie, apoi la “centru” și de acolo, bineînțeles, în tot orașul. Kety, mai ales, poate fi mândră de data asta. Chiar că-mi este rușine să mai dau ochii cu lumea...

Pe mine, însă, corigența asta la limba română nu mă înspăimântă.

Mă plictisește numai faptul de cei care nu știu încă ce înseamnă o corigență, un profesor de limba română și un elev de liceu din Pitești care publică poezii în revistele din București. Păcat că printre aceștia se găsește și Kety, care nu citește decât Universul și Ziarul călătoriilor.

De altfel, la Pitești, ziarul lui Cazzavillan este singurul care se citește mai mult. Celelalte ziare circulă numai la “centru” și în câte un singur exemplar.

Cât despre revistele literare, nu mai vorbesc. În tot liceul nu știu dacă suntem zece inși care citim regulat revistele de la București.

Ceilalți habar nu au că afară de Eminescu mai sunt și alți români care fac poezii. Și doar la București, pe vremea aceea, făcea mare vâlvă polemica dintre cele două tabere literare: “artă pentru artă“ și “artă cu tendință“. Polemica asta ne împărțise în două, și pe noi, la Pitești.

Numai că noi, neavând unde să ne publicăm părerile, le discutam în recreație sau pe stradă, până ce ajungeam la ceartă și chiar la bătaie. Într-o zi, directorul ne-a interzis cumpărarea revistelor literare și a rugat pe polițai să confiște toate exemplarele de la librărie. Din ziua aceea, literatura contemporană n-o mai puteam citi decât pe furiș. O revistă literară în mâna noastră era socotită aproape la fel cu o vizită în strada Libertății, la madam Gutuie. Profesorii ne îndopau numai cu manualele pentru uzul învățământului secundar, aprobate de comisia specială a Ministerului de

Instrucție Publică, iar părinții, puși la curent cu pericolul ce-i amenința, ne dojeneau cu aceeași frază tipică: “Mai dați-le dracului de fițuici, arde-le-ar focul, că cu astea moare omul de foame”.

Adevărul este însă că pe vremea aceea nu murea nimeni de foame în țara românească. Cei mai mulți mureau de oftică.

Fiindcă nu făcusem nici o bucurie familiei în anul acela, mama mă pedepsise să-mi petrec vacanța la Pitești. Lucrul ăsta mă întrista, fiindcă trebuia să fie prima mea vacanță de când mi-aduc aminte pe care nu mi-o petreceam la via noastră de la Slatina.

Hotărârea mamei parcă mi-a rupt ceva din suflet... Și doar sufletul meu colindase în ultimul an prin atâtea alte vii ale Domnului, că via noastră de la Slatina nu îmi mai părea decât o amintire îndepărtată a copilăriei. De via asta, totuși, continuam să mă simt legat ca și de primul meu “turn de fildeș”, care, de o sută de ani și mai bine, nu-și schimbase nici locul, nici numele, nici sufletul...

Ce are să zică oare la vară nucul meu când o să vadă că nu mai vin să-l văd? Cine o să-l cerceteze în locul meu? Cine o să-l salute cu mâna de departe, din trăsură, de pe șoseaua de la gară spre vie? Cine o să mai urce în pătuiag să descarce pistoalele turcești în miez de noapte și în asfințit să urmărească, cu ochi de lup flămând pe după garduri, femeile cu pulpele goale ce se întorc cântând de la muncă spre casă? Ce mă leagă oare pe mine de Pitești, când sufletul meu sălășluiește parcă în trupul acestui nuc bătrân, care a crescut din pământul viei noastre de la Slatina, și tot în pământul acesta o să se prefacă în cenușă cândva?... De ce m-o fi pedepsit mama să-mi petrec vara la Pitești, când vara nu este la fel peste tot locul, și vară mai frumoasă ca la via noastră de la Slatina nu poate fi nicăiri?...

De când n-am mai plâns eu oare? A, da!... Din toamna când m-am întors pe ploaie de la vie, la Pitești, și am aflat că Margareta plecase cu ofițerul de administrație la Constanța. Dar de atunci și până azi, de câte ori m-am mai gândit eu la Margareta?... Dar la vie?... La via noastră de la Slatina, pe care anul acesta n-am s-o pot vedea? Vai!... Ce mult mai este până la vara viitoare! Și pentru prima oară de când nu mai sunt copil, plâng și pentru altceva decât pentru o femeie... Plâng de necaz că am rămas corigent la limba română.

* * *

Dintre toți prietenii mei buni, n-au rămas cu cine să-mi petrec vara la Pitești decât Mihăiță și Țăpuș Nicolae, băiatul frizerului de sub hotel “Dacia”.

Cotan a plecat cu familia la băi, la Govora, Chiostec s-a dus la Merișani, acasă la părinți; iar Rădulescu Florian a părăsit orașul odată cu frate-său, care a fost mutat comandant de pompieri la Giurgiu.

Pe Mihăiță îl văd rar detot. Băiatul cizmarului de pe Scoroboaia umblă de câtva timp mai mult singur și numai prin împrejurimile orașului. Cum e băiat sărac și cu bun-simț, nu se aventurează niciodată până la “centru”, deși în timpul vacanței elevii de la liceu pot și ei să se plimbe prin grădina publică.

Pe Țăpuș Nicolae, însă, îl văd mai des. Țăpuș îmi place fiindcă e băiat vesel, știe o mulțime de snoave și când începe să ți le povestească, te rade ca și tată-său — cum zice el — în doi timpi și trei mișcări. Țăpuș, care știa să cânte din gură, a învățat să cânte și din ghitară.

Vara asta și-a făcut rost de o ghitară siciliană autentică, pe care i-a adus-o un client al prăvăliei, care își face stagiul la marina militară.

Pe mine, însă, ceea ce mă interesează mai mult e faptul că Țăpuș mai scrie și versuri și că amândoi facem parte din tabăra “artă pentru artă“.

Azi-dimineață a venit la mine acasă cu ghitara. Țăpuș își pune singur versurile pe muzică. Nu știu cum le combină el, că ies totdeauna bine. Pe mine, cântecele lui Țăpuș mă uimesc și mă înduioșează.

Astăzi, însă, Țăpuș nu era deloc mulțumit de ele. Când l-am lăudat pentru noua romanță pe care atunci o improvizase pe ghitară, în loc să-mi sară de gât ca de obicei, Țăpuș s-a întristat, a aruncat plictisit ghitara pe canapea și mi-a spus mai mult oftând decât vorbind:

— Asta nu-i nimica, mă!... s-o auzi tu însă pe ghitarista de la pod...

Aia artistă... Nu eu.

Pentru mine, ghitarista de la pod era un lucru cu totul nou. Până atunci nu auzisem încă nici chiar de existența ei. Dar fiindcă Țăpuș insistă, hotărâm să mergem s-o auzim sâmbătă noaptea după ora zece.

Când ne despărțim, Țăpuș îmi strânge mâna cu recunoștință și mă trage misterios spre el.

— Ascultă... Tu ai ceva “bălani” mai mulți? Am înțeles. Țăpuș n-avea sfanț.

— Nu duce nici o grijă... O să fie...

— Nu te supăra... Dar, știi... trebuie să consumăm și noi ceva...

Nu face să ascultăm muzică pe degeaba... Și eu stau prost al dracului deocamdată... Porcul ăla de tata... nu vrea să-mi dea nimic... Zice să m-apuc de meserie ca el.

* * *

Nu știu de ce, dar de câtva timp, de câte ori văd pe Mihăiță, mi se strânge inima de milă...

Mihăiță nu mai este om. Este așa ceva care nu mai seamănă a nimic... Un fel de fum... O boare caldă... Un cântec de jale... Când vorbește, parcă geme un bolnav. Când merge, parcă șchioapătă un cal de dric. Când stă pe loc, parcă se topește o lumânare de seu.

Mihăiță este cerșetorul nenorocit căruia, în loc să i se dea ceva de pomană, i s-a mai furat și unica zdreanță murdară de pe umeri. Și totuși, Mihăiță a luat și anul acesta premiul întâi cu cunună.

Doamne, Doamne... Ai milă și de premianții din țara românească, fiindcă de corigenți ne îngrijim noi ăștia mai mărunți...

Credeam că premiul are să-l vindece. Mihăiță însă bolește mai rău, din zi în zi... Din clipa nenorocită când ne-am întâlnit la Trivalea cu fetele prefectului, Mihăiță nu mai este ceea ce a fost înainte. Nu e vorbă, nu fusese el nici până atunci om să-i stai în față cu pălăria în mână.

Dar de atunci s-a schimbat așa, că nu-l mai recunoști de azi pe mâine. În noaptea de Moș-Ajun, deși vedea pe Lizica pentru prima oară, nu părea totuși decis să pornească pe drumul cimitirului. Dar de când i-a făcut englezoaica rușinea să-l azvârle din fața fetelor ca pe o cârpă murdară, Mihăiță a rămas parcă și azi cu ochii pironiți tot în pietrișul șoselei, în care-și pierduse demnitatea lui de om sărac, muncitor cinstit.

Astăzi, când l-am văzut, parcă abia îl sculase Cristos din mormânt ca pe Lazăr.

La orice m-aș fi gândit, fiindcă, la drept vorbind, orice lucru este posibil pe lume, dar cu ce venise el în cap sau mai bine zis, în suflet, n-aș fi bănuit niciodată. Și, lucru curios, Mihăiță știe lucruri pe care nu le știu încă nici eu, deși eu ies în fiecare zi în oraș, și cu Cotan sunt prieten așa bun, că, de multe ori, nu-mi ascunde nici chiar intimități de familie.

Mihăiță a aflat că Lizica se mărită... Or, Lizica, bineînțeles, nu se mărită cu el; se mărită cu altul, cu un om mult mai în vârstă ca ea, un om trecut de 50 de ani, cu fostul prefect de Argeș, sub regimul celuilalt partid politic.

Dacă Mihăiță ar fi trăit toată viața la “centru”, și tot n-ar fi știut atâtea lucruri. Mihăiță știe chiar ceva și mai mult. Știe bunăoară că tatăl lui Cotan o să intre la în minister și că în locul lui are să vie prefect ginerele său, care a trecut în același partid politic cu el. Mai știe apoi că nunta are să se facă în curând și că imediat după nuntă mirii au să plece la Paris.

La mine a venit ca să-mi ceară un sfat. Până atunci, sfaturi îi cerusem numai eu lui. Mihăiță mă uimea cu ce știa din aceleași cărți pe care, de altfel, le citeam și noi. Un singur lucru nu știa doar: ce trebuie să facă pentru ca să împiedice nunta!... Și lucrul acesta trebuia să i-l spun eu. În primul moment, am crezut că Mihăiță a înnebunit. Ar fi însemnat că orașul nostru, în câteva zile numai, a progresat mai mult decât în cei două sute cincizeci de ani aproape de când fusese fondat de Vodă Șerban Cantacuzino, fiindcă la o populație de 17.000 de locuitori normali, numără acum și doi nebuni. Unul era el și altul eram eu. Mihăiță, însă, nu era nebun. Nebun eram numai eu, fiindcă pe mine singur mă găsise să-i dau ce trebuia să facă pentru ca să împiedice nunta sau în cel mai rău caz, să o poată amâna încă trei-patru ani, până ce-și va lua licența în drept.

Iată ce înseamnă să rămâi corigent la limba română și să fii nevoit să stai toată vara la Pitești, în loc să te duci la vie, la Slatina... Iată ce înseamnă să fii prieten bun cu premiantul întâi din clasă și, în loc să-l duci cu tine în strada Libertății, la madam Gutuie, să poftești pe băiatul cizmarului de pe Scoroboaia, fără să prevezi consecințele, în casa prefectului care are două fete mari, dintre care una de măritat.

Nu mai știu ce i-am spus, cum l-am încântat, cum l-am descântat și cum l-am făcut în cele din urmă să plece și să mă lase în pace. A doua zi, însă, de dimineață și până seara, până a venit Țăpuș să ne ducem la ghitarista de la pod, cuvintele lui Mihăiță mi-au torturat urechile ca niște bondari cu aripile de tinichea.

— Ce mă fac, mă... ă... ă... că se mărită Lizica!... Of, of, of!...

* * *

De când s-a construit linia ferată la Curtea-de-Argeș, Piteștii au devenit un fel de mic “centru” C.F.R. Pentru același motiv, mahalaua orașului din vale a căpătat și ea oarecare animație oficială.

Cel mai important local de petrecere este o cârciumă de lângă podul de peste râul Argeș, pe unde trece șoseaua ce duce la București și la

Câmpulung. În cârciuma asta se face și muzică până noaptea târziu. Țăpuș a descoperit-o astă-iarnă, grație melomaniei lui, recunoscută în tot liceul. Ghitarista de care mi-a vorbit, însă, nu cântă în local decât de trei săptămâni. Patronul a adus-o anume de la Constanța pentru clienții de seamă, fiindcă este o mare artistă și mai ales fiindcă este turcoaică de la Constantinopol.

Dacă m-aș fi mulțumit numai cu explicațiile lui Țăpuș, aș fi trăit cu o iluzie mai mult. Dar mie așa mi-a fost scris se vede: să-mi pierd toate iluziile una după alta, și o dată cu ele să-mi pierd și puținii prieteni ce-i aveam.

Pe Cotan nu pot să contez, fiindcă băiatul prefectului este ca o haină de sărbătoare, pe care nu o poți purta în fiecare zi. Pe Mihăiță, mi-e teamă că azi-mâine am să-l pierd definitiv fiindcă, oricâtă bunăvoință aș avea, n-am să pot totuși împiedica pe fata actualului prefect să se mărite cu viitorul prefect. Pe Țăpuș, însă, sunt sigur că l-am pierdut chiar de azi-noapte.

Faimoasa ghitaristă este Margareta.

Când și-a dat seama că noi ne cunoaștem mai dinainte și încă bine detot, Țăpuș și-a pierdut cadența, cum s-ar zice în limbajul muzical.

S-a subțiat ca un gât de ghitară, a sughițat o dată și bine, ca și cum i-ar fi plesnit toate coardele deodată, și pe urmă a amuțit și din gură, și din ghitară. Când l-am invitat să mai bea din vinul înfundat pe care, de altfel, tot el îl comandase, a refuzat. Zicea că-l doare măseaua de minte, care-ți crește tocmai după ce nu mai ai nevoie de ea... Chiostec, care cânta din flaut, n-ar fi făcut niciodată o figură așa de proastă într-un local de petrecere. Ar fi băut până ce s-ar fi cherchelit și pe urmă, cu siguranță, ne-ar fi luat la bătaie pe amândoi, și pe mine și pe Margareta. Tristețea lui Țăpuș, însă, nu m-a impresionat decât pe mine. Margareta ne-a cântat și a băut până târziu după miezul nopții.

Ce fată bună și de încredere e Margareta asta!... Când făcea pe croitoreasa cu ziua la noi acasă, mama era gata să-și pună mâna în foc pentru ea. Același lucru și azi. De când face pe ghitarista cu noaptea, prietenul meu Țăpuș Nicolae jură că Margareta este turcoaică veritabilă, și parcă nu-i vine să creadă că favorita lui a mai avut și alte aventuri înaintea lui. Adevărul este că și Margareta, și Țăpuș sunt amândoi țigani neoași. Țăpuș este amorezat de Margareta. Nimic mai firesc pentru doi artiști în ghitară ca ei. De Margareta am fost într-o vreme amorezat și eu. Ba ceva mai mult, Margareta este prima femeie pentru care am plâns. Ghicesc, chiar,

că de când este ghitaristă mai ales, Margareta a mai făcut și pe alții să plângă. Țăpuș, bunăoară, plânge cu hohot, dar nu vrea să se dea pe față. Păcat de el!... Margareta n-are să-l poată iubi niciodată. Țăpuș este adept al formulei “artă pentru artă“, iar Margareta a formulei “artă cu tendință“.

Iată un lucru pe care Țăpuș n-are să-l priceapă niciodată, și vina are să cadă tot pe mine, fiindcă eu am avut norocul să cunosc pe Margareta înaintea lui. Pe vremea aceea, însă, Margareta nu era ghitaristă.

Era o simplă croitoreasă cu ziua. Acum Margareta nu face decât angajamente cu sezonul. Deosebirea, dar, este enormă între ce-a fost și ce este. O croitoreasă poate face din când în când și “artă pentru artă“. Unei ghitariste, însă, unei mari artiste cun e Margareta azi, formula lui Țăpuș “artă pentru artă“ nu-i poate fi de folos nici cât una din cele opt coarde ale ghitarei sale.

Margareta s-a “ciupit”, cum se spune la Pitești când bei mai mult decât trebuie. N-am văzut-o niciodată așa de veselă, o veselie caldă, lichidă și comunicativă. În jurul Margaretei, toată lumea e veselă, afară de Țăpuș, bineînțeles. Mă întreb cam ce anume s-o fi schimbat în Margareta. Ochii? Gura? Culoarea cărnii?... Aș!... Nimic... Margareta a rămas aceeași femeie urâtă, senzuală și generoasă, care acum doi ani aproape mă înaintase la gradul de “bărbat”... Margareta nici nu bănuiește cât îi datorez pentru actuala și definitiva mea situație umană în ierarhia senzuală. Dacă în locul croitoresei de atunci aș fi cunoscut pe ghitarista de azi, cine știe dacă n-aș fi fost și eu tot un fel de Mihăiță sau chiar Țăpuș?...

Margareta însă a rămas aceeași fată bună. Parcă îmi ghicește gândul. Și fiindcă numai eu singur o înțeleg, Margareta mi se destăinuieș te ca și altădată, tot numai mie. Pentru ea, ghitaristă sau croitoreasă este același lucru. Numai că Margareta vrea sâ-l facă pe Țăpuș să înțeleagă că un cântec de ghitară costă ceva mai scump ca o pereche de ciorapi cârpiți în casă.

N-am să-i spun nimic lui Țăpuș. Dar cu prima ocazie, am să mă duc să mai văd pe Margareta eu singur.

* * *

Cotan îmi scrie de la Govora: “Dragă Bucule, Tu ce mai faci că eu fac bine. M-am împrietenit cu un băiat, tot elev în clasa VII-a ca mine, la liceul din Craiova, cu care petrec de minune. Are și un aparat fotografic, cu care tragem fetele la mașină.

Zilele trecute, am cunoscut pe una, Steluța de la Slatina, fată nostimă.

Zice că este vară cu tine. E adevărat?... Tu nu mi-ai vorbit niciodată de ea... Vezi cum ești tu?... Ea îmi place foarte mult. Bărbatu-său, însă, ca toți profesorii de gimnastică, este un om periculos. A făcut până acum trei bătăi la Govora. Noroc însă că nu vine s-o vadă decât sâmbăta seara și pleacă luni dimineață. Îți spun lucrurile astea ca să știi să te ferești și tu de el, că, după câte am ghicit eu, vară-ta mai are și azi «cârlig» la tine. De una, însă, mai bine că stai la Pitești și nu ești cu noi aici. O să-ți spun eu de ce la toamnă, când ne vom întâlni.

Vezi de prepară bine examenul, să nu care cumva să rămâi repetent.

Mihăiță ce mai face? Spune-i salutări de la mine și de la toată familia.

Dacă ai timp să-mi răspunzi, scrie-mi dacă Chiostec a plecat la Merișani cum era vorba sau dacă nu cumva a rămas la Pitești cu Anișoara. Dar să nu-ți dai în petec să-i spui ceva de chestia noastră, că ăsta este tot așa de nebun ca și bărbatul verei tale și mă omoară când o pune mâna pe mine. Al tău prieten, care-ți urează petrecere frumoasă și succes la toamnă, Cotan”.

Scrisoarea lui Cotan nu-mi spune aproape nimic. Mama îmi spuse mai dinainte că vara asta Steluța se duce la Govora, așa că tot n-aș fi găsit-o la Slatina, chiar dacă mă duceam la vie. De altfel, nu știu de ce, dar de când am revăzut pe Margareta, Steluța parcă nu mă mai interesează. Steluța este genul femeilor incidentale. E nostimă numai când o întâlnești fără să te gândești la ea. Altminteri, prea este obositoare. Steluța te obosește și cu vorba, și cu tăcerea. Mă gândesc chiar să nu-i mai spun să vină la toamnă cu mine la București. Până atunci, am eu la cine să mă gândesc. Margareta, bunăoară, îmi place și acum. Numai că mi-e teamă cu Margareta să n-am încurcături. Din ce am vorbit eu cu ea, mi se pare că nu prea e tocmai așa cum spunea Țăpuș. Margareta stă cu chirie într-o cameră mobilată, la o proprietăreasă care nu-i dă voie să primească vizite peste zi, iar noaptea, când doarme proprietăreasa, prea mulți clienți o așteaptă în stradă după închiderea localului. De altfel, Margareta — am observat — nu vorbește decât cu clienții de seamă.

Kety însă e liberă și continuă să fie cu mine delicioasă. Îmi vine să cred că este singura femeie adevărată pe care am cunoscut-o până acum. De când a plecat bărbatu-său la băile militare de la Tekirghiol, mă duc la ea aproape în fiecare seară. Acum nu-mi mai este teamă că mă prinde nimeni. Profesorul de limba română, care e bucureștean, a plecat și el din oraș pe timpul vacanței. Ce om al dracului și profesorul ăsta!... Dacă aș fi bănuit că

mă spionează din grădina publică, aș fi intrat cel puțin pe poarta din strada Egalității, fiindcă locuința soților Ceaușoglu are două intrări separate. Kety a fost foarte afectată de ce mi s-a întâmplat. De altfel, afară de mine și de profesor, numai ea singură mai știe adevăratul motiv pentru care am rămas corigent la limba română.

Ca să râdă de mine, de câte ori suntem singuri, Kety mă sperie că bate cineva la fereastră. De data asta, însă, nu se mai prinde. Oare de ce voluptatea apropierii de o femeie cu care te găsești singur este cu atât mai mare cu cât te obsedează teama de a fi surprins?... Lucrul acesta l-am observat acum, când mă duc la Kety fără să-mi mai fie teamă. Asta nu înseamnă că Kety nu-mi mai place. Din contră. Din zi în zi, din noapte în noapte, parcă tot mai bine ne potrivim unul cu altul. Totuși, când mi-aduc aminte ce a fost și ce ar mai putea să fie, m-apucă mai repede fiorii groazei decât ai dragostei. Și unde mai pui că atunci mă prinsese profesorul de limba română, care era un străin.

Dar dacă — Doamne ferește — m-ar fi prins căpitanul, bărbatu-său? Să știe Cotan ce-am pățit și prin câte am trecut, s-ar strâmba de râs. Cotan este mult mai prudent decât mine. Dovadă că se interesează de tot ce face Chiostec, nu cumva să-l prindă, sau măcar să afle ceva despre el. Dar de ce vrea oare Cotan să știe dacă Chiostec a plecat la Merișani sau a rămas la Pitești? Nu cumva o avea de gând să se mai abată și pe aici?... Ce dracu... Nu sunt destule fete frumoase la Govora?... Dacă i-aș răspunde și eu?... “Dragă Cotane, Îți mulțumesc pentru rândurile tale pline de atenție și de dragoste prietenească. Îmi pare bine că petreci de minune și-ți urez așa mereu toată vacanța. N-avea nici o grijă. Chiostec n-are să știe niciodată nimic de la mine. Acum este la Merișani. A plecat imediat după plecarea ta la Govora. Anișoara este singură aici. Am văzut-o chiar aseară, dar nu i-am vorbit, fiindcă era la braț cu cineva străin. Dacă o vezi pe Steluța, spune-i complimente și din partea mea. Este adevărat că mi-e vară, dar că are «cârlig» la mine — nici gând. Așa e Steluța, fată bună. Numai ferește-te și tu să nu care cumva să vorbești ceva despre mine de față cu bărbatu-său. Mihăiță este foarte abătut. Nu știu de ce. Are probabil un mare foc pe suflet, pe care nu-l spune însă nimănui. Țăpuș Nicolae și-a cumpărat o ghitară strașnică. Altceva nou nu mai am ce-ți spune. Fii pe pace, la toamnă n-am să te fac de rușine. Al tău prieten care te dorește, Bucu”

* * *

Acasă la noi toată lumea a fost mobilizată. Mama, Lina și Năstase lucrează de zor. Se prepară murăturile familiei pentru iarnă și bagajele mele pentru București.

Când mă gândesc ce prost am să mănânc la pension, m-apucă groaza.

Totuși, n-am ce face. Trebuie să plec. Profesorul de limba română m-a trântit și de data asta!... Salvarea mea nu e decât pensionul din București, unde pot face două clase într-un singur an. Altminteri îmi ia înainte și Mihăiță, și Chiostec, și Țăpuș. De Cotan nu mai vorbesc, fiindcă băiatul prefectului nu umblă numai pe picioarele lui, ca noi ceilalți.

Iată-mă dar gata de plecare... Curios lucru. Când plecam la Slatina, parcă era altfel. Când pleci, ești totdeauna emoționat. Dar emoțiile pentru plecarea mea la București sunt cu totul altfel decât cele de până acum. Omul știe când pleacă... Când se întoarce, numai Dumnezeu știe. Când plecam la Slatina, știam cel puțin unde mă duc. Mă duceam la vie, la mama-mare, la Steluța. La București, însă, n-am mai fost niciodată. Nu știu cum o fi pe-acolo. Nu cunosc pe nimeni, și nu știu dacă cineva o să vrea să mă cunoască și pe mine. La Pitești, unde se cunoaște toată lumea, și tot sunt persoane care când se întâlnesc pe stradă, în loc să-și vorbească, își întorc capul în altă parte.

Dar la București?... Bănuiesc însă că la pension trebuie să fie zgomot și lumină multă, nu ca la noi la liceu, liniște și întuneric...

Mama, care de câtva timp e cu mine de o gravitate pontificală, parcă a uitat că sunt copilul ei. A început să-mi zică “domnule” și să mă facă răspunzător de toate neplăcerile familiei. Eu sunt vinovat de tot ce s-ar întâmpla. De ce oare? Nu știu. Așa vrea mama. Eu sunt vinovat, bunăoară, că mama-mare a fost bolnavă de reumatism astă-iarnă, că în anul acesta n-o să avem recoltă bună la vie și că pe Cioban a trebuit să-l împuște fiindcă turbase. Dar vina mea cea mare este că, în vara asta, Steluța, în loc să stea la Slatina ca de obicei, s-a dus la Govora, unde bărbatu-său a prins-o cu Cotan, care este prieten cu mine.

A, nu!!... Până aici. Mie personal nu-mi recunosc decât o singură mare vină: corigența la limba română. Atât, și nimic mai mult. Pentru toate celelalte neplăceri familiare, să facă bine să răspundă fiecare autor în parte.

Pățania lui Cotan mă amuză. Aștept să-l văd, ca să râd de el. Cotan a mâncat și bătaie. Pe mine profesorul de limba română m-a lăsat corigent numai. Și când mă gândesc că numai Kety e vinovată!...

Același lucru trebuie să se fi întâmplat și cu Cotan. Sunt sigur. Vinovată trebuie să fie numai Steluța!... Bine că scap de ea și nu mai vine cu mine la București!... Să știe mama că Steluța l-a înșelat pe Georgică cu mine, încă de astă-vară, m-ar da afară din casă. Nu m-ar mai lăsa să urmez liceul. M-ar trimite la cizmărie... Acolo nu sunt examene.

Faci cum vezi cu ochii, nu cum scrie la carte. Clientul îți explică ce-i place lui și tu faci așa cum îți spune el. Apoi, dacă-i place, bine — plătește și pleacă mulțumit... Dacă nu, pleacă supărat. Și atâta tot...

Clienți așa, slava Domnului, sunt destui în oraș... Până acum, nu am auzit încă să fi murit vreun cizmar de foame.

De dragoste, însă, poți muri, oricine ai fi. Mihăiță, bunăoară, o să moară de dragoste. Dar de dragoste sau de foame, este același lucru.

Dragostea îți taie pofta de mâncare. Și Mihăiță, care abia are ce să mănânce, de când iubește pe fata prefectului, aproape nu mai mănâncă deloc. Când l-am văzut ultima oară, mi-a destăinuit că dacă Lizica se mărită, el se omoară.

Nu știu cum o fi când iubești ca Mihăiță, dar să te omori din dragoste trebuie să fie cu adevărat un lucru grozav.

Doamne, Doamne!... Ai milă de bietul Mihăiță, că eu nu mai am ce să-i fac.

* * *

Pensionul nostru este o hardughie lungă de nu se mai sfârșește. Ține dintr-o stradă până-n alta. Una este Calea Moșilor, alta este strada Vântului. Format din mai multe corpuri de clădiri vechi, legate între ele prin coridoare de scânduri cu geamlâc și streșini late de tinichea, pensionul nostru ferește 147 de elevi (65 interni și 82 externi) de soare, de ploaie și chiar de bolile lumești, pentru care mai există o încăpere numită “infirmerie”. De infirmeria pensionului, însă, nu profită decât internii. Externii se caută în oraș. În mijlocul acestor clădiri, se deschid două curți spațioase, una cu aparatele de gimnastică și alta cu frânghiile pentru uscat rufele, și o mulțime de alte colțuri separate, pe unde lumina soarelui n-a pătruns încă. Oficial se intră și se iese prin Calea Moșilor, pe unde trece și tramvaiul cu cai care duce la gară și la Obor. Prin strada Vântului se trage numai “la fit”.

Peste drum de pension este ospiciul de nebuni al doctorului Sutzu.

Vecinătatea asta ne convine de minune și nouă, elevilor, și celor doi directori — unul de studii și altul administrativ. Vecinii nu știu niciodată cine face gălăgie. Nebunii de la pension sau nebunii de la doctorul Sutzu.

O lume nouă! O lume pe care n-o cunoșteam încă, pe care o văd pentru întâia oară, nu cu ochii mei liberi, ci printr-un ochean de panoramă.

Văd lucruri frumoase și lucruri oribile. Mă întreb, însă, dacă ce văd este adevărat. Nu cumva lumea asta nu este decât o simplă senzație a mea? Mi-e teamă că ea nu există decât în emoția exageratelor mele impresii de provincial venit pentru prima dată la București.

Pe zi ce trece, caut să mă acomodez tot mai mult cu lucrurile din jurul meu, cu oamenii de pe aici și cu obiceiurile lor, de care sunt cu totul străin. Toate sunt noi. Noțiunea exactă a cuvântului “noutate” abia acum o capăt și eu. Noutatea lor mă umilește parcă. Încep să mă depreciez eu singur. Noutatea din jurul meu îmi scoate în evidență toate potecile vechi, cu care familia și profesorii de la liceu îmi cârpiseră personalitatea ființei mele. La Pitești mă socoteam superior tuturor colegilor, chiar și lui Mihăiță. Aici, însă, mă simt mic, mic de tot, așa de mic, că eu însumi am nevoie de un microscop ca să pot vedea exact ce sunt.

Să știe mama unde m-a dus, și-ar smulge părul din cap. Sacrificiul ei ar fi inutil. La fel au făcut și femeile din Cartagina. Și-au tăiat părul ca să facă arcuri de luptă contra romanilor. Victoria, însă, a rămas de partea celor porniți să cucerească lumea toată cu prețul propriei lor înfrângeri. Cei care-și apărau numai vechimea cetății și averile ei putrede au fost învinși definitiv și pentru totdeauna de către cei cărora li se părea că n-au destul.

Simt nevoia să mă revărs și eu ca un fluviu pe toată întinderea ambelor mele maluri, până unde se poate vedea cu ochii. Îmi dau seama, însă, că n-am apă suficientă în albie. Deocamdată nu sunt abia decât un fluviu la izvorul lui. Nu știu cât va mai trebui să merg până să mă arunc și eu în mare. Dar ce trebuie să fie marea, când celelalte fluvii din jurul meu sunt așa de mari, că mă înspăimântă...

Toți colegii mei sunt mai bătrâni decât mine. Chiar și cei din clasele mai inferioare. Majoritatea lor au mustăți și unii chiar barbă.

Câțiva sunt chiar mai bătrâni decât profesorii. La pension, însă, poate oricine învăța carte. Aici nu se cere vârstă. Se cer bani. La liceele statului se învață gratuit. De altfel, pentru cât învățasem eu, ar fi fost păcat să mai și plătesc.

Aici, școala se confundă cu viața. Pedagogul de filozofie pretinde numai că una o întregește pe cealaltă. Școala îți dă posibilitatea să-ți trăiești viața complet. Viața unui analfabet este o simplă existență, și atâta tot — un fel de petiție pe care o pui la dosar după ce ai luat act de ea. Nu-i dai nici un curs oficial. Viața nu-i decât continuarea școlii, dar fără profesori. Cărțile sunt de ajuns. O carte bună, după ce ai sfârșit școala, o păstrăzi ca s-o folosești și în viață. Sunt cărți, însă, în care filele nu sunt amândouă la fel. Pe una e scris ce trebuie să înveți în școală, iar pe alta ce se cade să faci în viață. Și viața este marea în care o să ne vărsăm cu toții, sub formă de fluvii, apa pe care am pompat-o din fântâna școalei. La Pitești, apa era sălcie, aici este amară.

Apa dulce este în altă parte. Dar din apa asta n-avem încă voie să bem, până ce fiecare din noi nu vom deveni filtrul propriei noastre băuturi...

Intendentul pensionului, care mă privește cu milă, fiindcă sunt mai mic și mai slăbuț decât alții, mă ia într-o zi la o parte și mă întreabă:

— Dumneata trebuie să fii atins la plămâni. Poate că n-ar fi bine să bei apă din fântână... Nu vrei să bei apă minerală la masă?... Poți să plătești un supliment?...

— Nu știu, domnule intendent... Dar să-mi dați voie să-i scriu mamei.

Mamei însă nu i-am scris, fiindcă nu vream s-o alarmez. Dar nici apă minerală n-am băut, fiindcă începuse să-mi placă apa de la pension.

* * *

Părintele Simion, subdirectorul pensionului, este lung și subțire, cu obrajii mâncați de vărsat negru și cu barba năclăită și retezată scurt, ca o bidinea de spoit latrinele. Poartă cizme, dantură de aur, ochelari negri pe după urechi și, în loc de potcap, pălărie moale cu borduri late. Când l-am văzut pentru prima oară, mi-am adus aminte că țăranii își apără semănăturile cu niște prăjini pe care le îmbracă în țoale omenești și de care se sperie până și ciorile. Nu știu dacă părintele Simion slujește la vreo biserică sau dacă mai este profesor și la alt liceu din București. La noi, însă, în afară de funcția sa administrativă, mai predă oficial religia pentru cei câțiva elevi din cursul inferior și, facultativ, morala creștină, pentru cei din cursul superior.

Ziua sau noaptea, programul activității sale este totdeauna același.

Părintele Simion veghează, supraveghează și la nevoie chiar spionează. Știe tot ce se poate ști. Știe tot ce s-a făcut, ce era să se facă sau ce n-are să se mai facă. Știe chiar lucruri despre care n-a fost niciodată vorba.

Sfinția-sa, însă, lucrează, ca în Evanghelie — numai cu ochii și cu urechile. Înregistrează tot și nu pierde nimic din ce se poate păstra.

Se ascunde pe după ușile deschise și privește prin gaura celor închise.

Se furișează prin colțurile întunecoase ca să poată trage cu urechea la ce nu se poate vedea și oftează cu lacrimile în ochi când vede că elevii duc lipsă de câte ceva. Elevii sunt copiii săi adoptivi, iar el părintele spiritual al acestei întregi colecții de manuscrise nepublicate încă. Contactul cu elevii nu-l pierde niciodată. Îi cercetează mereu și cu de-amănuntul, fie că sunt în clasă cu profesorii, fie că sunt în recreație cu pedagogii, fie că sunt la masă cu intendentul, fie că sunt în dormitor cu... “Tatăl nostru carele ești în ceruri”...

Părintele Simion este îngerul păzitor al pensionului și protectorul unei așa-zise madame Mary, care îngrijește de rufăria elevilor interni.

Madame Mary este o femeie între două vârste, brună și durdulie.

Vorbește franțuzește și fumează țigări fără carton, pe care și le rulează singură. Amănuntele astea le știm de la elevii mai vechi. Noi, care abia am venit, n-o vedem aproape deloc, deși mănâncă și doarme în pension ca și noi. Toată ziua însă lucrează la subsol, îmbrăcată într-o bluză lungă și albă, ca infirmierele de la spital. Madame Mary este singura noastră soră de caritate. Ne cârpește ciorapii și ne coase nasturii la cămăși și la izmene.

Peste zi, însă madame Mary primește și vizite. A merge în vizită la subsol înseamnă a consuma cu plată o dulceață sau o cafea turcească.

La pension nu ni se dă la masă decât joia compot de prune sau marmeladă, dimineață prăjituri de casă și în fiecare dimineață cafea cu lapte și apă. Proviziile cu care venisem de-acasă se sfârșiseră; iar în oraș nu era chip să cumpărăm altele, fiindcă “banda neagră“ ni le fura, cum prindea de veste. Deși se făcuseră cercetări severe în tot pensionul, nu se putese afla cine face parte din această bandă neagră. Unii elevi pretind că șeful bandei este chiar subdirectorul și că madame Mary ne vinde, sub formă de consumație suplimentară, chiar propriile noastre provizii. Eu însă nu cred nimic din tot ce se spune. Părintele Simion este o cinstită față bisericească mai presus de orice bănuială, mai ales în lipsă de probe. Cât despre madame Mary, să nu mai vorbim. Pe o femeie așa de drăguță ai fi iertat-o chiar dacă ți-ar fi vândut consumațiile întreit de cum le plătiseși tu la prăvălie.

De când sunt intern, n-am ieșit în oraș decât de două ori. Nu bănuiam că am să mă obișnuiesc așa repede să trăiesc ca păsările în colivie, numai între patru ziduri. La drept vorbind, însă pensionul nostru are vreo sută de ziduri, dacă socotești cele șapte clase pentru cursuri, patru dormitoare, două săli de mâncare, infirmeria și toate celelalte încăperi ale întregii clădiri. Dar toate la un loc nu fac nici cât grădina publică din Pitești.

Am fost să văd și eu Cișmigiul. Numai lume proastă. Servitoare, soldați, covrigari și bragagii.

La Pitești, în grădina publică, venea numai lume bună. Fostul meu profesor de limba română trebuie să fie acum pe terasa bufetului. De data asta, însă, pe cine o mai spiona?... Ce obicei urât!... Dar parcă aici nu ne spionează la fel părintele Simion?... Oare așa o să fim spionați toată viața?... La Pitești, cauza era Kety; aici, la București cauza e madame Mary.

Bibiță Colțescu, un coleg al meu de la Roșiorii-de-Vede, care sare gardul din strada Vântului aproape în fiecare noapte, mi-a spus că madame Mary ar fi amanta părintelui Simion, care este văduv. Iată însă un lucru pe care nu-l pot crede. Se poate preot cu amantă? Și afară de asta, eu știu că un om cu oarecare poziție socială nu trăiește cu amanta în aceeași casă; o ține la mahala. Ce-ar fi, bunăoară, dacă un căpitan de vapor ar călători cu amanta lui tot timpul în cabină? După zile întregi de plutire, numai între cer și apă, marinarii s-ar putea revolta și i-ar lua amanta, dacă nu chiar și comanda. La noi la pension, însă, chiar dacă ar fi așa, părintele Simion n-are de ce se teme.

Cine-ar îndrăzni să se atingă de amanta subdirectorului?...

Iată prima scrisoare ce-o primesc, de când sunt în București, de la Cotan: “Dragă Bucule, Tu ce mai faci, că eu fac la fel după cum știi și tu. La noi cursurile au început de-acum o lună, dar eu nu m-am dus încă la școală, fiindcă m-a învoit domnul director din cauza nunții Lizicii. Cumnatu meu mi-a făcut cadou un ceas cu cadranul pătrat care se poartă la mână. Este foarte practic, fiindcă poți vedea ce oră este, fără să te prindă profesorul. Cred c-ai auzit de isprava lui Țăpuș, fiindcă s-a scris și în ziare. Pe voi vă lasă profesorii să citiți ziare?... Știi că ghitaristul nostru, săracul, a pățit-o de-a binelea. Tată-său, frizerul, l-a dat afară din casă, iar noi l-am dat afară din liceu. Nu se putea altfel. Dar știi de ce? Ascultă, c-ai să mori de râs. A spart tejgheaua frizeriei și i-a furat lui tată-său 600 de lei, pe care i-a dat unei ghitariste din Târgul din Vale, una, Margareta, cu care se încurcase mai demult. Tu știai lucrul ăsta? O cunoșteai? Se spune c-ar fi fost nostimă.

Aș fi vrut s-o cunosc și eu, dar acum nu se poate, fiindcă este închisă la penitenciar. Țăpuș a fost închis și el, dar lui i-au dat drumul, fiindcă s-a dovedit că autorul principal al furtului a fost ea. Am auzit că Țăpuș o să vină și el la București, la un frate al mă-sii, care ține birt pe cheiul Dâmboviței. Vezi, dacă te întâlnești cu el, scrie-mi și mie. Spune-i că m-am interesat de soarta lui și să mă ierte că nu i-am putut împrumuta 100 de lei, după cum îmi ceruse. Eu însă mi-am cheltuit toți banii ce-i aveam de acasă la Govora. Păcat c-ai plecat din Pitești tocmai acum! Ai fi putut vedea pe vară-ta mai des, fiindcă bărbatu-său a fost mutat la liceul nostru. M-a rugat ea să stărui pe lângă tata și, cum l-am găsit într-o zi bine dispus, s-a făcut. Să știi însă că suntem foarte îngrijorați din cauza lui Mihăiță, care a dispărut de câteva zile și nu se găsește nicăieri. Îl caută poliția pe capete, dar degeaba. Și Chiostec, la fel. N-a mai venit nici el la școală de când a plecat din nou la Merișani, după scandalul pe care l-a făcut pe strada Șerban-Vodă. A prins-o pe Anișoara cu asistentul de la farmacia lui Weinhold.

Așa e că nu știai nici lucrul ăsta? Altceva ce vrei să-ți mai spun, că pe la noi nu mai e nimic nou. Te îmbrățișează cu drag prietenul tău care nu te iută, Cotan”.

Noutățile astea mă întristează. Le trăiesc prin ceață și de la așa mare depărtare, că parcă aș fi orbit peste noapte și acum nu mai pot merge decât dus de mână de cineva. Cotan cel puțin îmi poate spune lucruri de care mi-aduce aminte cu drag și astăzi încă. Dar eu?... Eu ce-i pot spune lui Cotan, care nu cunoaște nimic din ce este pe-aici?...

Bietul Țăpuș!... Bietul Chiostec!... Bietul Mihăiță!...

Numia Cotan n-are să pată niciodată nimic. Dacă a reușit el să se aranjeze și cu bărbatul Steluței, nu-i mai poate fi teamă de nimic în viață. Cotan este cel mai fericit om de pe lume. Așa a fost născut el să fie... Norocul lui!...

* * *

Mama mi-a trimis 50 de lei să am de cheltuială. Fiindcă s-a aflat în tot pensionul că am bani, de frica “bandei negre” m-am dus la madame Mary și-am rugat-o să mi-i păstreze ea.

Până atunci nu prea stătusem de vorbă cu dânsa. N-avusesem încă ocazia. De data asta, însă, vorbim ca și cum ne-am fi cunoscut de ani de

zile. Cu cât o privesc mai de-aproape, începe să mă supere faptul că toată lumea îi zice “madame”, ca și cum ar fi o femeie bătrână.

Madame Mary este încă tânără și zglobie ca un pițigoi. Are ceva și din Margareta, și din Kety. Ba, dacă mă uit mai bine la ea, aduce din profil și cu Steluța. Atât doar că este brună. Madame Mary este cea mai reușită combinație a celor trei femei pe care le cunoscusem până atunci mai intim. Parcă este o rețetă medicală pe care farmacistul a preparat-o cu dozele la miligram. Dacă nu mi-ar fi teamă de subdirector, mai c-aș sorbi-o dintr-o dată. Se spune că doctoriile, dacă nu le bei după prescripția medicului, te pot omorî. Madame Mary, însă, nu cred să fie capabilă să omoare un om ca mine. Prea e drăguță și părintele Simion prea e “spaima ciorilor”.

Sâmbătă seara, toți elevii cu note bune și fără pedepse disciplinare avem voie să ieșim în oraș în compania pedagogului de serviciu. Pedagogul însă nu merge cu noi decât până la primul colț de stradă. De-aci încolo, fiecare din noi pornește unde-i place. De obicei, mergem la teatru, la galerie, unde avem reducere de preț. Când avem parale mai multe, mergem la cafenea sau la varieteu. Unii se duc chiar în “Crucea de piatră“. Eu, însă, n-am fost niciodată până acolo. Bibiță Colțescu m-a dus la un local mai convenabil de pe Calea Victoriei. Îi zice “Lahovary”.

Astă-seară, fiindcă este sâmbătă, trebuie să ies ca de obicei în oraș.

Am o poftă de petrecere cum n-avusesem încă de când eram la București. Mi-e dor de ceva nou... În noaptea asta am de gând să descopăr America!...

Mă duc deci la madame Mary să-i cer un pol din cei 50 de lei pe care-i dădusem să mi-i păstreze. La București, pe vremea aceea, un pol era de ajuns pentru orice expediție nocturnă.

Nadame Mary e singură. Stă pe marginea patului și face o pasență.

Cum mă vede, nu mai așteaptă să-i spun de ce-am venit și-mi strigă veselă:

— Uite și pe crai de tobă, pe drum de seară, mânca-l-ar maica...

Craiul de tobă probabil că eram eu. Până atunci nu-mi dăduse nimeni în cărți ca să știu de ce culoare sunt. Numai Kety încercase să-mi ghicească o dată în palmă. Ce-a ieșit, însă, mai bine nu mai ieșea. Am rămas corigent la limba română!...

Când aude de ce-am venit, madame Mary se întristează și, de necaz, azvârle cărțile pe scânduri. Apoi se scoală, se apropie încet de mine, mă

privește cu compătimire și-mi vorbește cu intonații muzicale, ca și cum ar fi învățat de la părintele Simion să citească în Evanghelie.

— Bine, maică... și dumneata?... Se poate?... Asta n-aș fi crezut-o pentru nimic în lume! Ce-o să zică mămițica dumitale când o auzi că-ți cheltuiești banii noaptea cu derbedeii?... Nu te mai lua după ei, că-i păcat de Dumnezeu... Ăștia au să ajungă în pușcărie cu toții... Pe ăștia n-ai să-i vezi la Universitate cât o fi lumea...

Apoi, după ce se încredințase că cuvintele ei au făcut oarecare impresie asupra mea, începe să mă mângâie ușor pe sub bărbie și continuă:

— Nu zic să nu te distrezi și dumneata ca orice băiat tânăr... Dar cum?... Mai există, slava Domnului, și alte distracții... Uite, dacă vrei, vino mai târziu pe la mine, că nu e nimeni la pension... Să mă crezi că și mie mi-e urât să stau singură închisă la subsol... Bem o cafeluță cu caimac și facem un ecarté în doi...

Prăjina îmbrăcată în țoale omenești se ridică parcă amenințătoare din mijlocul unui lan de grâu... Aveam impresia că subdirectorul trebuie să fie ascuns după dulap sau sub pat.

Madame Mary, însă, parcă-mi ghicise gândul:

— Nu ți-e teamă, că nu te vede nimeni. Părintele Simion e dus la Bolintinul-din-Vale, unde are de făcut un parastas mâine dimineață.

Madame Mary mă convinsese. Nu i-am mai cerut nici banii, nici alte amănunte asupra vizitei mele nocturne și secrete. I-am promis numai că vin. Și am venit. . . . .

După miezul nopții, când ceilalți elevi începură să sosească la pension, m-am urcat și eu în dormitor. La despărțire, madame Mary nu mi-a dat de cheltuială pentru a doua zi, duminică, decât 10 lei. Restul îl oprise ea.

* * *

Într-o dimineață, după plecarea profesorului de franceză din clasă, un coleg îmi întinse un jurnal, pe care până atunci îl citise pe furiș, sub bancă:

— Mă, tu care ești din Pitești, ai citit sinuciderea de la voi?... Ia te uită și tu... Un elev de la liceu... Auzi că s-a spânzurat într-o pădure.

Mihăiță!... S-a sinucis Mihăiță!... A murit Mihăiță!...

Mă podidește plânsul... Plâng cu hohot. Plâng ca niciodată în viață...

Elevii se strâng înduioșați în jurul meu și mă întreabă:

— Îl cunoșteai?... Cine era?...

— Premiantul întâi din toate clasele. Și fiecare începe să comenteze “faptul divers” care — deși petrecut la Pitești — devenise de actualitate și în pensionul nostru din București.

— Săracul!... Dumnezeu să-l ierte.

— Eu credeam că e vreunul care rămăsese repetent...

— Auzi, domnule... Premiant întâi să se sinucidă!...

— Dar tu, care l-ai cunoscut, nu bănuiești de ce s-a sinucis? Nu știam dacă din sus din cer, de-acolo unde se afla în clipa aceea, Mihăiță îmi dă voie să destăinuiesc unor necunoscuți secretul sinuciderii sale. Totuși, fără să-mi dau seama de gravitatea delațiunii mele, îngânai cu vocea bâlbâită:

— Din dragoste!... În clasă se făcu liniște deodată. Toți elevii încremeniseră pe loc.

Parcă erau portretele suveranilor din perete.

Singur Bibiță Colțescu își agită mâinile furios prin aer, ca și cum ar fi vrut să se scape de o povară inutilă. Apoi strigă în gura mare:

— Auzi motiv!... Să se sinucidă de dragoste... Dobitocul!...

* * *

Seara primesc altă scrisoare de la Cotan. “Dragă Bucule, Îți anunț o mare nenorocire, care ne-a îndurerat pe toți. Mihăiță s-a sinucis. L-au descoperit abia după zece zile, spânzurat de craca unui copac la Trivalea. Dacă toamna n-ar fi scuturat frunzele, putea poliția să-l caute mult și bine, că n-ar fi dat de el nici astăzi. Toată lumea de la noi este dezolată și revoltată. Închipuiește-ți că hoții îi furaseră hainele și ghetele, așa că l-au găsit aproape gol, numai în cămașă. Pe mine m-a impresionat și mai mult lucrul ăsta, fiindcă era o cămașă pe care i-o dădusem eu, din cele pe care nu le mai purtam.

Tu știi cât de mult îl iubeam noi și cum căutam să-l ajutăm pe cât ne era posibil. Directorul a dat ordin să se scoată în balconul liceului steagul de doliu. La înmormântarea lui a fost foarte multă lume, nu numai elevi, dar și profesori. În ziua aceea nu s-au ținut cursuri la nici o școală din Pitești. La cimitir a vorbit dirigintele clasei noastre, profesorul de limba greacă, și Chiostec. Profesorul a vorbit puțin și fără emoție. N-a spus decât că era un elev silitor, și atâta tot. Discursul lui n-a plăcut nimănui. Chiostec însă a vorbit mai mult și foarte frumos. Eu cred că-i făcuse cineva discursul. Prea era frumos! Păcat că n-ai fost și tu aici cu noi. Dacă ai fi vorbit tu, discursul

tău ar fi fost cel mai frumos. Acum, în bancă, i-am luat eu locul lui Mihăiță. În locul meu stă Chiostec, în locul tău, Popescu Virgil, care s-a întors la noi la liceu, și în locul lui Chiostec, Baruch David, pe care l-a mutat din fundul clasei noul profesor de limba germană, ca să aibă cu cine vorbi nemțește la curs. Iartă-mă că nu-ți scriu mai mult, dar sunt așa de mâhnit, că nu-mi arde să-ți spun și alte noutăți. Apropo. Știi că Steluța este acum la Pitești? Bărbatu-său este un om foarte cumsecade. Când ne întâlnim pe stradă, se plimbă cu mine la braț. Mamă-ta, însă, nu știu de ce o fi supărată pe mine. Am salutat-o și nici n-a vrut să-mi răspundă. Al tău prieten care te dorește și așteaptă să te vadă cât mai curând, Cotan".

Așadar, Werther a existat cu adevărat. Când l-am citit pentru prima oară la vie, în pătuiagul din vârful nucului, nu-mi dădeam seama ce înseamnă o suferință din dragoste. Îl citeam doar cu ochii, după cum noaptea, tot cu ochii numai, mă uitam la stele, și nu bănuiam că fiecare din ele este tot așa de mare ca și pământul nostru.

Mihăiță, Mihăiță!... Fie-ți țărâna ușoară, ca și sufletul tău, pe care Lizica nici nu l-a simțit când i l-ai fluturat prin fața ochilor.

* * *

Iar am pățit-o. Părintele Simion m-a prins cu madame Mary în odaia ei de culcare... Acum sunt dat în consiliul profesoral, ca să fiu eliminat din pension și din toate liceele din țară.

Când o auzi mama și familia, s-a sfârșit cu mine. Mai bine mă omor mai înainte ca să afle de noua rușine ce le-am făcut.

Ce gură blestemată a avut și Kety asta!... Ea mi-a spus întâia oară: "să-ți fie rușine să mai dai ochii cu lumea". Și iată că așa s-a și întâmplat. În tot pensionul nu se vorbește decât de pățania mea. Degeaba protestez eu că nu-i adevărat. Nu vrea nimeni să mă creadă. Și doar de data asta nu mă dusesem la madame Mary decât să-i cer o batistă curată. Toți băieții își bat joc de mine. Fiecare face pe socoteala mea câte o glumă care mă doare. Singur Bibiță Colțescu îmi spune să n-am nici o grijă, că la fel s-a mai petrecut și în alți ani. Au mai fost prinși și alți băieți în odaie la madame Mary și nu i-a dat nimeni afară din școală... Nu știu dacă este adevărat ce-mi spune Bibiță. Dar când mă gândesc ce are să fie când o să dau ochii cu directorul, mi se taie picioarele. De m-ar judeca mai repede, să știu barim și eu din vreme ce trebuie să fac.

— Doamne, Doamne!... Rău e când îți plac femeile... Mihăiță s-a sinucis fiindcă iubea pe Lizica. Pe mine mă dă afară din școală fiindcă mă place madame Mary... Parcă eu sunt vinovat!... Eu am adus-o în pension?... Până nu mi-a spus ea, eu habar n-aveam că sunt crai de tobă... Bine-i spunea Kety mamei:

— Băiatul ăsta o să iasă crai mare, nu glumă! Are strungăreață...

* * *

Uf!... Am scăpat... Bun e Dumnezeu!... Minunea asta numai Dumnezeu o mai putea face. De altfel, tot Dumnezeu m-a făcut și pe mine. El a vrut să fiu așa cum sunt... Nu e vina mea că nu sunt altfel.

Parcă n-aș vrea să fiu și eu ca toată lumea? Dar și așa cum sunt, nu fac rău nimănui. Mă încurc numai și eu cu ochii, pe ici, pe colo, și câteodată mă cam ia gura pe dinainte... Dar altminteri nu cred să aibă cineva să se plângă de mine.

Directorul m-a chemat în cancelarie. Era singur. Nu știu dacă era directorul de studiu sau cel administrativ. Până atunci, nu văzusem pe nici unul din directorii pensionului nostru.

Când am intrat, s-a uitat la mine încruntat, apoi, după ce parcă m-ar fi gustat ca pe o prăjitură ce-i da de bănuit că n-ar fi proaspătă, a început să zâmbească și mi-a zis numai atât:

— Dumneata ești ăla?... Bravo!... Să-ți fie de bine... Dacă ați fi toți așa, mutăm pensionul în “Crucea de piatră“.

Pe urmă s-a uitat în catalog la toate notele de la începutul anului, și-a mai aruncat ochii prin registrul pensionului, unde sunt trecute contururile elevilor, și a tușit de trei ori.

Asta înseamnă că hotărârea fusese luată și mai rămânea să pronunțe sentința.

— Bine... Să știi că te-am iertat... Scrie însă mă-tii să mai trimeată încă 500 de lei... Văd că ești dător pentru niște cheltuieli suplimentare.

Acum pleacă și vezi-ți de treabă.

Bravo director!... S-audă fostul meu profesor de limba română, n-are să vrea să creadă că există și astfel de oameni pe lume. Ce-mi pasă mie de cei 500 de lei pe care trebuia să-i plătesc pentru niște cheltuieli suplimentare, pe care știam bine că nu le făcusem?... Nu băusem nici măcar la masă apă minerală, după cum îmi propusese intendentul.

Important însă era faptul că scăpasem!...

Doamne, Doamne!... Dă-i zile multe și fericire directorului care m-a judecat...

Nu știu ce i-am scris mamei, că n-a trecut nici o săptămână și mi-a și trimis banii. Cum i-am primit, m-am dus cu ei la director. De data asta, în cancelarie erau amândoi directorii. Cel care mă judecase mi-a luat banii fără să-i mai numere și i-a băgat direct în buzunarul de la pantaloni.

Celălalt director parcă nici nu știa despre ce este vorba. Când mă arăta cu mâna și-i spune cine sunt, amândoi pufniră de râs:

— Ăsta e!... Ăla cu popa Simion... Apoi, adresându-se mie, continuă: Ei?... Ce mai e cu madame Mary? Eu mă roșesc și răspund rușinat:

— Nu e nimic, domnule director... Zău așa!...

Directorul, însă, parcă știe ceva mai mult decât mine.

— Lasă, lasă, că ce e nu e rău... Numai că prea sunteți grăbiți și voi... Ce dracu!... Doar sunteți băieți tineri... Ce-o să mai zicem atunci noi, ăștia, oameni bătrâni?... Și până la examen iar n-am mai dat cu ochii de nici unul din cei doi directori. Cu părintele Simion, însă, am rămas mai departe în aceiași termeni buni. Parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Dar nici pe la madame Mary n-am mai fost deloc de-atunci.

* * *

Am trecut două clase într-un an. Ce ușoare sunt examenele la pension!...

Aproape nici nu-ți vine să crezi că dai examen. La Pitești, parcă intrai într-o sală de operație. La București, parcă te plimbi cu muscalul la Șosea...

Cotan a trecut și el clasa. La toamnă, deci, o să ne regăsim la Universitate.

Cotan vrea să urmeze dreptul. Eu aș vrea să urmez literele.

Dar și “dreptul” și “literele”, e același lucru, când n-ai tragere de inimă nici pentru unul, nici pentru altele. Corigența la limba română mă plictisea ca cicatricea unei răni vindecate, dar vizibile încă. Cicatricele rănilor mari nu dispar niciodată.

Caut s-o conving pe mama că eu nu mai pot învăța carte în țară.

Vreau să mă duc la Paris. Nu știu exact ce aveam să fac acolo. În orice caz, însă, la Paris, orice-aș fi încercat, era să fie mai bine ca la București.

Parisul era marea în care fluviul năzuințelor mele trebuia să se verse odată. Azi, mâine, n-avea nici o importanță. Mai curând, însă, ar fi fost mai

bine. Mai târziu, fluviul s-ar fi revărsat peste maluri și ar fi distrus poate ogoarele din vecinătatea lui. De data asta simțeam că în albia sufletului meu curge apă destulă, să pot fi un fluviu adevărat... Încântat de strălucitul examen pe care-l trecusem la București, mama pare a începe să se înduioșeze tot mai mult la rugămințile mele.

Până aci nu ne vorbeam decât în fraze scurte și exclamații de nedumerire și dintr-o parte, și din alta. Iată însă că, într-o bună zi, mama resuflă cu satisfacție, dar și cu oarecare îngrijorare:

— Bine... Du-te și la Paris... Dar să știi că n-am să-ți dau de-acum toată averea pe mână. Până la majorat o să-ți trimit lunar ce voi crede eu de cuviință. De-aci încolo, poți face cu banii tăi ce vrei... Eu nu mă mai ocup de tine...Dacă o fi să ieși om, bine... O să mă bucur și eu, ca oricare mamă bună... Dacă nu, treaba ta... Cum îți vei așterne așa vei dormi... Să știi, însă, că la mine acasă nu mai ai ce căuta...

Steluța, care a aflat că plec la Paris, se ține de capul meu s-o iau și pe ea cu mine. La fel mă rugase altădată s-o iau la București, și când colo... nemerise în brațele lui Cotan, întâi la Govora și pe urmă la Pitești... Nu, nu... Dacă nu mai poate trăi în țară, să-l roage tot pe Cotan să-i mute bărbatul la Paris...

Eu, dacă plec, înțeleg să rup definitiv cu familia. Familia e ca un cuib de cioară. Îți este de folos atât timp numai cât nu poți zbura.

Dar după ce-ți cresc aripele, adio!...

La Pitești, plecarea mea face oarecare senzație. La “centru” mai ales, este comentată cu aprindere. Cotan e foarte trist că nu poate merge și el, mai ales că Lizica stă la Paris singură de aproape un an.

Bărbatu-său s-a întors în țară, fiindcă avea de aranjat niște afaceri cu moșia și mai ales cu politica. Pentru la toamnă este anunțată o nouă remaniere ministerială. Și tatăl lui Cotan, care a mai pierdut trenul o dată, de data asta vrea să-și aibă toți oamenii de încredere în jurul lui.

Kety, însă, suferă mai mult ca toată lumea. Și Kety nu suferă de necaz ca alții. Suferă cinstit, fiindcă are suflet. Îmi dau seama că oricâte neplăceri aș fi avut eu de pe urma ei, tot Kety o să rămână cea mai dulce femeie din câte cunoscusem până atunci. De când m-am întors la Pitești, ne vedem aproape în fiecare zi. Nu știu cum se face, dar bărbatu-său iar s-a dus la Curtea-de-Argeș să ridice niște puncte topografice. Încep să cred că topografia militară, mai ales, nu este o specialitate pentru oamenii însurați...

Deși ne vedem zilnic, de câte ori ne despărțim, Kety nu uită să-mi spună:

— Să nu pleci până ce nu mai vii o dată la mine... Dar acest “o dată“ se repetă mereu, ca și cum n-ar mai fi să plec niciodată... Și totuși, voi pleca... Voi pleca curând, și Kety o să mă vadă o dată cu siguranță pentru ultima dată.

Simt în mine mândria unei cuceriri sigure. De câtva timp, trăiesc numai în viitor. Trecutul mă dezleagă parcă de țărmul la care nu acostasem decât în mod provizoriu. Poporul a aflat că se pregătește o nouă expediție spre niște insule nestăpânite încă de nimeni, fiindcă nimeni nu știe unde sunt, deși toată lumea știe că sunt pline de aur și pietre prețioase. Șeful acestei expediții sunt eu. Toată lumea mă cunoaște astăzi. Femeile îmi surâd discret; bărbații mă salută până la pământ.

Eu însă trec înainte. Nu le acord nici măcar atenția unui zeu față de bastarzii săi. Nu recunosc pe nimeni. Nici unul nu se înrudește cu mine. Nici unul nu aparține rasei mele. Eu sunt unic. În mine curge alt sânge. Sângele meu se înrudește numai cu seva din trunchiul nucului din via noastră de la Slatina, care are peste o sută de ani... Nu vreau să-mi confund trecutul cu copilăria mea. Trecutul mă îmbătrânește, mă deformează... îmi ușurează trupul și-mi îngreuiază mintea... îmi înmulțește regretele și-mi scurtează zilele... Copilăria, însă, mă păstrează intact ca mumia unui rege egiptean îmbălsămat acum câteva mii de ani, care surâde parcă și astăzi și întreabă pe cei din jurul lui:

— Unde-mi este iubita mea?...

Iubita mea... Iubita mea!... Unde ești tu, oare, iubita mea, și cine ești tu?...

* * *

La gară mă petrece mama, Steluța cu bărbatu-său, Cotan și încă doi, trei prieteni care au aflat că plec în ziua aceea. Pe peron zăresc și pe Kety, care dispare însă imediat, ca și cum n-ar fi vrut să dea ochii cu mine.

Mama plânge. Pe ceilalți îi impresionează mai mult lacrimile mamei decât plecarea mea...

Așa e când pleci. Te întrebi: “Oare cum e când pleci?” Și de câte ori pleci cu trenul, parcă nu-ți vine să crezi că tu tot pe loc rămâi. Tu nu pleci niciodată! Numai trenul pleacă. Plecările sunt ca stâlpii de telegraf ce-ți par

că fug pe dinaintea ochilor, deși stau pe loc. Pământul nu se mișcă niciodată sub pașii tăi, cu nimic din ce se află pe el. Și dacă pământul se învârtește în jurul soarelui, nu se învârtește oare cu tine împreună?... Tu și cu pământul faceți un singur “tot”, și “totul” acesta rămâne vecinic pe loc. Nimeni nu se schimbă și nimeni nu pleacă nicăiri. Cu adevărat nu pleci decât atunci când mori. Or, eu plec probabil să mă mai întorc...

Nu mai plânge, mamă, că nu pierzi nimic. De departe ai să mă iubești poate mai mult decât dacă aș fi rămas acasă!... . . . .

Trenul a plecat, și Piteștii nu se mai văd. Dar și trenul, și Piteștii tot în cuprinsul României au rămas, România tot din Europa face parte, Europa tot pe pământ se află și pământul tot în spațiu se învârtește. Nu s-a schimbat, dar, nimic.

Mi-am schimbat numai eu pălăria de toate zilele cu o șapcă de voiaj, și atâta tot. Hainele sunt aceleași, fiindcă la Paris haine îmi pot face mai bune și mai ieftine ca în țară.

Hai să-mi scriu impresiile de drum...

Prima mea impresie este o surpriză. E poate singura surpriză pe care un muritor n-o poate avea decât o dată în viața lui. Kety este în tren cu mine... în vagonul meu chiar. În ultimul moment, s-a hotărât să mă întovărășească până la Vârciorova, până la frontieră... Iată până unde merge dragostea unei femei pentru mine. De dincolo de frontieră, ar trebui să înceapă dragostea mea pentru ea...

— Kety, Kety!... Ești nebună... Ce înseamnă lacrimile astea? Fii cuminte...

Liniștește-te...

— Nu pot, *mon petit*... nu pot... Simt că am să mor fără tine...

Iartă-mă că-ți spun lucrul ăsta abia azi... Dar nu l-am simțit decât în clipa când mi-am dat seama că pleci cu adevărat... Mi-ai intrat în sânge ca un microb periculos. Nu te mai pot scoate... Ăsta e adevărul... S-a sfârșit cu mine.

Lacrimile Ketyei mă înduioșează mai mult ca lacrimile mamei.

Mama, oricât m-ar iubi, știam bine că n-are să mă piardă. Kety însă, dacă mă iubește cu adevărat, mă poate pierde oricând. Kety singură, dar, poate pierde ceva... . . . .

Slatina!...

Iată iar cineva care trebuie să plângă cu frunze mari și ruginii plecarea mea. Nucul!... Nucul din via noastră, pe care nu l-am văzut nici astă-vară, nici vara asta... Ce copil ticălos!... Dacă nu rămâneam corigent la limba română, era să fie poate altfel... Dar ce simt oare sub pleoape?... O lacrimă? Cum așa?... Am început să plâng și eu?... Da!...

Plâng pentru nucul pe care nu știu când am să-l mai văd...

Kety crede că plâng pentru ea. Amândoi plângem pentru cineva... pentru ceva... Și fiecare din noi nu ne plângem decât pe noi înșine. . . . .

Am convins pe Kety să se dea jos la Craiova, unde are o soră măritată cu un judecător. În felul acesta, și-ar putea motiva plecarea neașteptată de-acasă...

La Pitești, m-am despărțit de mama... La Slatina, de nuc... La Craiova, de Kety... La Vârciorova, mă despart de țară!...

* * *

Sunt oameni cu care de multe ori stai de vorbă fără să-ți dai seama că vorbești cu cineva. Cu cât îți spun mai multe lucruri, cu atât parcă nu-ți spun nimic. Ba pe unii din ei cu cât îi simți mai aproape sufletește, cu atât îi consider mai absenți. Prezența lor face gol în jurul tău. Ei nu mai sunt nimic. Tu ești totul.

De când călătoresc singur, însă, vorbesc mereu și numai cu cei care nu mai sunt de față. Vorbesc cu cei pe care credeam că i-am lăsat în țară, dar acum îmi dau seama că-i duc cu mine ca pe un supliment de bagaj, pentru care trebuie să plătesc o nouă taxă. Și sunt așa de mulți, că abia încap în compartimentul meu!...

Surprizele se țin lanț. Prima a fost când am dat cu ochii de Kety în tren. A doua, când m-am pomenit cu toți ceilalți dând năvală peste mine. Ce-am să mă fac oare cu atâta mulțime de oameni de care n-am nevoie?... Pe Kety, cel puțin, am reușit s-o conving să se coboare la Craiova. Pe aceștia, însă, n-am să-i pot coborâ nicăiri. Îi simt înghemuiți în mine și pe mine resfirat în ei toți. Nu mă pot atinge de nici unul din ei, fiindcă ar trebui să încep mai întâi cu mine. Or, eu trebuie să merg înainte... Și ei, care știu lucrul acesta, își valorifică dreptul să mă însoțească fără nici o condiție. Cu ce puțin lucru se mulțumesc! Altceva nu-mi cer nimic. Nici mâncare, nici băutură, nici odihnă, nici bani... Îmi cer numai partea ce li se cuvine din trofeele

expediției comandate de mine. Ca vechi tovarăși de vremuri bune sau rele, ei se declară în bloc solidari cu mine și pe viitor. Mirosul cadavrelor nu atrage decât pe corbi. Și eu, care credeam că plec singur din țară, mă văd călătorind acum în mijlocul unui stol de corbi flămânzi de mine.

* * *

Parisul este un abecedar. Trebuie să-l înveți de la A, B, C... (A...

C... AC, B... A... C... BAC și așa mai departe).

Altminteri n-ai să poți reuși să combini în gând nici măcar cele cinci litere care formează cuvântul: PARIS... Noroc însă că Parisul este un abecedar ilustrat. Are chiar mai multe ilustrații decât litere.

Așadar, bunăoară, la litera A are: *Avenue de l’Opéra*, *Avenue des Champs Elysées*, *Avenue de la Grande Armée* etc.

La litera B are: *Bois de Boulogne*, *Boulevard des Capucins*, *Boulevard des Poissonniers* etc.

La litera C are: *La Comédie Française*, *Place de la Concorde*, *Place du Carrousel* etc.

La litera E are: *Place de l’Étoile*, *La Tour Eiffel* etc.

La litera L are: *Le Quartier Latin*, *Le Palais du Louvre*.

La litera M are: *Montmartre*, *Montparnasse* etc.

La litera S are: *La Seine*, *La Sorbonne* etc. Și așa mai departe pentru fiecare literă a alfabetului...

La litera L am uitat să pun și pe Lizica. Sora lui Cotan se găsește la Paris.

Nu știu de ce, dar amănuntul acesta nu produce în sufletul meu nici o explozie. Îmi evocă amintiri prea triste... Îmi amintește de Mihăiță... De altfel, femeile de pe aici te fac să uiți tot ce ai cunoscut înaintea lor. Am uitat până și pe Kety. Și pe mine Lizica mă interesează așa de puțin, c-am plecat din Pitești fără să mă fi interesat măcar de adresa ei. Eram aproape sigur că, odată ajuns la Paris, prima persoană care-mi va ieși în cale o să fie Lizica... Abia astăzi observ că s-a întâmplat altfel.

De un an de zile aproape, de când sunt la Paris, nu întâlnesc decât necunoscuți. Am început chiar să simt nevoia să mai vorbesc și cu unul dintr-ai mei. Cei care mă însoțiseră în tren cu de-a sila s-au volatilizat de îndată ce-am pus piciorul pe peronul Gării de Est...

Ciudat lucru!... Acum a început mie să-mi fie dor de ei... Corbii însă s-au împrăștiat. Probabil că nu începuse încă să le miroase a cadavru...

La Paris, majoritatea morților se arde, nu se mai îngroapă.

Cimitirele de-aici au fost transformate în grădini. La Pitești, pe Eminescu îl citeai în grădina publică. La Paris, pe Baudelaire îl citești la cimitirul Montparnasse. De altfel, tot aici l-am cunoscut și eu pe Baudelaire.

Doarme în piatră și un diavol frumos îi veghează la căpătâi...

Eu nu dorm decât ziua. Noaptea citesc abecedarul. Parisul nu se poate învăța bine decât noaptea. Ziua prea e multă lume pe străzi, prea îți fură ochii vitrinele. Și afară de asta, ziua ți-e rușine parcă să te uiți la femei. Tu nu le cunoști și ele te simt că ești străin. Noaptea, însă, stai la cafenea, și femeile vin ele singure să te cunoască. De o lună de zile n-am dormit de trei ori pe rând în același pat. Să știe Cotan cum este pe aici, ar veni el la Paris și și-ar trimite pe soră-sa înapoi la Pitești.

Eu sunt înscris la *École de droit*. La Paris, Facultatea de drept se numește “școală“”. Magistrații francezi nu sunt așa de pretențioși ca cei români. De avocați, nu mai vorbesc. Stai la masă alături de el și nici nu bănuiești că este avocat. La noi, la Pitești, avocații parcă erau toboșarii de la regimentul de infanterie. Păcat că nu le face statul și o uniformă specială. La Paris, nici ofițerii care o au nu umblă cu ea pe stradă. Și la cazarmă nu te poți duce să-i vezi în uniformă. Trebuie să aștepți parada de la 14 Iulie... Am văzut-o mai zilele trecute. Nu seamănă deloc cu parăzile de la noi. Și doar la 14 Iulie e mai cald ca la 10 Mai!...

Pe aici e așa de cald, că nici nu pot citi. Nu știu cum o să-mi prepar examenul de toamnă... La cel de primăvară nu m-am prezentat, fiindcă nu eram preparat. Examenele la Paris nu se dau ca la pension, la București. Profesorii sunt îmbrăcați în togă, iar servitorii facultății, în redingote negre cu lanțuri groase de alamă pe după gât. La Paris, un examen de drept te impresionează ca o înmormântare de clasa I la Pitești. La fel de emoționați trebuie să fi fost și ceilalți studenți români, fiindcă din 35 câți s-au prezentat la examen, n-au trecut decât șapte... Ce bine ar fi fost să fiu și eu măcar al optulea!... Mama mai ales n-ar mai fi regretat că m-a trimis la Paris. Din cauza asta, nici n-am mai scris nimic acasă. Le trimit numai cărți poștale ilustrate cu descrierea subiectului mai pe larg. Familia mea trebuie să cunoască acum Parisul tot așa de bine ca și mine.

Este aici însă un român care-l cunoaște și mai bine ca mine. Îl cheamă Ion Căpriță. Francezii, însă, nu știu de ce-i zic: *Le prince* Jean de Capritza. Căpriță nu e prinț. E băiatul unui țăran chiabur din județul Dolj, care de șapte ani de zile îl așteaptă zadarnic să se întoarcă acasă doctor în drept. Căpriță însă nu se poate întoarce, fiindcă nu și-a dat încă nici primul examen. Adevărul e că, la Paris, numai primul examen e mai greu. Celelalte vin de la sine. De șapte ani de zile, Căpriță explică lui tată-său prin scrisori cu coroană princiară întregul mecanism al examenelor de la Paris. Bătrânul, care este om cu bani și cu ambiții, se lasă convins ușor, fiindcă o țigancă din sat, care i-a dat cu bobii, i-a spus că Ionică al lui o să ajungă om mare. Și Stoian Căpriță, tatăl prințului Jean de Capritza, continuă să trimită regulat studentului veteran câte 500 de franci pe lună.

Căpriță ăsta parcă ar fi fost botezat în același cazan cu Cotan.

Amândoi sunt oameni fericiți. Se găsește totdeauna cineva care să aibe grijă de ei. Mie însă, dacă ar fi să nu-mi dau examenele, sunt sigur că mama nu mi-ar mai trimite nici un ban. Și până la majorat mai am aproape un an și jumătate. Până atunci, dar, trebuie să-mi trec și eu măcar primul examen... Îmi dau seama că nu mă pot întoarce în țară tot așa după cum am plecat.

Ce-ar fi fost, însă, dacă eram să fiu și eu tot așa de bogat ca alții?...

Probabil c-aș fi rămas la Paris. Aici e foarte bine. Dacă nu faci scandal, nu te întreabă nimeni cine ești și cu ce te ocupi. La Pitești, însă, toată lumea era cu ochii pe tine. Ce bine trebuie să-i pară fostului meu profesor de limba română că nu mai vede pe nimeni furișându-se la Kety în casă!... Dar Kety s-o mai gândi oare la mine?... De când am dat-o jos din tren, în gara Craiova, nu mai știu nimic despre ea. Îi promisesem c-am să-i trimit adresa. La Paris, însă, m-am răzgândit.

Parcă Kety de adresa mea are nevoie? Kety e nostimă când o ai lângă tine. Dar așa, cum suntem acum la câteva mii de kilometri depărtate, nu face să ne mai induioșăm unul de altul. Dacă i-ar fi fost dor de mine, Kety putea să-mi ceară adresa de la mama. Eu nu mai dau adresa mea nimănui. Sfatul ăsta mi l-a dat Căpriță: “Femeilor, mai ales, să nu le dai niciodată adresa exactă. Dacă vrei, du-te tu la ele acasă, dar la tine să nu le aduci niciodată, fiindcă mai totdeauna iese scandal”.

Primul scandal, de altfel, l-am și avut. Vinovatul însă n-am fost eu. A foat ea, o femeie din Cartierul Latin. Eram sosit de curând la Paris și nu cunoșteam decât cafenelele *Vachette* și *Panthéon*, cabaretul *Noctambules* și restaurantul *Duval*, unde luam masa regulat. Pe atunci umblam pe străzi cu

oarecare teamă și mai toată ziua stam acasă, într-un hotel pe *Rue Saint-Jacques*, vis-à-vis de facultate. Îl alesesem anume ca să nu întârzii dimineața la cursuri. Seara, însă, mergeam să ascult ceva muzică și să răsfoiesc revistele ilustarte prin cefenele.

Pe femeie am cunoscut-o la *Vachette*. Mesele noastre erau alături, și amândoi eram singuri. Ea ghicise că sunt străin. La Paris, studenții străini, mai ales când sunt veniți de curând, au totdeauna parale. Femeile din Cartierul Latin mor după străini. La francezi nici nu vor să se uite măcar...

La un moment dat, vecina mea mă roagă să-i plătesc un bock de bere. Încântat de atenția ei, eu îi ofer ceva mai mult — un supeu — adică o porție de șuncă cu *pickles* englezești; o bucată de *Camembert*, două banane, o sticluță de vin *Medoc*, o cafea neagră și o cutie cu țigări egiptene.

Femeia pare emoționată. Așa ceva parcă nu mai mâncase de când trăia... În timpul mesei, mă întreabă cum mă cheamă, din ce țară sunt și ce am de gând să fac la Paris. Pe ea o chema Chiffon și nu făcea nimic.

La Paris, toate femeile care nu fac nimic, pe lângă numele de botez și de familie, mai au și câte un așa-zis nom de guerre. Mia târziu mi-am dat seama că Chiffon era cu adevărat o femeie foarte războinică.

După miezul nopții mă întreabă dacă nu vreau să meargă la mine acasă. Până atunci nu cunoscusem nici o femeie la Paris. Chiffon e fată tânără și drăguță. Are părul oxigenat, ochii verzi și buzele subțiri ca un șipot de brad pe care curge apa rece a unui izvor de munte.

Vorbește așa de repede, că abia înțeleg ce-mi spune. Vorbește însă foarte frumos... Gura ei parcă ar fi o ocarină cu care-mi cântă o romanță veche. Femeile din cartierul Latin mai mult te-ncântă decât îți vorbesc.

Pe *Rue des Écoles*, mă ia de braț și mă sărută... Nimic mai simplu și mai natural pentru două ființe care se plac. La noi în țară, până s-ajungi să săruți pe cine-ți place, îți trece cheful.

Chiffon se înnebunește după odaia mea. E mobilă simplu. Dar eu i-am mai adăugat o scoarță oltenească și vreo trei icoane pe care le adusesem din țară. La plecare, mama îmi spusese să mă închin la ele în fiecare dimineață, fiindcă francezii sunt de altă religie și nu au icoane.

Chiffon, însă, tot așa de mult mă place și pe mine. Eu sunt exact genul ei. Până atunci nu întâlnise încă un bărbat care să-i placă așa de mult. Din *mon petit* și *mon amour* nu mă mai scoate. Tot *mon petit* îmi spunea și Kety. *Mon amour* însă nu mi-a spus niciodată. Probabil că Chiffon mă iubește mai mult decât Kety...

Ce plăcut lucru să dormi o noapte întreagă cu o femeie care te iubește. La Pitești n-ajunsesem încă până acolo. Pe Margareta, pe Steluța și chiar pe Kety le iubisem numai en détail. Cu Chiffon, ne iubim en gros.

Păcat însă că nopțile frumoase se sfârșesc curând, și adeseori, chiar foarte urât.

Dimineața, observ că-mi lipsesc toți banii din portofel — o hârtie de 500 de franci, alta de 100, doi poli de aur și alți câțiva franci.

Chiffon tocmai se spală pe ochi. Nu știu dacă e bine ce fac. Profit însă de ocazie și-i deschid poșeta. Banii mi-i luase ea. Cu ce scop, nu știu. N-am știut niciodată... Și doar eu îi plătisem seara un supeu, iar dimineața aveam de gând să-i mai dau un pol de aur.

Când îi spum ce-am descoperit, ea începe să țipe la mine și-mi smucește banii din mână. Eu mă opun. Eram doar sigur că banii sunt ai mei. Seara la cafenea ea n-avusese un sfanț.

Chiffon se înfurie și începu să mă engueleze, mă face sale roumain și-mi cârpește o palmă, pe care, de altfel, i-o înapoiez imediat cu dobândă.

Patronul, portarul, servitorii și toți locatarii hotelului au dat năvală la mine în odaie. Nu știu cine se grăbise să anunțe chiar poliția. Un străin care bate o franțuzoaică trebuie să fie un monstru. Noroc însă că portarul hotelului, căruia îi plătisem chiria pe trei luni înainte, i-a explicat agentului mai bine ca mine cum stau lucrurile și la secție n-a dus-o decât pe Chiffon. Eu am scăpat... Și când mă gândesc că la Pitești era cât p-aci să mă bat și cu Kety!... Și toate astea numai din cauza dinților mei, care au strungăreață...

Dar mama?... Ce-ar fi fost să afle că am mâncat o palmă de la o femeie? Ar fi durut-o poate mai mult decât examenul la care nu mă prezentasem nici în sesiunea de toamnă. La anul, însă, îl trec cu siguranță.

Sunt hotărât... De altfel, la anul, când mă voi duce în țară să-mi iau majoratul, va trebui să le arăt celor de-acasă că n-am stat degeaba la Paris. Un an nu este cine știe ce mare pagubă în cariera unui student român la Paris... În țară, nu mi se-întâmplase la fel? După ce rămăsesem corigent la limba română, n-am trecut oare două clase într-un an?...

De altfel, pe mine, propriu-zis, nu mă încurcă examenul... Mă întreb însă ce am să fac după ce voi lua licența sau poate chiar doctoratul!...

Să mă întorc în țară sau să rămân la Paris?... Aci cel puțin omul știe pentru ce muncește... Ca să trăiască cum trebuie... ca să petreacă! La Pitești, însă, sau chiar la București, nu se poate petrece decât la fel în fiecare zi. Lozinca noastră: “muncă, cinste și legalitate” nu mai emoționează decât pe

străinii care nu ne cunosc încă. Muncești ca să trăiești, dar trăiești ca vitele la jug. Coeficientul satisfacției personale nu este niciodată egal cu al muncii depuse. De cinste și legalitate nu mai vorbesc. Cinstea este un rest de ipohondrie națională la fiecare din noi, iar legalitatea, ultima iluzie a unui dumnezeu bătrân, orb, surd și absent. Dacă nu ești băiat de prefect ca prietenul Cotan, sfârșești ca Mihăiță sau ca Țăpuș Nicolae.

Cotan mi-a scris că nu și-a trecut nici el examenul fiindcă a fost bolnav. Eu, însă, știu ce înseamnă un examen pierdut din cauză de boală. E singurul lucru care se petrece la fel și la Paris și la București.

Majoritatea studenților de aici nu și-au dat examenele tot din cauză de boală! Mie, însă, nu-mi place să mint. Eu spun adevărul așa cum este. Nu l-am dat fiindcă nu-l preparasem. În loc să fi citit, am petrecut.

Am petrecut, însă, în mod inteligent. Eu, la Paris, mă cultiv... Și adevărata cultură nu ți-o poate face decât femeia, care orice s-ar spune, e cu mult mai fină ca bărbatul.

Cu femeile gentile, însă, bărbatul trebuie să fie cavaler. Aici îi dau dreptate lui Țăpuș. Dragostea pentru o femeie nu este un viciu. Este o fatalitate — o simplă chestie de înclinație sufletească sau un fel de protocol social impus de o anume educație sentimentală. Un om de rând nu trebuie să iubească, fiindcă nu știe cum. Și omul nu face, poate, decât ce știe. Mihăiță, bunăoară, care iubea pe Lizica, nu știa să iubească, tocmai fiindcă o iubea pe ea. Și Lizica, dacă n-a bănuit niciodată lucrul ăsta, probabil că-și dăduse seama la timp că băiatul cizmarului de pe Scoroboaia este un om de rând.

Alte viții, însă, n-am. Nici nu beau, nici nu joc cărți. Din când în când, e drept că mă duc la *Longchamps* sau *Auteuil*. Au început să mă intereseze cursele de cai, care la Paris sunt altfel decât la București.

Nu joc însă decât doi poli pe zi și, lucru curios, câștig aproape totdeauna.

Cunosc o femeie din aristocrația franceză — baroana Dudley

— care-mi dă tuyau-uri sigure. Câștigul însă îl cheltuim împreună.

Doar nu cheltuim din banii noștri. Atât mai rău pentru cei care îi pierd. Cine nu cunoaște caii n-are decât să nu joace la curse.

My Baby (cum îi zic eu baroanei, fiindcă-mi dă și lecții de limba engleză) cunoaște toate localurile de noapte din Paris. Dar în localurile astea se bea numai șampanie. În ele nu vin decât oameni foarte bogați sau

oameni care, ca și noi, cheltuiesc banii altora. My Baby și cu mine avem un noroc porcesc. În Franța, ca și în România, porcul este portebonheur.

De când ne-am cunoscut, ducem cu adevărat o viață de aristocrați. De trei luni de zile nu mai cunosc orele antemerediane.

M-am hotărât să încetez însă cu viața pe care am dus-o până acum.

E timpul să mă pun pe lucru. Trebuie să-mi prepar examenul, fiindcă altfel iar îmi iau înainte colegii de la Pitești. Aici nu știe nimeni cine sunt, dar în țara mea nu vreau să rămân toată viața același corigent la limba română.

Am jurat... La noapte mă duc pentru ultima oară “peste apă“. Așa se numește Parisul de pe malul drept al Senei. De data asta, însă, mă duc singur. Altminteri, My Baby iar mă ia acasă la ea și mâine dimineață iar mă scol pe la ora unu după-amiază. Și eu, dacă nu învăț dimineața, zadarnic citesc peste zi. Nu înțeleg nimic...

Așadar, sunt hotărât. Noaptea asta va fi ultima mea noapte. Are să fie tristă. Sunt sigur. Dar poate are să fie mai bine așa...

Ce-ar fi fost dacă profesorul meu de limba română mi-ar fi dat să analizez la examen Ultima noapte a lui Mihai Viteazu. Poate că cu Dimitrie Bolintineanu m-aș fi împăcat mai bine decât cu Grigore Alexandrescu...

* * *

Localul este mic. Oglinzile din zid, însă, îl măresc la infinit. Dacă nu iei bine seama, îți turtești nasul în ele. Nu este un local popular.

Este, cum îi zicem noi, une petite boîte — o cârciumă mică, dar cu notele de plată foarte mari, chiar când nu consumi apoape nimic. Într-o singură seară, cei 30-40 de clienți ai localului cheltuiesc mai mult ca întreaga populație a Piteștilor într-o săptămână întreagă.

Localul se deschide numai după miezul nopții și se închide la plecarea ultimului client, care nu mai are în buzunar nici măcar bani de tramvai. Dacă ești client cunoscut, însă, te poți împrumuta la chelneri. La Paris, chelnerii sunt oameni foarte cumsecade. Unii chiar sunt oameni foarte instruiți. De la ei poți învăța anume lucruri, pe care familia și profesorii tăi din țară nici nu le-au visat vreodată. Se rad în fiecare zi și își schimbă gulerul în fiecare noapte. De haine nu mai vorbesc, fiindcă sunt totdeauna îmbrăcați în frac sau smoking, așa cum la Pitești nu se îmbracă decât notabilitățile la 10 Mai.

Dar dacă ai norocul să cunoști pe patron, e și mai bine. Patronul unui astfel de local este ceva așa, mai mult chiar decât tatăl lui Cotan, care este prefect de Argeș. Protecția unui patron te scapă câteodată chiar și de plată. De obicei, când ești bărbat, patronul nu vrea să te cunoască. În schimb, sunt femei care obțin tot ce vor de la patron. E drept, însă, că femeile astea aduc în fiecare seară în local alți clienți decât cei de noaptea trecută. De altfel, aceștia din urmă nici nu pot să mai vină, fiindcă a doua zi nu mai au nici un franc în pungă. În localul acesta n-am fost până acum decât de două ori: o dată cu prințul Jean de Capritza, compatriotul meu, și altă dată cu My Baby, tovarășa mea la curse și în alte mici afaceri pe care n-am nici un motiv să le numesc. Acum vin pentru a treia oară. De data asta sunt singur. De la un timp încolo, simți că nu mai ai nevoie de pilot. Pilotul e bun o singură dată în viață. Altminteri cazi sub epitropia lui. Dovadă, Margareta... Ce-aș fi pățit s-o târăsc cu mine la Paris!... De Steluța nu mai vorbesc, fiindcă pe Steluța mai mult am pilotat-o eu pe ea decât ea pe mine. Altminteri nu ajungea amanta lui Cotan. În aceeași oglindă cu mine se mai răsfrâng și alți clienți. Un mare duce în compania unei femei și un brazilian, mare plantator de cafea, care stă singur la masa de alături. Sunt clienți vechi, pe care îi cunoaște întregul personal al localului: și patronul, și chelnerii, și țiganii din orchestră. Cineva a cerut să se cânte *Valse folle*. Este un vals care pe vremea aceea făcea mare vâlvă la Paris.

Oui, le seul bonheur de notre vie
C'est de jeter aux quatre vents de la folie
Les rêves d'amour qui tour à tour,
Dans notre coeur, ouvrent le jour
Parmi les flots de poésie...

Câteșitrei îl ascultă emoționați parcă și grăbiți să facă și ei ceva în viață. Rusul a înjumătățit o sticlă de piperment, brazilianul, o havană, iar femeia, un creion de buze.

Eu îi privesc prin oglindă și, privindu-i pe ei, mă gândesc, însă, la banii pe care îi poate cheltui în viață un mare duce rus, și la banii pe care îi poate câștiga un brazilian cu plantațiile lui de cafea. Pe mine mă lăsasem deoparte. Uitasem aproape că eram hotărât să-mi prepar examenul cu începere chiar de a doua zi. Din rafturile conștiinței, însă, nu scoți de obicei decât considerațiunile care te interesează în primul rând. Or, prezența acestor doi bogătași alături de mine îmi violenta până și cele mai curate gânduri și intenții.

La un moment dat, marele duce se scoală și pleacă. Femeia rămâne singură la masă. Brazilianul profită de ocazie și începe să-și arunce ochii și rotogoalele fumului de havană spre masa vecină. Are în degete niște inele care te orbesc. Nu știu dacă toate pietrele sunt veritabile.

Sunt mari, însă, cât pecețile domnești de altădată. Și hrisovul brazilianului trebuie să fie foarte vechi și scump, fiindcă are pe el vreo șapte peceți diferite.

Cu cât brazilianul se uită mai insistent la femeie, cu atât mai mult mă uit și eu la el. Sunt curios să văd care pe care o să ne cucerim mai curând. El pe ea, sau eu pe el?... Sunt hotărât chiar să intru cu el în vorbă. La urma urmelor, de ce nu s-ar fi putut înțelege, la Paris, un român cu un brazilian?... Aștept numai momentul.

Un chelner, însă, se apropie de mine și-mi șoptește discret la ureche:

— Prințesa Romanowska vă roagă să poftiți la masa Alteței-sale.

Eu parcă n-aud bine ce mi se spune. Întorc capul și-i zâmbesc. El însă repetă invitația foarte serios. Nu înțeleg pentru ce chelnerul ăsta își permite luxul să fie obraznic cu mine. Mă încrunt la el și-i răspund scurt:

— *A d’autre, mon vieux*... În clipa aceea, însă, femeia lângă care stătuse până atunci marele duce îmi face semn cu mâna, arătându-mi locul liber de pe canapea.

De data asta, directivele ochilor noștri se schimbă în sensuri diametral opuse. Eu mă uit la femeie și brazilianul se uită la mine.

Amândoi, însă, ne privim nedumeriți, fiindcă nici eu, nici el nu pricepem nimic. Eu nu știu cine este femeia asta și brazilianul nu știe cine poate fi necunoscutul pe care prințesa Romanowska îl invită la masa ei.

A treia mare surpriză de când am plecat din țară! Femeia îmi face semne disperate și-mi vorbește în limba românească:

— Ce te uiți așa la mine? Nu mă mai cunoști?...

Lizica!... Prințesa Romanowska era sora lui Cotan.

Mă scol de la masă, ca un convalescent din pat. Parcă aș fi bolnav și nu-mi venea să cred că m-am însănătoșit. Până la masă eu merg împleticindu-mă. În gură mestec zadarnic primul cuvânt pe care trebuie să i-l adresez.

Lizica!... Lizica!... Cum s-a schimbat!... Cum a crescut!... Când am văzut-o pentru ultima oară la Pitești, era ca și mine — o copilă aproape... Și acum... Ce femeie frumoasă!... Cea mai frumoasă femeie pe care o vedeam în viața mea...

Lizica râde de emoția mea. Îmi ia mâna în mâna ei și mă mângâie ca pe un frate, deși până atunci mâinile noastre nu se atinseseră încă niciodată. E fericită că mă vede și mă întreabă ce mai știu de pe acasă.

Nu bănuia că nici eu nu știam nimic. Dar chiar dacă aș fi știut, ce i-aș fi putut spune?... Întâlnirea asta neașteptată mă amuțește. Parcă nu mai eram eu. Nu mai eram om... Eram ceva inert și minuscul, ca o batistă uitată de o femeie pe canapea. Și-n canapeaua pe care stam lângă ea, simțeam cum mă scufund ca muntele Saint-Michel în mare...

Prin aceleași emoții ca mine trecea probabil și brazilianul de la masa de alături. Faptul că vorbeam o limbă pe care el n-o pricepea îl exaspera așa de mult, că la un moment dat chemă pe girant și-i reclamă că prea e multă gălăgie în local.

Lizica îmi dă adresa ei ca să vin s-o văd a doua zi. În noaptea aceea nu puteam sta mai mult de vorbă, fiindcă aștepta pe marele duce Alexis, care trebuia să se întoarcă. Emoționat de ce-ar fi putut să mai urmeze a doua zi, încercai să mă scuz că nu pot veni. Mă hotărâsem, doar, să încep și eu odată să-mi prepar examenul. Lizica însă își bate joc de mine:

— Fugi d-acolo!... Parcă ție de examen îți arde? Nu te știu eu?...

Fii băiat deștept. Ai mai rămas tu și la Pitești corigent la limba română, și n-ai murit... slavă Domnului!...

* * *

De azi-noapte parcă sunt nebun. N-am putut adormi decât spre ziuă. Lizica mi se aprinsese ca un bec electric în creier, drept între ochi. Întunericul din odaie nu era suficient. Închideam ochii să fac și mai mult întuneric în jurul meu și în mine. Degeaba... Lizica era tot acolo. Nu pleca, și pace... Așa trebuie s-o fi purtat-o în el, până în clipa când și-a dat duhul, și bietul Mihăiță. Și eu, care credam că Mihăiță a fost un dobitoc!...

Doamne, Doamne!... Pune strajă gurii mele și stavilă la timp credințelor greșite...

Nu cumva iubesc și eu pe Lizica?...

M-a deșteptat factorul poștal, care-mi aducea un mandat de la mama. Când număram banii, nu știu de ce m-am oprit deodată, m-am uitat drept în ochii lui și l-am întrebat:

— Dumneata cunoști pe Lizica?... Pe prințesa Romanowska? Factorul credea probabil că nu mă trezisem încă din beția făcută noaptea aceea. A zâmbit ușor și nu mi-a răspuns.

Eu însă nu m-am lăsat intimidat de indiferența lui și l-am apostrofat din nou:

— Păcat de dumneata... Degeaba mai trăiești... Ascultă-mă pe mine, domnule... Nu există în tot Parisul o a doua femeie la fel cu Lizica... Și Lizica e române... E din același oraș cu mine...

După-amiază m-am dus la ea acasă.

Lizica stă pe *Avenue Henri Martin*, într-un hotel particular. Are portar, intendent, valeți și tot felul de bone și servitoare mai mărunte, cu care, dacă nu ești obișnuit, le poți lua, nu importă pe care din ele, drept stăpâna casei.

* * *

Hotelul are două etaje, cu încăperi felurite, pline de mobile de stil, vitrine și tot felul de bibelouri de preț, covoare persane, tablouri de Manet și Berthe Morisot, litografii de Toulouse-Lautrec și bucăți de marmoră de Rodin, un ogar alb, două pisici de Angora, iar într-un colț mai întunecat, pe

o etajeră japoneză, fotografiile familiei: prefectul, nevasta-sa, Oița și Cotan...

Mihăiță însă nu e nicăieri. Și eu tocmai de Mihăiță mi-am găsit să-i vorbesc...

Când aude că s-a sinucis, Lizica rămâne surprinsă. Când îi spun însă că s-a sinucis pentru ea, Lizica începe să râdă.

— Săracul!... Ce caraghioși sunt copiii ăștia de prin provincie... Țin cu tot dinadinsul să ne îndatoreze, fără să avem nevoie de serviciile lor... Dar bine, nu găsise pe Scoroboaia nici o fată de nasul lui?... Păcat de el... Și atâta tot... Simt că din clipa aceea Mihăiță este mort pentru totdeauna și pentru mine, la fel ca pentru toată lumea.

Eu, cel puțin, n-am să mai vorbesc niciodată de el.

Vreau să întreb de sănătatea lui bărbatu-său, dar nu știu cum s-aduc vorba. Fotografia actualului prefect lipsea din colecția familiei. Noroc însă că Lizica începe să-mi vorbească singură și despre ea, și despre toți ceilalți ai ei. În lipsa unui preot ortodox, Lizica mă luase pe mine drept duhovnic. Spovedania ei, însă, era parcă transcrisă după a mea.

Numai că eu n-o scrisesem încă și nici n-o spusesem nimănui până atunci.

— Ce bine ai făcut c-ai venit la Paris... Bravo ție... Nu e așa că-ți place?... Zici c-ai venit să faci dreptul?... De!... Știu și eu?... Nu cred că-l poți sfârși... Aici oamenii vin să se strâmbe, nu să se îndrepte...

Uită-te la mine... Vezi ce strâmbă sunt?... Nu, nu... Nu râde, că-ți vorbesc serios... Așa eram eu la Pitești?... Spune. Parcă eram un chibrit la fel cu toate celelalte din cutie. Era să mă aprindă cineva și pe mine o dată, și gata... Aici, însă, vezi cum m-am schimbat?... Vezi câte spirale are firul dinăuntrul becului electric?... Așa sunt și eu... Cu cât spiralele sunt mai numeroase, cu atât lumina e mai puternică... Ce?...

Voi credeați că măritișul meu e serios?... De unde?... M-am măritat să scap de ei... Bine c-am scăpat. Dacă nu mă măritam, se scăpau ei de mine, că eu mă omoram... Nu mai puteam trăi acolo. În oraș ori la Cimitirul Șerban-Vodă era același lucru. Aici, însă, simt că trăiesc...

Cât voi trăi, nu știu... Mai ales că doctorii mi-au spus că am un plămân atins. Dar ce-are a face?... Omul are doi plămâni... Și după ce n-o mai fi bun nici celălalt, o să se întâmple ce trebuie... Sfârșitul n-are nici o importanță... Vorba e, ce faci cu plăminii ăștia cât trăiești?... Ce respiri cu ei?... Ție nu-ți pare că aici se respiră altfel ca la Pitești? Alt aer... Altă viață... Altă otravă.

Tu iei cocaină?... Nu?... Cum se poate?... În tot Parisul, n-ai cunoscut până acum nici o femeie fină? Ia spune...

Noaptea, când sunteți împreună în pat... când vă sărutați... când sunteți în fine gata... cum să zic... Nu ți-a trecut nimeni cu degetul, așa, ușor, pe sub nas... un praf alb... o pudră fină?... Vai!... Ce român inadaptabil!... Cum o să poți tu învăța dreptul la Paris?... Te pomenești că nici înțepături cu morfină nu-ți faci?... Ei, vezi?... Eram sigură...

Fugi de-aici, că-mi pare rău că te-am întâlnit... Zău așa!... Și Lizica este așa de supărată pe mine, că de necaz își sfâșie bluza, lăsând să i se vadă tot pieptul gol...

Eu nu-i mai răspund decât cu capul, când la dreapta, când la stânga, când înainte, când înapoi... Parcă aș fi un vârf de plop pe care-l bat toate vânturile de pe lume... Spovedania Lizichii mă cufunda tot mai mult în inconștiență.

— Și mai ai pretenția că ești bărbat!... Nu?... Bravo!... Așa cum era cât p-aci să fie și bărbatu-meu, dacă n-aș fi reușit la timp să-l fac să-și dea seama de ridicol... Ai văzut pe marele duce Alexis?... Are aproape 50 de ani... Și, totuși, nu se teme de cocaină... E cât se poate de sănătos... Călătorește tot timpul și nu simte oboseala decât atunci când îi place lui să se oprească undeva... Bărbatu-meu, însă, vrea să stau cu el la Pitești... la țară... la moșie... Ba nu, zău... Tu ne-ai fi văzut pe noi împreună?... Bine ne-ar mai fi stat!... Ar fi avut lumea din Pitești pe seama cui să se distreze... El un ciob de oală spartă și eu un păhărel de cristal... Marele duce Alexis, cel puțin, nu mi-e bărbat... Mi-e numai amant... A, ha!... știu la ce te gândești... la gura lumii... la opinia publică... Nu-mi pasă... Toate femeile au câte un amant!... E drept că nu toate pot avea câte un mare duce, dar dacă așa mi-a fost norocul?... Atât mai bine pentru mine... Nu?... Tu, dacă ai fi fost femeie, nu ți-ar fi plăcut să fii amanta unui mare duce?...

Era oare mai bine să fiu nevasta cui știi și tu?... Spune tu, ce aș fi putut face eu cu el la Paris?... Ce am fi făcut, de altfel... L-am trimis acasă, să îngrijească de moșie... De moșiile marelui duce îngrijesc alții...

Marele duce nu îngrijește decât de mine... Tu ai fi capabil să faci ca el?... Nu... Ei!... Vezi ce înseamnă să fii bărbat?... Bărbat adevărat însă, nu ca el, numai cu “fost prefect” pe cartea de vizită... Și Lizica ar fi continuat să-mi vorbească la fel și încă multă vreme, dacă un servitor n-ar fi anunțat sosirea marelui duce.

Marele duce!...

Cuvintele astea parcă sunt doi nori încărcați cu electricitate diferită.

Fac explozie chiar în urechile mele. Ecoul exploziei, însă, îmi pătrunde până în adâncul sufletului. De când sunt la Paris, sondez numai adâncimile incomensurabile. Una din ele sunt eu însumi. În golul acesta, însă, nu privesc niciodată până la fund. Prea e adânc și prea e întuneric... Mi-e teamă de ce aș putea vedea dincolo de ce vede toată lumea.

Lizica, bunăoară, dacă și-ar fi aruncat ochii la mine în momentul acela, m-ar fi văzut așa cum poate am să rămân toată viața. Și Lizica n-ar fi fost deloc încântată de efectul îndrumărilor ce-mi dăduse până atunci. E drept că din ce-mi spusese ea, nu prea înțelesesem mare lucru. Nu știam încă ce înseamnă un bărbat adevărat. Bărbatul din fața ei, însă, era mai copil ca niciodată. Era galben și tremura de teamă ca elicea de alamă a unui ventilator electric. Sosirea neașteptată a marelui duce mă dăduse înapoi cu trei ani și jumătate. Sărbătoream, fără să vreau, aniversarea primei mele mari nenorociri în viață. Noroc însă că marele duce nu era profesor de limba română, și Lizica nu semăna deloc cu Kety... Și totuși, emoția nu mi-a trecut decât după ce am fost prezentat marelui duce. În sfârșit!... Strâng și eu mâna unui boier de viță veche... De la anul 1613, familia Romanovilor domnea fără întrerupere în Rusia.

My Baby, deși de viță poate tot așa de veche, nu-mi vorbise niciodată de strămoșii ei. Aceeași discreție observ că păstrează și marele duce.

Dar marele duce e altceva. Vlăstarul Romanovilor nu vorbește fiindcă n-are nevoie. Strămoșii lui vorbesc mai elocvent decât ar putea vorbi el... Pentru mine, însă, nu vorbește nimeni... Limba nucului, din via noastră de la Slatina, n-o cunoaște nimeni aici. Și nucul acesta e singurul meu strămoș cu care m-aș putea lăuda...

Marele duce a fost la cursele de trap de la Vincennes, unde unul din caii săi a câștigat “*Grand prix d’automne*”. Proprietarul, însă, și-a păstrat numai satisfacția câștigului. Premiul, transformat într-un inel de smarald, l-a oferit Lizichii chiar în fața mea...

Abia acum încep să înțeleg și eu ce înseamnă a fi bărbat adevărat.

La despărțire, Lizica îmi șoptește la ureche:

— Ascultă... Dacă ai cumva nevoie de bani, nu te jena.. Spune-mi drept... Tu trebuie să cheltuiești mult la Paris... Am văzut eu aseară cum îți plăce să trăiești...

* * *

Ce să fac?... De o lună de zile mă întreb mereu ce trebuie să fac?...

Nu găsesc însă nici o soluție care să mă poată mulțumi... De o lină de zile nu mai fac absolut nimic... Asta înseamnă că toată ziua mă gândesc la Lizica... Era fatal să ajung aici!...

Nu știu dacă o iubesc cu adevărat sau dacă nu e decât o simplă, dar puternică obsesie. Lizica însă mă stăpânește ca un reumatism rebel care mi-a înțepenit tot corpul.

La examen nici nu mă gândesc. Să-l prepare cei care au timp. Eu n-am decât dureri de cap, amețeli și o singură mare preocupare în viață: dacă i-aș mărturisi dragostea mea, ce are să zică oare Lizica?...

Ciudat lucru. Eu nu pot fi niciodată singur cu Lizica, nici când o am în față, nici când o am numai în gând. Spectrul lui Mihăiță mi-apare blajin și prietenos, așa cum l-am cunoscut în viață, se apropie de mine, mă ia de mână și cu degetul la gură îmi șoptește parcă:

— Nici o vorbă... Lizica nu trebuie să știe nimic... Altminteri o superi... Îi tulburi viața... O faci să sufere... Hai mai bine cu mine și pe ea las-o în pace... Și de câte ori o văd, urmez sfatul lui Mihăiță. Nu-i spun nimic...

Lizica nu știe încă nimic... Nu știe c-o iubesc...

Simt însă că situația asta nu mai poate dura la infinit. E mult mai grozavă ca examenul pe care nu mă pot decide să-l prepar... Parisul începe să mă plictisească... Ce-am căutat eu oare aici?... Cine mi-a scos pe Lizica în cale când eu habar n-aveam de ea?...

Ah!... Ce bine ar fi fost dacă nu mă hotăram să-mi prepar examenul așa de curând!... Nu m-aș fi dus să-mi petrec ultima noapte “peste apă“ și nici pe ea n-aș fi întâlnit-o.

Mă simt așa de nenorocit, că mi-ar trebui două fericiri deodată ca să-mi pot veni iar în fire: să-mi trec examenul și să mă iubescă Lizica.

* * *

Veștile de acasă încep să mă pună pe gânduri. Iată ce-mi scrie mama: “Dragul mamii, Am auzit că la Paris n-ar fi tocmai așa după cum spui tu, și că de un an și jumătate nu faci decât să petreci cu femeile, care-ți mănâncă banii și-ți ruinează sănătatea. Gândește-te bine unde ai să ajungi cu felul acesta de viață. Averea ta nu este așa de mare ca să poți face față cu ea până ce s-o îndura Dumnezeu să-ți sfârșești studiile. Dacă nici primul examen nu

l-ai trecut până acum, mai bine întoarce-te acasă fiindcă, slavă Domnului, se învață destul de bine și la Universitatea noastră de la București. Nu te supăra că-ți spun lucrurile astea, dar pe aici, prin oraș, nu se prea vorbește bine de tine. Și lucrul ăsta pe mine mă doare mai mult ca pe tine. Se spune că te-ai fi înhăitat cu Lizica a prefectului care a fugit de la bărbatu-său și acum face pe femeia de stradă la Paris. Păcat de ea și de bieții părinți, că i-a făcut de râs în tot orașul. Nu te potrivi ei, că tu tot copil ești până ce-o să-ți iei majoratul. Să știu barim că ai fost cuminte atâta timp cât ți-am purtat eu de grijă. Pe urmă, ce-o vrea Dumnezeu! Ești liber să faci cu banii tăi ce-ai să vrei. Dar dacă o fi să continui așa după cum ai început, să știi de la mine că în doi-trei ani n-o să mai ai para chioară. Banul este lucrul dracului, mai ales acolo la Paris, unde viața este mai scumpă ca la noi. Anunță-mă și pe mine când o fi să-ți treci examenul, ca să nu-mi mai fie rușine de lumea care mă întreabă de tine, când ies prin oraș. Te sărută cu toată dragostea, mama ta”.

Extraordinar!... N-am să pot scăpa niciodată de concursul benevol al celor care parcă au jurat să-mi poarte de grijă cu orice preț... Și barim dacă le-aș fi cerut acest sacrificiu!... Dar de unde? Nu le cer nimic... Nu le cer, și totuși domnii de la “centru” vor să știe mai bine ca mine ce fac eu la Paris... Și când mă gândesc că vecinul meu de pe coridor nici până azi nu cred să fi aflat cine sunt, deși ușile noastre se găsesc față-n-față.

Nu-ți fie teamă, mamă... Lizica nu mă costă încă nici un ban. Ba ceva mai mult... Dac-ai ști tu ce mi-a propus!... Dar nu... Nu încă...

Deocamdată, mi-e rușine să-ți spun... Cât privește examenul, fii pe pace... Îți promit solemn că-l voi trece cu succes, chiar dacă ar fi ca Lizica să nu mă iubească niciodată.

* * *

Mai zilele trecute, am mâncat cu marele duce la *Paillard*.

Rușii au sentimentul de familie foarte dezvoltat. Pe mine, bunăoară, mă socotește un fel de rubedenie îndepărtată, numai pentru faptul că sunt din același oraș cu Lizica. Ca să-mi dovedească trăinicia simpatiei sale, mi-a propus să mă angajeze ca secretar, sau mai bine zis rânduitor al celor două biblioteci răvășite — una a lui și alta a Lizichii.

Nu știu ce fel de bibliotecă o avea marele duce. N-am fost niciodată pe la el pe acasă. Lizica, însă, știu bine, n-are nici un fel de bibliotecă și nici nu

cred să aibă în gând așa ceva. Toate romanele pe care le cumpără mi le dăruiește mie, după ce le citește. Pe mine, însă, lucrul acesta mă plictisește grozav de mult. Lizica citește numai autorii la modă, pe care nu-i pot suferi. Când îi vorbesc de Lautréamont, de Aloïsius Bertrand, de Villiers de l'Isle Adam, de Marcel Schowob, de Rémy de Gourmont sau de André Gide, are aerul că mă compătimește, ca și cum aș fi rămas corigent la limba franceză... Cu cât o iubesc mai mult, cu atât îmi dau seama că pe Lizica nu trebuie s-o iubească un intelectual. Lizica este o bestie frumoasă în care, însă, nu te poți încrede. Te mușcă chiar când îi dai de mâncare...

Nu știu, însă, dacă aceasta a fost adevăratul motiv pentru care am refuzat propunerea marelui duce. Nu mi-am putut da seama în primul moment. Mi s-a părut însă că gentilețea marelui duce este o glumă de prost-gust. Dar marele duce, care este un om binecrescut, deghizase gluma într-o ofertă sentimentală, care ar fi putut surâde chiar și fostului meu profesor de limba română. Amantul Lizichii pare că-mi plânge de milă ori de câte ori vrea să fie drăguț cu mine. Marele duce nu uită niciodată că sunt din același oraș cu Lizica...

Lizichii, însă, care m-a întrebat tot așa de mirată ca și marele duce pentru ce am refuzat propunerea, i-am răspuns fără înconjur:

— Fiindcă te iubesc și nu vreau să trăiesc la Paris din mila amantului tău...

Lizica s-a schimbat la față ca ziua de 6 august a fiecărui an. Și-a ridicat apoi ochii în tavan, ca să vadă dacă nu cumva, din cer, se uită cineva la noi, și a dat din cap dezgustată de uniformitatea acestui moment suprem. Tavanul nu se crăpase însă, și catapeteasma lumii aștepta, probabil, o frază mai de efect, ca să se dărâme peste noi.

Mi-am dat seama imediat că declarația mea fusese bombastică și mai idioată ca un vers din Micul dor. Era prea târziu însă. Lizica începuse să vorbească ea:

— E foarte drăguț din partea ta să-mi spui că mă iubești. Asta înseamnă că ai început să ai și tu gust... Probabil de când ești la Paris...

La Pitești nu mi-ai dat niciodată să înțeleg că mă placi... Aproape nici nu te uitai la mine... Nu este așa?... Spune...

— Nu, nu... Nu este așa... Te iubesc de mult... de când te cunosc!...

— Nu, nu... Mă iubești numai de când ai văzut că mă mai iubesc și alții... Pe mine mă iubește foarte multă lume... Mă iubește și Rotschild, nu numai marele duce... Eu, însă, nu iubesc pe nimeni... Pe mine bărbații mă

scârbesc... Îi suport însă fiindcă am nevoie de ei. O femeie ca mine are totdeauna nevoie de un bărbat... Dar vezi tu?...

Nu orice om poate fi bărbat adevărat... Pe tine însă am să te iubesc tocmai fiindcă nu ești încă bărbat... Am să te iubesc, dar altfel, cu totul altfel... Ce?... Nu crezi?... Ești un prost... Uite, vezi?... Mutra asta de idiot mă face să te iubesc chiar mult de tot... foarte mult... așa cum aș iubi un frate. Ce?... Nu-ți convine?...

Eu continui să dau din cap, ca un mânz nărăvaș. Ea însă, cu o singură vorbă, îmi aruncă parcă un laț de gât și mă imobilizează pe loc.

— Cum?... Tu vrei să fii ceva mai mult?... Vrei să-mi fii amant? Ce fel de amant?... Așa cum este marele duce?... Nu se poate... Adică nu poți tu... Mărturisește...

Eu oftez în chip afirmativ. Ea continuă să-și bată joc de mine cu voluptatea unei pisici care ține un șoarece în gheare.

— Ei, da... Înțeleg... Vrei să-mi fii amant de coeur... Nu? Nici asta nu se poate. Adică nu vreau eu... N-am încredere în tine... Tu ești încă un copil... Nu te gândi că suntem amândoi de aceeași vârstă...

Eu sunt mult mai rezonabilă ca tine... Și eu iubesc numai cu capul, nu cu inima. Haide, haide... Fii cuminte... Du-te și-ți ia bibliotecile în primire. Ai să găsești în ele câteva cărți care au să-ți fie de folos poate... Apoi, după o pauză, ca și cum s-ar fi consultat din nou cu ea însăși: Nu uita, însă, că și visele se împlinesc câteodată. Ai răbdare... Cine știe?... Dacă ții așa de mult, poate ai să fii și tu odată amantul meu... Iată, îți promit!... Dar numai o singură dată în viața ta... De mai multe ori n-ar fi bine poate... Ai încredere în mine...

Ești mulțumit?... Bine... Așteaptă numai... Știi s-aștepți?... Știi ce trebuie să faci ca să nu mai fii copil?... Să fii bărbat ca marele duce!...

Vino să te pup, lighioană mică și fără nume!... În ce atlas de zoologie e fotografia ta?... Și cu gestul cel mai firesc din lume, calmă și fără pic de emoție, Lizica mă sărută pe gură, ca și cum o vrabie ar fi trecut un bob de mei din ciocul ei în ciocul puiului din cuib.

* * *

De când sunt bibliotecarul marelui duce, sau mai bine zis al Lizichii

— ceea ce nu este același lucru — mi-am reluat viața de om în toată firea. Mă scol dimineața la ora șapte și în fiecare noapte mă culc numai în

patul meu. În cafenea nu mai intru decât ziua, iar peste miezul nopții nu întârzii decât când mă duc la teatru.

Fiindcă cele două biblioteci nu-mi dau aproape nimic de lucru, în restul orelor libere citesc. Am ajuns chiar foarte departe. Dreptul este o știință pe care, la nevoie, o poți învăța ca pe o poezie. Dacă nu mă înșel agatârșii aveau legile scrise în versuri...

Tot ca pe un text de lege învățasem și noi în școală poezia Umbra lui Mircea la Cozia. Când am voit s-o comentez, însă, mi s-a înfundat... În schimb, principiile de drept le poți comenta la infinit. Le poți întinde și răsuci după cum îți convine. Știința dreptului are ceva din personalitatea cauciucului... Suportă orice deformare. Cu cât reușești să pari mai absurd, cu atât mai mult impresionezi pe specialiști. Totul depinde de cei care te judecă. Nu e nevoie ca pentru același caz să pledezi la fel, chiar dacă ai în fața ta aceiași judecători. Sentințele variază nu după speța procesului, ci după buna dispoziție a judecătorilor, care, în treacăt fie zis, trebuie să fi studiat și ei dreptul la fel ca tine. Asta înseamnă că dreptul e o știință de pură inteligență. Inteligența singură îți permite să jonglezi cu “uite popa, nu e popa” în așa fel ca, la un moment dat, să juri că ai în fața ta nu numai un popă anonim, dar chiar un adevărat patriarh... De aceea, poate, majoritatea studenților români de la Paris studiază dreptul. Românul, din firea lui, este “șmecher”. Excelează în așa-zisele “variațiuni pe o singură coardă“, chiar când nu este muzicant. Tema n-are nici o importanță. Totul constă în dexteritatea cu care prezintă variatele aspecte ale unei melodii de multe ori inexistente chiar. Procesele mari, de altfel, nu le câștigă oamenii de drept, ci numai avocații mari... Știu că muzicanții și avocații au să protesteze. Îi previn însă că n-au dreptate, fiindcă și unii și alții pot fi, în anume momente, aceiași admirabili maeștri cântăreți, sau, cum se spune aici la Paris, des maîtres chanteurs.

Cred că până la sfârșitul lunii mai voi fi gata. În prima jumătate a lunii iunie mama va primi vestea mult așteptată, iar în orașul Pitești noutatea sosită de la Paris va putea fi afișată mai întâi la “centru”, așa cum cere tradiția locală, și de aci răspândită în tot orașul.

Ca și mama, Lizica așteaptă cu aceeași nerăbdare evenimentul fixat pentru jumătatea lunii iunie. Eu o țin în curent cu toate laturile complexei mele activități. Ea însă pare a se interesa mai mult de mine decât de bibliotecă și universitate. Mi-a mărturisit că ideea bibliotecilor ea i-a sugerat-o marelui duce. Amantul său nici nu se gândea la așa ceva. N-a citit

în viața lui nici o carte și nu știe să scrie decât frazele tipice, impuse de protocol și legăturile de familie. Pentru restul corespondenței, marele duce, care vorbește cinci limbi, are cinci secretari: pentru limba rusă, franceză, engleză, germană și italiană.

Păcat că marele duce nu vorbește în românește. M-ar fi luat poate pe mine ca al șaselea secretar. Numai de n-ar fi aflat că am rămas corigent la limba română... Lizica e în stare să-i fi spus și lucrul ăsta.

I-a spus ea, de altfel, lucruri și mai grozave... I-a spus, bunăoară, c-o iubesc!... Marele duce a surâs. Surâsul este primul și cel mai imperativ atribut al unui adevărat bărbat, mai ales când este și mare duce...

Fostul meu profesor de limba română, deși nu era mare duce, când și-a vârât capul pe fereastră la Kety în odaie, a surâs și el... A surâs însă “verde”. Un mare duce surâde totdeauna “roșu”.

Ce-a ieșit din surâsul verde am văzut. Să mă ferească Dumnezeu să mai văd ce are să iasă și din surâsul roșu!

* * *

Sănătatea Lizichii începe să mă îngrijoreze. Plămânul de care-mi vorbea nu era o glumă. Lizica este ofticoasă. Din zi în zi frumusețea ei devine tot mai stranie. Lizica este mai albă ca moșiile marelui duce în timpul iernii. Și totuși, Lizica nu vrea să se îngrijească. În loc să se ducă pe coasta Mediteranei, stă tot timpil la Paris. Ziua se agită cu tot felul de nimicuri, iar noaptea colindă din cartier în cartier, după cum pe vremuri, la Pitești, colindam și noi din casă în casă, dar numai o dată pe an: în noaptea de Moș Ajun.

Mi-aduc aminte de noaptea când masa prefectului, încărcată cu tot felul de bunătăți, ne înfrățise stomacul pentru o clipă și ne învrăjbise sufletul pentru o vecinicie. Era tot o noapte de Moș Ajun.

Parcă mă văd și azi în mijlocul celor de atunci. Mihăiță stă între Lizica și mamă-sa, Rădulescu Florian lângă Oița, Țăpuș Nicolae și Columbachis Aristotel la dreapta și la stânga grecoaicei, dar eu între guvernanta, care nu vorbea decât englezește, și văduva de la Câmpulung, care nu vorbea deloc. Mă văd apoi pornind cu toți ceilalți prin zăpada până la glezne, sfidând gerul și mai ales viitorul, căruia nu-i făcusem încă cinstea să-l introducem în preocupările noastre de până atunci.

Astăzi, însă, afară de Mihăiță, care știu unde se află, de ceilalți nu mai știu absolut nimic. De câtva timp, însă, am început să mă număr și eu printre “ceilalți”. Nu mai știu aproape nimic nici de mine. Mi-am pierdut parcă urma. De câte ori mă caut, îmi pare că nu mă găsesc niciodată acolo unde mă aflu. Când stau alături de Lizica, mai ales, nimeni parcă n-ar fi alături de ea. Câteodată, mă simt așa de absent, că-mi vine să plâng. Sunt parcă mai absent chiar decât Mihăiță, cel mai absent dintre noi toți în clipa de față... Nu știu de ce, dar de câte ori mă gândesc la el, mă trezesc gândindu-mă la mine însumi. Chipul lui începe să se confunde cu al meu. Și doar Mihăiță nu semăna deloc cu mine. Nu semăna însă atunci, când nu eram poate amândoi la fel, când el iubea numai pe Lizica, iar eu mă lăsam să fiu iubit de toată lumea. Dar azi, când pe Lizica o iubesc și eu la fel cu el, cine-mi spune că n-am început și eu să semăn cu Mihăiță?... El, e drept, trebuie să fi putrezit de mult... Eu, însă, abia acum încep... Dar azi, mâine, mai curând sau mai târziu, amândoi o să fim la fel... Morții seamănă între ei ca niște frați gemeni. În pământ, toți suntem copiii aceluiași tată...

Când îi vorbesc de moarte, Lizica își bate joc de mine. Lizichii nu-i este frică de moarte. Vrea să moară ca o floare în paharul de cristal în care a lăsat-o stăpâna casei, care a plecat într-un voiaj mai lung...

Pe mine, însă, cinismul Lizichii mă revoltă. Lizica nu poate fi sinceră.

N-are nici un motiv să-și grăbească singură moartea. Nu poate fi nici obosită, nici dezgustată de viață. N-are nici măcar grija unui examen la facultate, ca mine. E tânără și frumoasă și are tot ce-i trebuie ca să trăiască fericită. Toată lumea o cunoaște și o iubește. Femeile, ca și bărbații, o întâmpină la fel, cu aceleași axclamații de admirare. Întreg Parisul o soarbe cu ochii și adoarme cu ea în gând, ca cu amintirea unei zile de sărbătoare. În localurile de noapte în care se află că vine Lizica toate mesele sunt rezervate de cu ziua. Pentru un scaun suplimentar la un colț de masă, se plătește ca pentru un hectar de pământ arabil. Și în Franța pământul este cu mult mai scump ca în România...

Lizica mi-a mărturisit că vrea să fie îngropată în pământ francez.

Pământul Franței adăpostește atâția morți iluștri, că amintirea lor îl face să rodească parcă mai mult ca ploaia și soarele. În Franța, când ești cu adevărat cineva, nu mori aproape niciodată. Și Lizica este obsedată de numele câtorva femei din veacurile trecute, care, deși au murit de mult, continuă parcă să trăiască și azi.

* * *

Credeam că singurul mare eveniment al anului va fi examenul meu, care la Pitești, mai ales, trebuie să fi produs oarecare senzație. M-am înșelat însă. În Extremul Orient s-a petrecut un eveniment cu mult mai senzațional: războiul ruso-japonez.

Lizica oscilează între două emoții deopotrivă de puternice. Una e plecarea mea; alta, plecarea marelui duce. Eu trebuie să plec pentru îndeplinirea unor anume formalități, care reclamă prezența mea neapărată în țară. Trebuie să-mi iau majoratul și să-mi prelungesc amânarea serviciului militar. Marele duce, însă, a plecat în Rusia de aproape o lună. Acum trebuie să se găsească în drum spre Manciuria.

De întors, probabil că o să ne întoarcem amândoi, afară numai dacă, bineînțeles, unul din noi nu va da ortul popii. De data asta, însă, nu știu care din noi va lua înaintea celuilalt. Îmi dau seama că de când iubesc pe Lizica, eu și marele duce nu suntem decât doi cai de curse, care galopează pe ultima sută de metri ce-i mai despart de potou. Potoul nostru este Lizica. Până azi, toate cursele au fost câștigate de marele duce. Nici nu se putea altfel... Marele duce este cal de rasă. Strămoșii lui numără câte un împărat de fiecare generație.

Eu, însă, nu sunt decât un biet *outsider* care aștept un handicap convenabil în care să mă pot afirma. Dacă scap și ocazia asta, din cal de curse devin cal de sacà...

Marele duce nu cred să se poată întoarce înainte de sfârșitul războiului. Eu, însă, mă pot întoarce oricând înaintea lui. Dacă aș fi fost major, n-aș fi plecat pentru nimic în lume din Paris. Dar mama nu mai vrea să-mi trimită nici un ban. La Lizica nu mă pot împrumuta, fiindcă în momentul de față nu mai are nici ea. În câteva zile, Lizica a dat gata toți banii pe care îi lăsase marele duce. Cât despre banii din țară, să nu mai vorbim. Lizica nu primește de acasă decât o sută de franci mai mult ca mine. Amândoi dar, suntem, cum se zice, dans la plus noire purée. Lizica, mai ales, suferă îngrozitor. Pentru ea banii sunt ca boabele de orez din pilaf... Nu știe niciodată câte boabe mănâncă. Așa mănâncă Lizica... mult... enorm de mult... poate fiindcă i-au recomandat doctorii să se supraalimenteze. Lizica, însă, depășește până chiar și prescripțiile medicale. Mănâncă tot ce vede cu ochii.

Mie bunăoară, până azi, mi-a mâncat ceasornicul de aur care-l aveam de la tata, inelul cu briliant pe care mi-l dăduse mama-mare, când am plecat la Paris, două rânduri de haine, un pardesiu și leafa mea de bibliotecar pe care marele duce, la plecare, mi-o avansase pe trei luni de zile...

Trebuie să plec dar... Trebuia să plec de-acum câteva zile chiar...

M-a oprit însă Lizica. A avut nevoie de mine, sau, mai bine zis, de rolul pe care trebuia să-l joc fără voie. Nu puteam s-o refuz. De altfel, Lizica are perfectă dreptate. O soluție mai nimerită nu puteam găsi nici eu, nici ea. Până ce-am să mă întorc cu bani din țară, Lizica a închiriat unui atașat de la legația portugheză două din odăile sale de la parter. Contractul, însă, l-am semnat eu, ca și cum aș fi subînchiriat cu învoirea proprietăresei odăile pe care până atunci le locuisem eu. De când nu mai are parale, Lizica a început să aibă scrupule.

Situația asta, însă, nu va dura multă vreme. Marele duce nu o poate lăsa sur la paille. Oricât de mare ar fi, în Rusia, criza financiară provocată de război, un mare duce poate găsi totdeauna banii necesari pentru a-și întreține amanta. Și afară de asta, rușii au credit nelimitat la Paris. O simplă telegramă e de ajuns. Semnătura marelui duce este ca toiagul lui Moise: face să țâșnească apă din piatră seacă...

Eu însă mă rog la Dumnezeu ca marele duce să întârzie cât mai mult cu trimiterea banilor. Surpriza asta vreau să i-o fac eu, când am să mă întorc din țară, major și om bogat... Când voi lua locul marelui duce, poate rusul să se întoarcă victorios de la război. Adevăratul victorios am să fiu eu... Abia atunci Lizica o să înțeleagă care din doi o iubește cu adevărat... Știu bine că averea mea nu se potrivește, nici pe departe chiar, cu averea marelui duce. Lizica, însă, care este femeie inteligentă, va aprecia sacrificiul fiecăruia din noi nu după importanța sumelor emise, ci după putința băncilor emitente...

Mi-e teamă, însă, că Lizica, cum este ea “mână spartă“, n-are să poată rezista nici până la întoarcerea mea din țară. În cazul acesta, voi fi nevoit să-i fac surpriza prin poștă, nu prin viu grai. Prima recoltă a ogorului meu părintesc va fi un cec al Băncii naționale românești către Banque de Paris et Pays Bas...

Numai de nu mi-ar lua înainte marele duce.

* * *

La noapte plec spre țară.

Plec, însă, cu sufletul îndoliat ca poarta unei case în care a murit cineva. Niciodată n-am plecat așa de trist, fiindcă niciodată n-am plecat forțat de altceva decât de imboldul propriului meu suflet. Eu nam călătorit niciodată decât cu sufletul meu împreună. De data asta însă, plec numai eu singur. Sufletul meu rămâne la Paris. Rămâne să rătăcească pe *Champs Elysées*, la fel poate ca și sufletul lui Mihăiță, care acum trei ani rătăcea prin alte câmpii Elisee, în timp ce trupul lui, aproape gol, se clătina spânzurat de copacul de la Trivalea...

Lizica a primit de la marele duce nu banii pe care-i aștepta, ci o scrisoare — o scrisoare lungă pe patru fețe, un fel de spovedanie târzie, dar categorică din toate punctele de vedere...

Dacă pe câmpul de luptă din Manciuria marele duce ar întrebuința, față de japonezi, aceeași strategie ca și față de noi, geniul rasei slave n-ar mai fi pus niciodată în discuție.

Abia acum înțeleg eu pentru ce marele duce a surâs când Lizica i-a destăinuit că o iubesc. Toți oamenii surâd pentru câte ceva în viață.

Un surâs, însă, nu seamănă niciodată cu altul. Și marele duce nu putea surâde decât așa cum a surâs: roșu!... Culoarea roșie înseamnă “pericol”...

Un surâs se poate tălmăci mai ușor ca un vis. Un surâs roșu, bunăoară, nu poate fi decât preludiul unei sentințe în ultimă instanță.

Ierarhia surâsurilor urmează ordinea culorilor din spectrul solar: roșu, portocaliu, galben, verde... etc.

Ușurința Lizichii ar fi putut să mă coste viața. N-are să mă coste, însă, decât o parte din avere, dacă nu chiar toată...

Marele duce a anunțat-o că nu-i mai poate trimite nici un ban. În schimb, îi trimite consimțământul să fie înlocuit cu mine și pravoslavnica lui binecuvântare, pentru tot ce are de gând să mai facă de azi înainte. Existența ei nu-l mai interesează. Parcă n-ar fi iubit în viața lui niciodată o femeie... Marele duce nu mai are decât sentimente patriotice... Pentru un moment, îl preocupă numai problematica victorie a armatelor rusești și prestigiul imperiului țarist în Extremul Orient...

De când a primit scrisoarea marelui duce, Lizica tușește întruna.

De altfel, de câtva timp, la Paris, toată lumea tușește parcă la fel. Pe măsură ce ziarele anunță noi victorii japoneze, gripa franco-rusă face tot mai multe ravagii.

Din cauza aceasta, Lizica n-a putut să mă însoțească la gară. A rămas acasă, să se doftoricească. În schimb, despărțirea noastră a fost foarte emoționantă. M-a sărutat cu căldura celor 38 grade de temperatură personală și mi-a spus:

— Vezi să nu uiți!... Trimite-mi ceva bani imediat ce ajungi acasă... Și atâta tot.

Până la plecarea trenului mai sunt 30 de minute...

Până să-mi iau majoratul mai sunt 30 de zile...

Până să pot surâde și eu ca marele duce mai sunt 30 de ani...

* * *

Acasă mă așteaptă mama, o telegramă de la Lizica, sosită cu o zi înaintea mea, și o nesfârșită serie de surprize neplăcute.

Pe mama o găsesc aproape neschimbată. Afară de cei câțiva peri albi, crescuți pe la tâmple, mama a rămas aceeași femeie blândă, cu judecata întreagă, și care mă iubește la fel ca întotdeauna, deși continuă să se îndoiască încă de strălucirea viitorului meu. Telegrama Lizichii a neliniștit-o mai mult decât dac-ar fi aflat, bunăoară, că mi s-a întâmplat vreun accident pe drum.

Lizica mă roagă stăruitor să n-o uit și să-i trimit, cât mai curând, măcar cinci mii de lei, deoarece a doua zi chiar după plecarea mea doctorii au sfătuit-o să intre într-un sanatoriu.

Mama încearcă să mă convingă de un lucru de care de altfel nici nu vreau să aud. Mă sfătuiește să nu-i trimit nici un ban, fiindcă bărbatu-său și părinții sunt mai bogați decât mine și mai în măsură să-i poarte de grijă. Mama, însă, nu știe încă ceea ce deocamdată nu știu decât eu. De trei luni de zile, Lizica rupsese orice relații cu cei de-acasă. Familia, de altfel, nu-i purtase niciodată de grijă. În lipsa marelui duce, deci, singurul om căruia se putea adresa fără să roșească eram eu. E drept că pe Lizica o cunoștea întreg Parisul. Nimeni însă nu avusese până atunci curiozitatea să se întrebe cine este această faimoasă prințesă Romanowska, al cărei amant oficial fusese un mare duce, iar amant de coeur un student român.

Nu știu, dar, pe cine trebuie să supăr mai degrabă: pe mama sau pe Lizica? Mama nu vrea să-mi dea nici un ban mai mult decât strictul necesar buzunarului, iar Lizica eram sigur că n-are să vrea niciodată să înțeleagă imposibilitatea de a-i trimite bani mai înainte de a intra în posesia averii

mele personale. Or, lucrul acesta nu era posibil decât peste trei-patru săptămâni.

Nu-mi rămâne, deci, decât să mă împrumut în oraș. Dar de unde? De la bancheri? Imposibil... Ar însemna să mâhnesc pe mama, care ar afla imediat. De la prieteni? Dar care din prietenii mei mi-ar fi putut împrumuta suma de care avea nevoie Lizica?... Nici unul! Poate singur Cotan. Dar Cotan este la București. Și tot la București se află și Steluța cu bărbatu-său, care a fost mutat profesor de gimnastică la gimnaziul “Șincai”, înființat de curând.

Cotan mă uimește cu perseverența lui sentimentală. Mărturisesc că nu l-aș fi crezut niciodată capabil de o dragoste așa de lungă. De Steluța, însă, mi-e teamă să vorbesc. Sunt sigur, că vară-mea îl înșeală cu primul venit. Steluța îmi seamănă mie — mie cel de altădată! Se lasă să fie iubită de toată lumea...

* * *

Bani, bani, bani!... Îmi trebuie bani!... Îmi trebuie imediat și cât mai mulți... Îmi trebuie cu orice preț, fie chiar cu prețul renunțării benevole la o parte din propria mea avere. Motivul l-am găsit... Este admirabil: o datorie de onoare... Banii, însă, nu-i pot găsi nicăieri... Țăpuș Nicolae, când a avut nevoie de bani, a găsit imediat. A spart tejgheaua lui tată-său. Eu, însă, nu pot face nici măcar atâta lucru.

Tejgheaua lui tată-meu se află la loc sigur — la Casa de depuneri și consemnațiuni din București. Tot ce pot face este să-mi sparg capul...

Mi-e teamă, însă, că nu voi găsi nici acolo ce-mi trebuie... În Pitești, frământările mele nu produc nici un ecou. În orașul în care Mihăiță s-a sinucis din dragoste, iar eu am rămas corigent la limba română, nu exista nici un om în stare să-mi descifreze viitorul și să-mi sconteze gloria zilei de mâine...

De când m-am întors în țară, trăiesc parcă ultimele zile ale unui condamnat la moarte. Oamenii s-au pronunțat... M-au părăsit... M-au condamnat... Singura mea speranță este Dumnezeu. El mi-a purtat de grijă totdeauna. El n-a părăsit niciodată pe cei loviți de soartă pe nedrept...

Unui condamnat la moarte i se îndeplinește totdeauna ultima dorință. Or, ultima mea dorință este să-i pot trimite Lizicăi, cât mai curând, banii de care are nevoie să-și caute de sănătate în sanatoriu.

Ei bine, banii aceștia, banii pe care trebuia să-i trimit femeii ce iubeam avea să mi-i dea tot o femeie...

Cum i-am luat?... Nu mai știu... Probabil cu ochii închiși, ca să nu văd ce iau. Dar i-am luat, totuși... Trebuia!... Pe femeia care mi-a dat, însă, am văzut-o. Era aceeași... Era femeia care-mi păstrase amintirea neștirbită... femeia care mă iubea încă...

Kety, Kety!... Ce apariție nebănuită!... Ce apariție aproape supranaturală!...

Sunt mai emoționat decât Jeana d’Arc când a auzit pe sfânta Caterina vorbindu-i de crengile zarzărului înflorit...

Binecuvântat fie ministrul de război, care i-a înaintat bărbatul la gradul de maior, dar l-a lăsat tot în garnizoană la Pitești. Grație lui, regăsesc pe Kety... Grație ei, voi putea regăsi pe Lizica sănătoasă...

* * *

Kety e aceeași — o floare presată în filele unui album de poezii.

De când iubesc pe Lizica, însă, nu mă mai interesează nici florile, nici poeziile. De obicei, florile și poeziile sunt vestmintele de gală ale minciunii. Mă doare în suflet că a trebuit să mint pe Kety și de data asta... Dumnezeu, însă, are să mă ierte, fiindcă Dumnezeu singur mi-a scos-o în cale. El știe mai bine decât oricine că pe Kety n-am să mi-o pot smulge niciodată din suflet. Kety este o floare unică. Ea este amintirea singurei mele poezii trăite cu adevărat. Kety este izvorul de apă vie din care beau slăbănogii ca să se întremeze. Numai că, până azi, eu nu-i cunoscusem încă darul acesta miraculos. Mă adăpasem din ea, ca un vițel oarecare din jgheabul rustic al unei fântâni vulgare. Kety a făcut din mine un alt om. În primele zile după sosirea mea în țară eram mai rău decât slăbănogul din Evanghelie. Îmi plângeam singur de milă. Astăzi, însă, parcă sunt Josua, care oprește soarele pe loc!... În jurul meu, toată lumea se oprește să mă privească, să mă admire, să-mi vorbească, să mă descoasă... Un om venit din planeta Marte n-ar fi stârnit la Pitești mai multă curiozitate decât mine. Și doar eu nu vin decât de la Paris. Și, ceea ce este mai trist, vin cu mâna aproape goală. Pentru un singur examen de drept și o palidă aureolă de donjuan, nu este nevoie ca cineva să se deplaseze peste nouă mări și nouă țări...

Sunt sigur că, în timpul acesta, cei mai mulți dintre colegii mei, deși nu părăsiseră încă țara, trecuseră totuși mai multe examene și cunoscuseră mai

multe femei decât mine. Faptul, însă, că veneam de peste frontieră făcea să fiu privit cu emoția naivă cu care sedentarii micilor localități din țară salută apariția păsărilor călătoare.

Pe vremea aceea, pentru piteșteni numai berzele și rândunelele treceau frontiera. Lor nu le era dat să meargă decât cel mult până la București. Capitala țării era singurul titlu de glorie al celor care-și puteau permite eroismul unui voiaj extraordinar. Berzele și rândunelele, însă, îi făceau să-și aducă aminte că pământul se mai întinde și dincolo de ceea ce văd ei cu ochii. Pentru prima, dacă nu chiar pentru singura oară în cursul unui an întreg sosirea lor îi făcea să mestece în gură și în gând nume exotice ca Bosfor, Dardanele, Mediterana, Egipt... Dar atât, și nimic mai mult. Hotentoții nu pot număra decât primele zece cifre. Pentru rest, nu-i mai ajută creierul... Dintre toți concetățenii mei, singur profesorul de geografie știa poate ce alte nume mai poartă încă pământul de dincolo de Egipt...

Tot un fel de pasăre călătoare eram pentru ei și eu. Ca și ele, plecasem și eu odată cu începutul unei toamne. Plecasem, însă, nu spre sud, ci spre apus, pe drumul soarelui... Și nu mă întorsesem ca ele, primăvara, ci aproape în toiul iernii, când la Pitești păsările călătoare nu mai zboară decât în amintirea celor câțiva sentimentali cărunți.

Ciudată pasăre călătoare!... Îmi dau seama că reapariția mea la Pitești cadrează mai repede cu personalitatea vulgară a păsărilor autohtone.

Nu eram nici barză, nici rândunică... Eram un singur curcan îngâmfat, pe care concetățenii mei îl așteptau cu nerăbdare ca să-l îngrașe pentru Crăciun.

Cei care încearcă să se apropie de mine parcă-mi întind mai repede lațul, nu mâna. Le este teamă să nu le scap din mână iar. Toți au aerul că vor să se invite la ospăț. Toți sunt flămânzi. Toți mă privesc cu ochii holbați și cu gurile căscate, ca niște crocodili în bazinul unei grădini zoologice... Și totuși, nici unul din ei nu mă vrea propriu-zis pe mine. Pentru ei, eu nu sunt decât o simplă unitate de măsură.

Fiecare din ei se socoate cu mult mai presus decât mine. Asta nu înseamnă, însă, că fiecare din ei n-ar vrea să fie, dacă nu mai mult, cel puțin atât cât sunt eu... În pâlnia urechii lor numele meu se împletește cu ecoul vecinicei lor obsesii cotidiene: Bani! Cuvântul acesta le face un gol enorm și în cap, și în suflet, și în stomac...

Bani, bani, bani!... Banii mei, banii tatii, banii lor... Toți au aceeași mentalitate. Toți sunt convinși că banii mei trebuie să fie și banii lor...

Prima plecare mi-o iertaseră, fiindcă știau că plec cu mâna goală.

Cerșetorilor li se deschid porțile ca să iasă afară din cetate, nu să intre...

Perspectiva unei noi plecări, însă, îi doare, îi exasperează, îi flămânzește!...

Nu știu cu ce i-aș putea îndestula. La parastas se mănâncă gratuit. Înaintea plecării mele, dar, le trebuie și lor, dacă nu altceva, cel puțin un parastas, parastasul banilor care vor pleca odată cu mine... Instinctul lor de oameni flămânzi le spune că, odată plecat cu banii, n-am să mă mai întorc poate, sau, în cel mai fericit caz, am să mă întorc fără bani... Și cum banii mei sunt și banii lor, fiecare din ei se vede cu mult mai păgubit decât mine însumi.

Până atunci, în mijlocul lor trăisem liniștit și anonim. Nimeni nu făcuse prea mare caz de mine. În oraș, singura mea faimă era că rămăsesem corigent la limba română. De data asta, însă, toată lumea este răzvrătiră contra tiranului imaginar care le periclitează avutul, libertarea și chiar existența zilei de mâine. Capul răzvrătiților este însăși mama.

Deși pare a fi tot atât de flămândă, Kety singură nu face parte din gloata răzvrătiților. Kety, însă, e flămândă numai de mine, de cel de altădată și probabil de cel de totdeauna. Ea singură nu-mi cere nimic.

Pentru ea, însă, acest “nimic” prețuiește mai mult ca tot ce alții îmi cer cu toții laolaltă. Gândul că mâine aș putea fi un altul decât cel de azi îi înfurie pe toți deopotrivă. Ea însă continuă să mă păstreze același pe care mă cunoscuse în ziua când, goală toată, se măsurase cu mine pe sofa. Kety e singura mea mângâiere, singura fereastră luminată din orașul ăsta fără uzină electrică, singura adiere de primăvară în toiul acestei ierni grozave, singura ființă în mijlocul acestor bolovani cu chip de oameni... Și totuși, fața de Kety mă simt mai vinovat ca oricând. Răutatea celorlalți mă face să zâmbesc. Bunătatea ei, însă, mă pune pe gânduri. Îmi dau seama că fața de Kety voi fi un platnic rău. Pentru tot ce-mi oferă ea, eu nu-i pot da în schimb decât iluzia satisfacției grotești, pe care un expres de lux o dă unei gări secundare în care se oprește câteva clipe numai.

* * *

La București, îmi regăsesc parte din colegii din liceu. Unii sunt în ultimul an, la licență. Alții s-au împotmolit, ca și mine, la primele examene.

Pe toți, însă, deopotrivă îi găsesc la fel de schimbați. Aproape nu-i mai recunosc. Lipsa de mijloace i-a îmbătrânit înainte de vreme.

Cei mai mulți sunt dezgustați și de învățătură și de viață. Ca și corăbiile lui Filip al II-lea, nici n-au apucat să se desprindă bine de țărm, și au naufragiat cu toții, fără să aibă timp să dea măcar o singură luptă în largul mării.

Cotan este funcționar la Ministerul de Interne. Chiostec a dat dracului medicina și s-a întors acasă la Merișani. Țăpuș Nicolae cântă cu ghitara într-o cârciumă de lângă Gara de Nord. Baruch David face gazetărie, fiindcă știe și limba germană, iar Popescu Virgil a intrat în conservator și este probist la Teatrul Național.

Mă întreb ce ar fi făcut Mihăiță dacă ar fi trăit. Dintre noi toți, numai el s-ar fi grăbit poate să-și dea licența. Și pe urmă?... Probabil ar fi trecut și el, ca ceilalți, în rândul slăbănogilor sfinți bizantini, care așteaptă să fie eternizați pe zidul unei biserici dintr-un sat oarecare.

Cotan mi-a mărturisit că mai așteaptă un an și, dacă o vedea că nu e rost, se duce să-și dea examenele la facultatea de la Iași. Nu se prea grăbește însă nici el, fiindcă până la 25 de ani nu are ce face cu licența. Avocatură n-o să facă, fiindcă n-are nici o tragere de inimă, iar în magistratură n-are să intre, fiindcă profesiunile cu ore fixe îl dezgustă. Ministerul este altceva. La minister nu se duce decât la începutul fiecărei luni, ca să-și ia leafa. La 25 de ani, însă, se poate alege deputat, mai ales că fostul prefect este de data asta senator.

Cotan pare a fi rămas același. Și cu toate acestea, s-a schimbat și el foarte mult. Pe Cotan, însă, nu l-a schimbat, ca pe alții, grija zilei de mâine. L-au schimbat femeile... Păcat numai că aventurile lui Cotan nu prezintă nici un interes. Toate se sfârșesc aproape la fel — monoton și pueril. Băiatul ăsta este lipsit de orice fantezie. Parcă toată viața lui n-a frecventat decât același birt economic de mahala, în care s-a intoxicat după fiecare fel de mâncare. Întregul său menu sentimental e format numai din alimente stricate.

Nu știu dacă Steluța intră și ea în aceeași categorie. Deși sunt curios să aflu noutăți despre ea, Cotan se ferește, totuși, să-mi vorbească de vară-mea. Discreția lui îmi dă să înțeleg că nu trebuie să-i vorbesc nici eu nimic de soră-sa. Atât mai bine. Poate că fratele Lizichii nu bănuiește încă nimic din tot ceea ce mama pretinde că ar fi aflat întreg orașul.

Dar chiar așa să fie... Care e vina mea?... Gura lumii e slobodă...

Nu știu de ce, dar pe mine zicătoarele populare nu mă impresionează niciodată la fel, mai ales când mă simt vizat eu. Bunăoară, faptul că toată lumea din Pitești cunoaște legăturile mele cu fata fostului prefect și actualul senator mă încântă. Când Mihăiță mi-a mărturisit pentru prima oară că este amorezat de Lizica, am zâmbit. Pe vremea aceea, însă, nu cunoșteam lumea decât din cărțile cu povești și istorioare morale. Pe Lizica, mai ales, n-o cunoșteam deloc. N-o scosesem încă din rândul zânelor cromolitografiate pe hârtia velină a hors-text-elor.

Or, dacă eu însumi nu mă socoteam în stare să-mi ridic ochii până la ea, cu atât mai mult suferința lui Mihăiță îmi părea o curată prostie.

Cu timpul, însă, devenisem mai îngăduitor față de prostia omenească.

Ba de data asta, chiar, mi se părea că nimic mai firesc nu s-ar fi putut întâmpla decât să calc și eu pe urmele lui Mihăiță.

Totuși, față de Cotan mă simt oarecum jenat. Mi-e teamă parcă să dau ochii cu el. Probabil fiindcă sunt vinovat. Dar ce anume rău am făcut, nu știu. În orice caz, sunt sigur că n-am făcut nimic cu gândul de a face rău. Fiecare e liber să mă judece cum vrea. Judecata celorlalți nu mă interesează; din contra, mă bucură... mă face să zâmbesc șiret...

Judecata lor îmi lustruiește parcă și mai mult vitrina amorului meu propriu, care până atunci se strecurase printre ei ca geamul unui vagon de drum de fier, aburit de ger. Judecata lui Cotan, însă, mă tulbură... mă face să tremur... Îmi dau seama că, pentru ce am făcut eu, numai el mă poate judeca. Și vina mea îmi pare cu atât mai mare cu cât până azi el singur nu-mi vorbește de ea... Pentru ce oare?... Voiește să mă cruțe sau voiește să mă pedepsească?... Atitudinea lui Cotan începe să mă exaspereze. Oare știe ceva sau nu știe nimic?... Pentru mine, însă, un “da” sau un “nu” este același lucru. Pe zi ce trece, îmi dau seama că cel care cu adevărat nu știe nimic sunt eu... Nu știu nici măcar atât cât ar putea ști Cotan.

Simt nevoia să plec cât mai curând. Niciodată nu m-am simțit mai străin în mijlocul alor mei ca de data asta. Tristețea celor câteva zile petrecute în țară s-a îmbibat parcă în mine ca un amestec de oțet și fiere într-un burete...

E singura mea provizie de drum. E buretele cu care va trebui să-mi răcoresc buzele aprinse de cuvintele pe care simt că nu le mai pot rosti... Și când mă gândesc cu câtă bucurie așteptam să-mi revăd și familia, și prietenii din copilărie!... Credeam că cei trei ani de zile petrecuți departe de ei mă adânciseră și mai mult în sufletul lor. Nu știam, însă, că în lipsa mea

furtuna smulsese din rădăcini până și copacul de care se spânzurase Mihăiță la Trivalea...

Cine mă înstrăinase, oare, așa de mult de ei?... Timpul? Nu cred...

Oamenii?... Poate.

Nu vreau să învinovățesc pe nimeni, fiindcă vinovat n-aș vrea să fiu decât eu singur!... Mi-e teamă, însă, ca nu cumva mai târziu, sau poate mai curând decât cred, cineva să nu-mi spună că vinovatul este un altul...

Chipul Lizicăi se aprinde parcă în fața ochilor mei ca un semnal luminos de alarmă în noapte, nu știu însă unde... pe mare, pe țărm, sau pe cer...

— Nu crede, că nu-i adevărat... Vinovata nu sunt eu... E dragostea!...

La Paris străinii mă apropiaseră de Lizica... În țară, Lizica mă depărtase de ai mei...

* * *

În sfârșit... Iată-mă om liber!...

Iată-mă, fiindcă deocamdată așa îmi place să mă cred. Om însă — om adevărat — mi-e teamă că nu sunt încă.

— Om!...

Ce cuvânt lipsit aproape de orice rezonanță!... Un cuvânt amputat... estropiat... Parcă nici n-ar fi cuvânt adevărat... O simplă împerechere de litere, și atâta tot. O vocală care vrea să zboare și o consoană care o ține parcă pe loc!... Și, totuși, cuvântul acesta așa de mic reprezintă ceva foarte mare

— tot ce poate fi mai mare... Podoaba creației... Punctul culminant al unui program de realizări nebănuite... Un punct grafic, după cea mai lungă și mai elocventă frază divină — o frază care a durat șase zile întregi!... Cu el se încheie totul. După el, nu mai există nimic.

Nimic!...

Ciudat lucru. Cuvântul “nimic” este mai lung decât cuvântul “om”.

Să nu judecăm însă importanța cuvintelor numai după imaginea lor grafică. În felul acesta, toate bibliotecile din lume s-ar reduce la colecțiile uniforme ale aceluiași abecedar, tipărit însă în ediții diferite. Și totuși, cuvântul “om” nu este decât o firmă — firma unui magazin de lux în interiorul căruia, însă, de cele mai mute ori se găsește cu totul altceva decât ce este scris afară. Vreau să spun că în viața de toate zilele nu orice om

dovedește existența ființei pe care Dumnezeu a voit s-o facă după chipul și asemănarea sa.

Un om adevărat este un mecanic-șef al propriei sale uzine. Trăiește veșnic în apropierea materiilor inflamabile și a mașinilor cu tot felul de roți dințate, care nu așteaptă decât o mișcare greșită ca să-l mutileze, ba chiar să-l distrugă. Mecanic-șef, însă, nu poți ajunge decât după ce ai trecut prin toată ierarhia meseriei, de la ucenic până la maestru.

Faptul acesta mă întristează. Îmi dau seama că până azi ucenicia vieții mele nu s-a remarcat cu nimic de seamă, ca să-mi poată da cel puțin iluzia apropiatei înaintări la rangul de maestru.

Nu știu, dar, dacă sunt om cu adevărat. În schimb, pot spune că sunt liber. Nu mi-a spus încă nimeni lucrul acesta. Eu, însă, îl simt sau, mai bine zis, îl ghicesc. Și așa trebuie să fie, fiindcă în viață, de cele mai multe ori, ceea ce simțim fără să știm încă este cu mult mai adevărat decât ceea ce pretindem că știm...

Nu mai depind de nimeni. Majoratul m-a dezlegat de ultima obsesie a lanțului, de-a lungul căruia, ca și un câine care mușcă, nu-mi plimbasem, până atunci, așa-zisa libertate decât prin ograda copilăriei.

De îndată însă ce am găsit poarta deschisă, am și luat-o la goană pe stradă. Încotro? Nu știu nici eu. Senzația libertății mult așteptate este așa de puternică în primele clipe, că-ți atrofiază până și simțul direcției.

Deocamdată, știu numai că am pornit-o din nou spre Paris. Atât mi-e de ajuns.

De când sunt liber, însă, pentru mine Parisul se confundă cu Lizica.

Dar când iubești pe Lizica, poți fi oare cu adevărat liber?... Iată un lucru la care nu m-am gândit încă.

Nu sunt încă sigur, dar mi-e teamă că libertatea mea începe să devină și ea problematică. Mi se pare că mi-am schimbat numai stăpânii. Și, ceea ce este mai trist, de data asta nu cunosc nici măcar lungimea lanțului pe care îmi voi plimba, de azi înainte, iluzia libertății mele de om îndrăgostit.

* * *

Călătoresc singur într-un compartiment cu trei locuri și două inscripții, repetate în mai multe limbi: caloriferul cu: “cald, potrivit, frig” și semnalul de alarmă cu: “în caz de pericol, trageți de mâner”.

Parcă aș călători cu trenul pentru prima oară în viață. Fiecare macaz mă face să tresar. Din gările prin care trec fără să mă opresc, cineva parcă îmi face semn să mă dau jos din tren. Fanionul roșu al cantonierilor îmi anunță parcă o apropiată deraiere.

Am impresia că, de data asta, am pornit pe un drum greșit. Și, cu toate acestea, pe vagonul în care călătoresc stă scris, roșu pe alb: București — Paris.

Este același drum pe care l-am mai făcut o dată. Îl recunosc. Îl reperez în amintirile mele, proaspete încă, și, la capătul lui, mă opresc cu gândul, așa după cum, trei ani în urmă, mă oprisem cu trenul.

Pe vremea aceea, Parisul nu exista decât în imaginația mea. Mi-era egal, dar, oricum l-aș fi găsit. De data asta, însă, Parisul palpită în ritmul inimii mele. Și ritmul inimii mele nu repetă decât cele trei silabe ale cuvântului: Li-zi-ca!...

Manivela caloriferului este trasă la cald. Mie însă mi-e frig. Tremur tot. Dinții îmi clănțănesc în gură și stomacul mi se dezumflă ca o minge spartă. De-a lungul brațelor și picioarelor, șiruri de furnici nevăzute urcă și coboară neîncetat, iar în creștetul capului părul mi s-a zbârlit ca o coadă de viezure. Un demon și-a înfipt ghearele în el și vrea să mi-l smulgă cu orice preț...

N-am trecut niciodată printr-o criză de nervi ca asta. Geamurile compartimentului au început să se aburească de căldură. Pe mine, însă, mă învăluie parcă cearșaful rece din patul unui hotel de provincie, fără sobă.

Aș vrea să trag mânerul de alarmă, să opresc trenul în câmp și s-o iau la goană de-a lungul arăturilor înzăpezite, ca un iepure urmărit de propria lui teamă.

La fel, mi-e teamă și mie de ceva. Mi-e teamă, parcă, de o răzbunare apropiată, pe care însă n-o bănuiesc de unde ar putea veni. Și totuși, nu-mi aduc aminte să fi făcut rău cuiva.

Singură Kety ar avea poate dreptul să se plângă de mine. Dar Kety nu bănuiește c-am mințit-o. Kety, probabil, continuă să creadă și azi că am avut o datorie de onoare, și nu știe că banii pe care mi-i împrumutase i-am trimis Lizichii. Ba, ceva mai mult, Kety a rămas surprinsă când a primit cadoul-dobândă pe care i l-am făcut la plecare. De altfel, Kety mă iubește prea mult ca să-mi vrea răul. Kety mă iubește pe mine, așa cum iubesc eu pe Lizica. Cine spune că femeile nu pot să iubească se înșeală. Dovadă, Kety și poate chiar Lizica...

Dar dacă este așa, de cine poate să-mi fie teamă? Nu, nu... Nu mi-e teamă de nimeni și de nimic. Și continui să călătoresc inert ca un geamantan în fundul căruia mi-am ascuns conștiința împăcată că eu n-am făcut nimănui nici un rău până acum. Cândva, nu știu când, probabil că voi păcătui și eu.

Singurul meu mare păcat în viață, însă, va fi altul. Va fi răul pe care mi-l voi face tot eu mie însumi.

* * *

La Viena, un defect al uzinei electrice întârzie, nu se știe pentru cât timp, plecarea trenului din Westbahnhoff spre Paris.

Prin birouri ard lumânări de spermanțetă și brichete de aprins țigări. Pe peron, amploiații de la Căile Ferate circulă grăbiți, cu felinare și torțe aprinse în mână. Spectacolul este lugubru și comic în același timp. Asist la înmormântarea unui lepros medieval, în jurul căruia legea cerea să se facă zgomot mult și întuneric. Îngroziți de urmările neprevăzute ale accidentului, călătorii și-au pierdut parcă și mințile, și identitatea. Aleargă cu toți în neștire, se caută, se strigă, se lovesc și se înjură. Cei care, întâmplător, se regăsesc, se îmbrățișează fericiți ca și cum ar fi scăpat de focul gheenei.

Printre ei mă aflu și eu. Pe mine, însă, nu mă cunoaște nimeni.

Nimeni nu mă caută. Nimeni nu mă strigă pe nume. Prezența mea în mijlocul lor nu interesează pe nimeni. Dintre toți călătorii, eu par a fi cel mai absent. Sunt singurul călător care mi-am păstrat mințile și identitatea.

Mă întreb, chiar, de ce m-am coborât din vagon, când spectacolul l-aș fi putut privi tot așa de bine de la fereastră. Cineva, însă, mă împinge parcă tot mai mult spre gloata de nedumeriți care se înghiontesc, se apostrofează și se învârtesc în jurul lor, ca niște câini cu tinicheaua de coadă.

Cu cât timplul trece, imi dau seama că aceeași agitație colectivă pune stăpânire și pe mine. E drept că teama de necunoscut este cea mai contagioasă boală sufletească. În momentul acela, însă, sufletul meu evadase din mine. Călătorea grăbit înaintea mea, pe același drum pe care, din clipă în clipă, așteptam să pornesc și eu. Regretam numai că eu nu puteam sosi la Paris decât în urma lui, adică pe înnoptate, când poarta sanatoriului se închide deopotrivă și pentru cei de afară și pentru cei dinăuntru. Aveam, dar, să văd pe Lizica cu o zi mai târziu.

Dar atât și nimic mai mult. O întârziere de câteva ore, chiar când te grăbești să-ți regăsești iubita, nu poate fi o nenorocire. În dragoste, mai ales,

să te faci așteptat este o cochetărie, nu o necuviință. Amanții adevărați se așteaptă totdeauna. Numai regii nu trebuie să aștepte pe nimeni. Protocolul curților regale, însă, nu vorbește nimic despre amantele regilor. Probabil că regii, când își așteaptă amantele, nu mai sunt nici ei regi...

Așadar, temerea de care mă simt cuprins este pur și simplu ridicolă.

Totuși, pe măsură ce-mi dau seama că n-am nici un motiv să mă agit, neliniștea din mine continuă să fiarbă în clocot, ca apa dintr-o oală ce amenință să azvârle capacul în aer...

Iată ce înseamnă să fii om liber!... Când crezi că nu mai ești legat de nimeni, simți că trebuie să te legi din nou, tu singur, de cineva.

La un moment dat, din mulțimea de necunoscuți cu chipuri și gesturi apocaliptice, un chip nebănuit mi se lămurește deodată în fața ochilor, ca o amintire împrospătată de un album cu fotografii decolorate de vreme.

Cotan!...

Tresar, cu numele lui pe buze. Dar chipul fratelui Lizichii dispare imediat, înghițit parcă de valurile mării, ce-l scosese numai pentru o clipă la suprafață. Îl văd cu adevărat, sau Cotan nu e decât o simplă halucinație a mea, în această noapte de valpurgis vienez?... Mă înalț în vârful picioarelor, și ochiii mei se rotesc pe deasupra capetelor necunoscute, până ce chipul lui mi-apare din nou. De data asta, însă, nu-l mai scap din ochi.

Cotan m-a zărit și el. Lucru ciudat, însă, figura lui nu trădează nici o emoție... nici o surpriză măcar. Cotan mă privește așa ca și cum nu m-ar recunoaște. Să fie oare din cauza întunericului? (Cotan e miop ca și mine). Nu știu care poate fi cauza. Prezența mea, însă, nu-l încântă deloc. Pentru prima oară de când îl cunosc Cotan pare preocupat în mod serios de ceva important, ceva care-i întunecă până și surâsul obișnuit cu care ne întâmpinasem totdeauna până atunci.

Faptul acesta mă pune din nou pe gânduri. Încep să bănuiesc că motivul temerii de care mă simțeam încă stăpânit nu putea fi altul decât prezența lui Cotan la Viena. Se întâmplase ceva înainte, sau ceva trebuia să se întâmple chiar în momentul acela? Ajunși unul în fața altuia, ne privim câteva clipe întrebători, dar fără să ne întindem mâna. Nu știu ce ne împiedică: mulțimea din jurul nostru sau poate chiar teama de noi înșine? Întâlnirea noastră neașteptată, însă, pare a fi epilogul unui lung spionaj reciproc... Și acum, iată-ne descoperiți, dezarmați de propriile noastre arme.

Iată-ne unul în fața altuia, gata să ne luăm interogatoriul pentru o anume vină bănuită, dar nedovedită încă. Amândoi deopotrivă și spioni și victime,

fiecare din noi ne întebăm: Care pe care?... Care din noi îl prinsese cu adevărat pe celălalt?... . . . .

Să sune clopotele Catedralei Sfântului Ștefan, ca să afle Viena toată ca în noaptea aceea Lizica doarme singură, într-un vagon cu ușile plumbuite, pe una din liniile de garaj din Westbahnhoff. Și să se facă lumină... Lumină multă, lumină pentru toată lumea deopotrivă... Și lumina din vagoanele cu ferestrele deschise să se aprindă numai în vagonul cu ușile plumbuite, fiindcă acolo doarme călătorul care are nevoie de mai multă lumină decât toți ceilalți... . . . .

Cotan crede probabil că am înnebunit. Mă zgâlțâie de mâneca hainei și încearcă să-mi astupe gura cu palma. Se teme să nu-l compromit.

Pentru prima oară când trece frontiera nu vrea să se dea în spectacol. Durerea lui nu vrea s-o mai cunoască nimeni. Abia s-a hotărât să mi-o împărtășească mie. Eu însă i-o ghicisem dinainte. I-am smuls-o din gură, fiindcă în inimă nu cred să fi avut nimic.

Ca orice perfect om de lume, Cotan este un cretin. În lumea lui, durerule mari nu trebuie să se manifesteze decât pe suprafețe mici.

El nu știe ce înseamnă o durere adevărată. Cotan n-a iubit pe nimeni și n-a suferit niciodată. N-a iubit nici pe soră-sa, pe care n-a cunoscut-o decât întâmplător, ca pe oricare membru al familiei. Pe Lizica n-am iubit-o decât eu, fiindcă eu singur am iubit-o altfel decât toți ceilalți... altfel chiar și decât Mihăiță, care se omorâse pentru ea...

Cotan nu pricepe de ce strig să se facă lumină... El nu știe că Lizicăi nu-i plăcea să doarmă pe întuneric. Lizica n-a dormit niciodată decât în timpul zilei... Nopțile și le petrecea numai în localuri luminate a giorno. Și continui să strig așa, până ce, deodată, iată că se face lumină cu adevărat în toată gara.

Uzina electrică fusese reparată.

Clopotele, însă, n-au sunat... Clopotele de la Sfântul Ștefan nu sună decât foarte rar — când moare câte un Habsburg.

Pentru Lizica, însă, aveau să sune alte clopote — clopotele de la Pitești... clopotele de la Sfântul Gheorghe, de la Sfântul Nicolae, de la Sfântul Ion, de la cimitirul Șerban-Vodă...

* * *

În trei luni de zile, am schimbat opt odăi cu chirie. Aș putea spune că în trei luni de zile am făcut înconjurul Parisului. Din *Rue des Écoles*, m-am mutat în *Avenue des Gobelins*, apoi în *Rue de Rivoli*, în Place de la Bastille, în rue Lepic, în *Rue Campagne Première*, *în Avenue de* la Grande Armée *și în* Rue de la Pompe, *până ce într-o bună zi mi-am* făcut bagajul, m-am prezentat la ghișeul unei agenții de voiaj și am cerut un bilet circular pentru Italia. Îmi adusesem aminte că Phileas Fogg făcuse înconjurul pământului în optzeci de zile. Și doar pământul era ceva mai mare ca Parisul. De la moartea Lizichii, mai ales, Parisul nu mai era pentru mine decât o vagă expresie geografică, un nume care nu-mi mai spunea aproape nimic, ceva cu totul inexistent, așa cum trebuie să fi fost pe vremea Sfintei Genevieva.

Oriunde aș fi stat și orice aș fi încercat să fac, era același lucru. În fiecare odaie nouă, eram aceeași scrisoare închisă într-un plic cu adresa veșnic greșită. Zadarnic, după primele zile, rupeam plicul vechi și băgam scrisoarea într-un plic nou... După trei luni de zile, nu-i putusem încă găsi adresa adevărată... Probabil că scrisoarea existenței mele nu mai era destinată pentru Paris. Trebuia deci să mi-o adresez cu totul altundeva... pe lumea cealaltă... acolo unde se găsea Lizica!... Și totuși, nu m-am sinucis! În schimb, am plecat. Am plecat singur... Când ești singur, înseamnă că ești totdeauna alături numai de cine vrei tu să fii. Trebuia dar să-mi țin cuvântul dat. Călătoria asta i-o promisesem Lizichii încă în ajunul plecării mele în țară, pentru majorat. N-o făcusem până atunci, fiindcă eram sigur că Lizica, dacă ar fi trăit, ar fi amânat-o și ea, tot pentru începutul primăverii. O fac deci acum, ca să-i pot da Lizichii cel puțin satisfacția postumă că în viață nu i se refuzase nimic... Nu e vina mea, însă, dacă o fac singur. Destul că n-o fac cu altcineva. În orice caz, o fac cu amintirea Lizichii mai vie decât oricând...

De data asta cel puțin vom fi doi amanți ideali. Lizica n-are să mă mai supere cu nimic și tovărășia ei n-are să mă coste decât lumânările pe care am de gând să i le aprind în Domul din Milan, la San Marco, în Domul din Florența și la San Pietro.

* * *

Din țară, adusesem cu mine câteva cărți și reviste literare, apărute în lipsa mea, pe care însă n-avusesem încă timp să le citesc la Paris. Ele

trebuiau să formeze *la fine fleur* a bagajului meu. Lectura, și mai ales lectura subiectelor scurte, este recomandată ca cel mai bun medicament contra plictiselii în timpul călătoriilor mai lungi. Or, pe vremea aceea, subiectele autorilor români erau foarte scurte. Păreau scrise anume pentru cei care călătoresc, mai ales în trenurile de lux, unde riști să te plictisești mai repede ca în trenurile populare.

Așa e când călătorești singur în compartimentul tău. Dacă n-ai destulă imaginație să te crezi într-un fotoliu de teatru sau pe terasa unei cafenele, încetezi să mai fii o ființă propriu-zis. Te identifici fără voie cu chipul patinat de vreme dintr-o pictură veche, expusă în vitrina unui anticar. Subiectul n-are nici o importanță.

Prețul se socotește după vechimea tabloului, care, de cele mai multe ori, hotărăște și valoarea lui artistică... Din gările prin care te oprești numai câte două-trei minute, în lipsa publicului obișnuit, amploiații Căilor Ferate te privesc dacă nu cu o vădită ură, cel puțin cu indiferență... La fel privește și marele public operele de artă, fie că nu le poate aprecia, fie că n-are bani destui ca să le cumpere.

Dacă aș fi cu Lizica, probabil că prezența mea, cel puțin în vagonul restaurant, ar fi deșteptat mai mult interes. Singur, însă, nu sunt decât una din feluritele etichete de pe sticlele cu vin sau apă minerală, pe care chelnerii le recomandă deopotrivă, cu același exagerat entuziasm de limbaj.

Majoritatea pasagerilor se găsește în aceeași categorie ca și mine.

Afară de un german care ocupă o masă pentru patru persoane, cu nevastă-sa și două fiice, toți ceilalți pasageri mănâncă singuri. Deocamdată, nici unul din ei nu pare dispus să intre în vorbă cu vecinul său. Atenția lor se îndreaptă mai mult spre oamenii de serviciu, care circulă clătinându-se printre mese, ca un șir de plopi bătuți de vânt de-a lungul unei șosele drepte. Uniforma lor pare a-i interesa mai mult decât cele două-trei costume englezești de voiaj sau decoltajul demidecent al celor două fiice ale Rinului. În fața mea deocamdată nu stă nimeni. În șervetul de pe tacâm, însă, e înfipt un carton cu inscripția: “Rezervat”.

S-au servit aperitivele, și tacâmul din fața mea continuă să fie rezervat, dar neocupat... Titularul lui trebuie să fie un englez, care probabil nu admite ora meridianului din Paris. Mănâncă după meridianul din Greenwich. Și nu ma-m înșelat. Nu era, propriu-zis, un englez. E drept. Era însă tot un fel de anglo-saxon... O americancă... ba ceva mai mult, o vagă cunoștință a mea, o

doamnă cu care legasem oarecare prietenie în cercul artiștilor plastici de la Closerie des Lilas, pe care-l frecventam și eu în ultimul timp.

Doamna Wendy Woods, soția directorului unei mari bănci din San-Francisco, venise la Paris să învețe sculptura. Visul ei era să facă statuia ecvestră a lui Washington, pentru care primăria unui oraș din Statele Unite publicase un concurs și mai multe premii de câteva mii de dolari.

O săptămână întreagă, la *Closerie des Lilas* nu se consumaseră decât idei geniale. Naudin, Galanis și Gozé, un francez, un grec și un spaniol, o încurajau încântați de perspectiva unui voiaj gratuit în America, cu prilejul inaugurării monumentului. Singur Manolo, un sculptor catalan, care pe vremea aceea cizela inele și alte bijuterii feminine, își bătea joc de viitorul Washington al doamnei Woods. Cu încăpățânarea caracteristică rasei sale, Manolo susținea că epoca sculpturii ecvestre este încheiată definitiv. Colleoni și Gattamelata sunt singurii cavaleri de bronz ai omenirii. Restul sunt simpli călăreți de circ sau de carnaval, iar autorii lor, anonimi, lipsiți de orice decență artistică și cinste profesională.

Iată pentru ce, în ziua aceea, doamna Wendy Woods lua masa împreună cu mine, în vagonul-restaurant al trenului Paris-Milano.

Artista americană se ducea să cunoască pe Verrocchio și Danattelo, la ei acasă.

Pe mine, întâlnirea neașteptată cu doamna Woods mă emoționează ca și cum aș fi văzut pe Lizica așezându-se în fața mea.

Amintirea Lizichii mi-a deformat aparatul vizual. De trei luni de zile, eu nu mai pot vedea într-o femeie, oricine ar fi ea, decât o Lizică aproximativă... Și totuși, doamna Woods nu seamănă deloc cu Lizica. Nu este o femeie propriu-zis frumoasă. Nu cred să inspire nimănui o pasiune profundă. Se impune însă prin ciudățenia chipului ei. Are un cap prelung, un cap de zebră, sculptat în lemn. Părul ei roșcat este tărcat din mai multe șuvițe albe. E înaltă, și când merge, cântă parcă la pian.

Pășește solid ca un bărbat — un bărbat travestit în femeie — și nu discută niciodată problemele feministe la ordinea zilei. E o femeie interesantă din multe puncte de vedere, dar mai ales o excelentă camaradă.

Pe mine, totuși, tovărășia doamnei Woods mă jenează oarecum.

Eu, femeilor, dacă nu le fac curte, n-am ce să le spun. Noroc însă că doamna Woods nu e totdeauna curioasă să cunoască și părerile altora asupra subiectului în discuție. De cele mai multe ori, vorbește singură și, după fiecare frază, pocnește întotdeauna din buze ca și cum s-ar săruta cu cineva.

Lizica, dacă ar fi cunoscut-o, n-ar fi putut-o suferi. Ba de data asta sunt sigur că i-ar fi aruncat cu farfuria în cap... Doamna Wendy Woods vorbește de Săgetătorul lui Bourdelle și mănâncă marmeladă de portocale amestecată cu muștar englezesc.

După masă, fiecare ne retragem în cabinele noastre. Probabil că tovărășia mea n-o încântase prea mult nici pe ea. Multă vreme mă crezuse pictor. Când a aflat însă că scriu poezii, a strâmbat din nas.

Pentru ea, scriitorii nu sunt artiști adevărați, fiindcă le lipsește elementul universalității. Opera lor nu poate interesa decât cel mult pe cei care vorbesc aceeași limbă cu ei... Pe ea o interesează în primul rând artele plastice, apoi muzica... Literatura, însă, nu-i poate da decât emoții de periferie sentimentală.

Traducerile, mai ales, oricât de exacte ar fi câteodată, nu pot avea nici măcar valoarea unor fotografii mediocre.

Doamna Woods are poate dreptate. Scriitorii nu pot fi niciodată artiști universali. Sunt numai membri în consiliul de administrație al unei întreprinderi de intelectualitate pur patriotică, și atâta tot... Și încă doamna Woods nu știe că scriitorul român cu care vorbește fusese corigent la limba română.

* * *

În revistele pe care le luasem cu mine în tren, găsesc o poezie pe care răposatul Haralamb Lecca o scrisese parcă anume pentru mine: Pe lacul Maggiore, din Pallanza, pleacă Spre Isola Bella o barcă cu doi...

Amândoi sunt tineri, triști sunt amândoi, Și deopotrivă, plânsul îi îneacă!...

Dacă n-aș fi fost singur, la fel s-ar fi petrecut probabil și cu noi, adică cu mine și cu Lizica. Eu poate n-aș fi fost tocmai amator de Insulele Borromee, Lizica, însă, care citise romanul lui Boylesve, s-ar fi oprit cu siguranță la Pallanza.

Deși coincidența asta mă întristează peste măsură, curiozitatea mă face, totuși, să mă gândesc și eu la eventualitatea unei plimbări cu barca pe Lacul Maggiore.

Doamna Woods, căreia îi comunic intenția mea, găsește ideea excelentă și o adoptă imediat, cu entuziasmul cu care ar fi găsit soluția proiectului pentru statua ecvestră a lui Washington. Îmi propune să ne oprim însă la

Streza, nu la Pallanza, fiindcă Streza este mai aproape de insule și, afară de asta, are hoteluri mai bune ca la Pallanza. Itinerarul lui Haralamb Lecca, îmi explică ea, nu corespunde realității și, afară de asta, nu e nici practic. Este un itinerar poetic, care convine numai ofticoșilor din Pallanza.

Pentru a doua oară în douăzeci și patru de ore, amabilitatea doamnei Woods îmi strică dispoziția de pioasă reculegere cu care pornisem de la Paris, hotărât să călătoresc în Italia singur sau cel mult numai în compania amintirii Lizichii.

Doamna Wendy Woods, însă, cunoaște localitățile astea mai bine ca mine, care deocamdată abia le dibuiesc pe ghidul Joanne. Cunoaște apoi toate hotelurile, toate restaurantele și, mai ales, prețurile care în Italia variază după naționalitatea clienților. Pentru americani, în special, italienii au prețuri cu totul excepționale... De data asta, însă, doamna Woods și-a pus în cap să treacă drept română. Cu românii, italienii sunt mai generoși. Știu că sunt de același sânge cu ei și, mai ales, știu că sunt mult mai săraci decât americanii.

* * *

La Streza sosim pe la ora cinci după-amiază, când soarele, spre asfințit, cochetează parcă mai roșu ca oricând, cu terasele de marmoră ale palatului din mijlocul lacului și cu piscul munților de pe care zăpada nu s-a topit încă toată. În schimb, pe malul lacului, lămâii sunt în floare și femeile în rochii decoltate.

Deși tânără, doamna Wendy Woods nu e romantică. Frumusețea peisajului nu stoarce din sufletul ei nici o exclamație. Dacă ar fi fost George Sand, Alfred de Musset ar fi părăsit-o a doua zi chiar... Doamna Woods este numai artistă plastică.

Palatul Borromeilor se oglindește în apă ca un Narcis conștient de frumusețea și grandoarea dublei sale perspective unice și eterne. În materie de artă, doamna Woods nu este naționalistă. Îi place chiar arhitectura italiană. Probabil, n-a stat niciodată de vorbă cu un arhitect român. Găsește totuși că palatului îi lipsește ceva. O statuie ecvestră.

Un artist american n-ar fi așezat statuia sfântului Carol Borromeo tocmai la Arona... Doamna Woods cunoaște numele tuturor proprietarilor palatului, de la cel care l-a construit acum trei sute de ani, până la contele Gilberto Borromeo, care-l stăpânea pe vremea aceea.

Doamna Woods cunoaște prea multe lucruri. Te umilește cu atâtea amănunte pe care nici nu le bănuiești. Lizica însă, care nu cunoștea decât un singur lucru, sunt sigur că ar fi găsit că palatului îi lipsește altceva: Sărutul lui Rodin.

* * *

Seara luăm masa pe terasa hotelului “Regina Margherita”.

E o seară calmă, punctată de lumini discrete și înfiorată de șoapte nelămurite... Pe lac nu mai plutește nici o barcă. Și totuși, ecourile unor pași misterioși dau apei sonorități umane... Cineva umblă parcă pe lac... Sunt pașii lui Cristos pe ape! La o masă alături, mănâncă doi tineri blonzi, probabil doi străini ca și noi, doi frați sau două rude apropiate. Prea seamănă unul cu altul... Două chipuri de păpuși confecționate în serie...

Doamna Woods îi privește cu atenția concentrată a artistului portretist în fața modelului. Eu, însă, n-aș vrea să fiu modelul doamnei Woods. Privirile artistei mi-ar schimba toată arhitectura figurii. Doamna Wendy Woods are o privire sălcie. Parcă se spală pe ochi numai cu apă de ploaie...

Cei doi străini, însă, continuă să mănânce ca și cum nu s-ar găsi decât ei singuri pe terasa hotelului. N-au ridicat niciodată ochii din fundul farfuriilor.

La un moment dat, doamna Woods mă întreabă:

— Care din doi îți place mai mult? Nici unul... Mie nu-mi plac decât bărbații care seamănă cu mine... Dacă mi-ar fi cerut aceeași părere despre o femeie, poate c-aș fi avut ceva mai mult de spus. Pe doamna Woods, însă, femeile n-o interesează. Nu vorbește niciodată de prietenele ei. Dacă nu mă înșel, la Paris cel puțin, n-avea nici o prietenă. Mi-am dat seama de lucrul acesta mai ales în ultimul timp, când am încercat să-i vorbesc de Lizica. Doamna Woods pretinde că în Italia, elocvenț a morților iluștri radiază atâta viață nouă, că amintirea morților anonimi, oricât de scumpă ne-ar fi nouă, față de alții devine o necuviință.

Noaptea, mai ales, nu trebuie să vorbești de morți.

Noaptea se celebrează numai perpetuarea vieții, istovită de prea multă lunimă a zilei.

Or, noaptea tocmai se așezase cu noi la masă.

Cerul se unificase cu munții, și munții cu lacul, din mijlocul căruia cele trei insule se rotunjeau ca trei căpițe de fân uitate pe câmp. O boare

parfumată ne mângâia nările și buzele umede încă de Chianti.

Apoi, deodată, cuvintele noastre nu mai avură nici o rezonanță și pleoapele începură să se închidă, furate parcă de somn...

E prima mea noapte în Italia... Prima noapte în care dorm parcă deștept și visez fără să dorm încă. Prima noapte în care nu mă mai gândesc la nimic, nici chiar la Lizica...

Pe doamna Woods, însă, nopțile din Italia o impresionează altfel decât pe mine. Doamna Woods visează cu totul altceva...

O nouă întrebare a ei mă trezește deodată, ca soneria unui ceasornic deșteptător.

— Ia uită-te bine la ei... Cu care zici să mă culc la noapte?...

Răspunsul meu o scuipă drept în frunte.

— De ce cu ei, și nu cu mine?...

O clipă, doamna Woods pare că se clatină pe scaun. Repede, însă, începe să-mi surâdă, ca și cum și-ar fi regăsit echilibrul.

— Iartă-mă, dar nu știam că mă placi. De două zile de când suntem împreună, nu mi-ai dat nimic să înțeleg... Nu mi-ai vorbit decât de defuncta dumitale amantă... Nu simți că ai început să miroși și dumneata a cadavru?...

* * *

La Veneția plouă...

Ploaia înseamnă abundență... Nu știu ce-ar putea câștiga Veneția de pe urma ploii. Veneția este însă orașul amanților... Și doamna Woods adoră să fie iubită mai ales când plouă. Ploaia este afrodiziacă. Miroase a cantaridă și alte ingrediente pe care cameloții Parisului le vând pe sub mână numai clienților de încredere...

Fiindcă falsifică lumina zilei, ploaia suspendă lucrul în atelierele artiștilor. Un atelier fără soare este mai trist și mai incomod ca o cameră de mansardă. Când plouă, însă, întreg pitorescul unui atelier se furișează pe sofaua din colțul căptușit cu perne și covoare persane.

Or, sofalele astea, de obicei, sunt destul de largi, că pot adăposti comod chiar două persoane...

Păcat numai că la Veneția n-o să putem găsi așa ușor un atelier pe placul nostru. O să ne mulțumim dar, cu o cameră de hotel. Doamna Woods îmi

propune hotelul “Capello Nero”, un hotel vechi, care miroase a mucegai, un mucegai venețian autentic.

Gondola părăsește Canal Grande și se afundă cu noi printr-un labirint de canelete strâmte și murdare. Veneția, orașul amanților, e tot așa de murdar și dezgustător ca și un sfârșit de dragoste...

A doua zi, însă, Veneția se reabilitează. Nu mai plouă. În Piața San Marco e soare, lume multă și porumbei... Majoritatea unora și altora sunt amanți... Porumbeii se giugiulesc în văzul tuturor. Oamenii, însă, ceva mai discreți, se țin numai cu brațul de talie, deși gura celor mai mulți atinge mereu pâlnia urechii de alături. Femeile oftează și admiră pacotila din vitrinele de sub colonade. Bărbații oftează la fel și-și mai numără o dată banii din buzunar... Dacă nu altceva, măcar un “Recordi din Venezia” au să le mai aducă aminte cândva de vremea când se credeau fericiți.

San Marco și Palazzo Dogale își primesc vizitatorii cu același zâmbet ospitalier cu care câteva secole își fac mereu concurență unul altuia... Din sfert în sfert de ceas, orologiul din piață bate o dată, de două ori sau de mai multe ori... Mulțimea curioasă își ridică ochii extatic spre cadran. Leul înaripat, însă, îi întoarce spatele. El singur n-aude parcă nimic. Nu cunoaște încă limba orologiului. De când s-a pomenit în vârful coloanei de porfir stă de vorbă numai cu eternitatea și cu infinitul... În prima zi vedem pe Colleoni, iar trei zile pe rând nu facem decât același lucru mereu... Profităm de prezența noastră în orașul amanților.

A patra zi, în loc de “bună dimineața”, doamna Woods mă întreabă:

— Vrei să ne despărțim?

— Așa repede ți s-a urât cu mine?

— Nu, dar mi-e teamă de ce ar mai putea urma. Simt că încep să mă amorezez de tine... Și eu nu vreau să-mi complic viața... Eu sunt femeie serioasă... sunt măritată... Bărbatul meu este un om ideal...

Nu vreau să-l pierd.. Un bărbat ca al meu e lucru rar... Amanți ca tine, însă, găsesc pe toate cărările...

Doamna Wendy Woods are dreptate...

La Padova, ne-am despărțit. Ea a rămas să vadă pe Gattamelata. Eu am pornit înainte spre Florența și Roma, să văd nu știam încă ce anume...

Iar sunt singur... Și totuși, vagonul nostru e ticsit de lume.

* * *

În vagoanele italienești, circulația între compartimente e mult mai liberă. Nu poți fi niciodată cu adevărat singur, mai ales că în Italia nu se călătorește decât în bandă. Eu, însă, călătoresc pentru prima oară în Italia...

De la Bolonia la Pistoia, drumul nu e decât un șir nesfârșit de tunele și viaducte. Apariția câmpiei toscane îmi amintește un piesaj identic din țară, pe care-l admirasem cu Lizica în gând... Iată dar că nu mai sunt singur!...

Uitasem că, de la Paris, pornisem însoțit de amintirea Lizichii. E drept că la Veneția o înlocuisem cu altă femeie. Amintirile, însă, nu pot rezista totdeauna realității... De altfel, nu cred ca Lizichii să-i fi plăcut prea mult Veneția. Orașul amanților i-ar fi mărit febra și agravat tusea... De data asta, însă, nimic nu mă mai împiedică să mă alătur iar de vechea și nedespărțita mea tovarășă de drum.

Lucru ciudat, însă, nu știu, de ce, de data asta, chipul Lizichii îmi fuge mereu din fața ochilor. Altădată, în nu importă ce chip de femeie, vedeam o Lizică aproximativ. De data asta, însă, când cred că am prins-o mai bine, îmi dau seama că m-am înșelat... Femeia de lângă mine nu mai e Lizica... E o străină... o necunoscută.

Probabil Lizica e supărată pe mine... E supărată sau, poate, călătoria prin Italia n-o mai interesează? Pe acolo pe unde se află ea trebuie să fie cu mult mai frumos ca pe culmile Apeninilor toscani.

* * *

Florența...

Cum sunt singur, îmi pot da seama mai bine de ceea ce văd. Când ești în compania altora, parcă nu te saturi niciodată îndeajuns. Ți se fură mereu câte ceva din merindele sufletului. Frumosul nu se gustă în colaborare... Natura ni-l servește numai în porții strict personale...

Sunt hotărât să însemn tot ce văd. Cu însemnările astea, m-aș putea afirma mai târziu ca om de litere... Scriitor de impresii de voiaj... Știu că majoritatea publicului românesc apreciază foarte mult spovedaniile acestor păcătoși maniaci, dar inofensivi... De altfel, cititorii români nu voiajează decât grație acestor broșuri, tipărite anume pentru cultura maselor populare. Pentru mine, mai ales, ocazia ar fi binevenită.

Aș scăpa o dată pentru totdeauna de rușinea de a fi rămas corigent la limba română. Eu, cel puțin, pot dovedi că am voiajat cu adevărat...

Nu mă inspir, ca alții, numai din Baedecker-urile respective și din câteva cărți poștale ilustrate...

La Roma, însă, îmi dau seama că în carnetul meu de impresii n-am scris încă nimic. Ba, ceva mai mult, titlul cu care-l cumpărasem de la librărie începuse să se șteargă și el...

Ce obiect frumos e un carnet de impresii cu filele albe... E tot așa de frumos ca și frumosul ce face să-ți piară graiul în clipa când îl descoperi...

Nu, nu... n-am scris nimic și probabil n-am să scriu niciodată. De ce aș face și eu aceeași greșeală ca cei care își închipuie că pot spune ce au văzut în Italia?... Impresiile de voiaj nu se pot povesti în limba vorbită de toată lumea. Ele sunt ca spovedaniile sufletești pe care nu le poți face oricui, nu oricine te poate dezlega de păcatul de a poseda și un al șaselea simț... Simțul frumosului... Sfânta cuminicătură ți-o dă numai preotul la biserică... Nu ți se trimite acasă prin comisionar!...

Cine vrea să știe ce este Italia să se ducă s-o vadă dacă poate.

Dacă nu, în loc să citească ce-au scris alții, să-și procure mai bine ghidul-reclamă al unei societăți de voiaj. E tipărit mult mai curat ca broșurile culturale din România și nu costă nimic. La cerere, se trimite gratuit.

* * *

Reapariția mea la Paris nu produce nici o senzație în cercul celor câțiva prieteni cu care altădată mă vedeam aproape zilnic. Dacă nu le-aș fi spus tot eu că fusesem în Italia, nici unul n-ar fi avut curiozitatea să mă întrebe ce am făcut timp de două luni de zile, cât lipsisem din Paris. Îmi dau seama că absența mea din Paris nici nu fusese remarcată. La Paris, însă, nu se remarcă aproape nimic — nici chiar absența morților. Dovadă, moartea Lizichii. Nu-și mai aduce nimeni aminte de ea. Când pleci, ești bun plecat. Cine vrea să existe n-are decât să stea pe loc. Parizienii, mai ales, nu călătoresc decât foarte rar, și atunci chiar pentru foarte scurt timp. Parizienii nu se simt bine decât la ei acasă sau cel mult la Père Lachaise. De câte ori sunt nevoiți să treacă frontiera, sunt de mauvaise humeur. Un voiaj în Italia, mai ales, îi înspăimântă ca un voiaj pe lumea cealaltă. Dar mult mai fanatici chiar decât parizienii adevărați sunt studenții români din Cartierul Latin. Pe aceștia nu-i poți mișca din loc decât cel mult cu un decret de expulzare. Pentru ei, Italia este un fel de local de petrecere care și-a pierdut voga.

Amintirea îndepărtată a celor câțiva clienți de seamă ca Goethe, Lord Byron, Shelley, Keats, Musset și Richard Wagner nu mai emoționează pe nimeni. Compatrioții mei nu citesc decât pe Georges Ohnet. Clienții cafenelei “Vachette” nu cred să fi aflat încă de existența unui Maurice Barrès sau Henri de Régnier, care, în ciuda parizienilor sedentari, fac aproape în fiecare an câte un voiaj în Italia.

Pentru mine, însă, Italia sau Parisul este același lucru. De câtva timp, nu mă mai simt bine nicăieri. Prietenii vechi au început să mă plictisească, iar localurile de noapte, unde aș putea face cunoștințe noi, nu mă mai atrag. Împrejurimile Parisului, în care mă refugiez din când în când, în loc să-mi odihnească trupul și mintea, mă chinuie cu amintirea câmpiilor și copacilor din țara mea. De când călătoresc prin lume, n-am întâlnit nicăiri un copac la fel cu nucul din via noastră de la Slatina.

Nu mi-a fost niciodată așa dor de ai mei... Și eu, care începusem să mă cred dezlegat de tot ce lăsasem în urmă!... Încep să cred că tot parizienii au dreptate. Nicăiri nu e mai bine ca la tine acasă. Păcat numai că de lucrul acesta nu mi-am dat seama la timp. Mi-e teamă că acum e prea târziu. Nu mai e nimic de făcut.

Dacă n-aș avea de preparat examenul din iunie m-aș întoarce în țară chiar acum. Nu știu însă ce-aș putea inventa ca să nu par ridicol.

Nu mai pot specula nici măcar moartea Lizichii. M-ar da de gol cărțile poștale ilustrate pe care le trimisesem din Italia. Și, afară de asta, cei de-acasă atât așteaptă — să mă vadă întorcându-mă plouat ca un câine cu coada între picioare, incapabil să-mi trec examenele.

Dacă aș fi rămas în țară, poate ar fi fost mai bine. În țară, cel puțin, nu se prea vede ce faci la Universitate. Dacă ai cu ce trăi, poți sta la București o viață întreagă fără să treci nici un examen.

La Paris, însă, e altceva. În țară, dacă cheltuiești un milion într-un an, ești om mare. Peste frontieră, însă, n-ai voie să cheltuiești decât strictul necesar. Altminteri, ești om de nimic... Și barim dacă aș fi sigur că am să mă întorc cu doctoratul sau cu licența măcar... Dar când mă gândesc că e foarte posibil să mă-ntorc cu mână goală, îmi vine să strig “stop” și să mă angajez și eu ca alții în Legiunea străină de pe acum chiar. Aș avea poate norocul să devin mai celebru decât un oarecare doctor în drept magna cum laude. Adevărul e că nu-i puțin lucru să lupți pentru civilizarea sălbaticilor din Africa. Ce carieră strălucită!... Pleci anonim și te întorci erou (dacă, bineînțeles, ai norocul să te întorci teafăr). Ai ridicat prestigiul patriei și ai

binemeritat de la omenire. Apoi o duzină de interviuri, o serie nesfârșită de foiletoane în ziarele de tiraj, și dintr-un biet corigent la limba română iată-ne deodată mare scriitor... Și doar țara are nevoie de scriitori... Doctori în drept de la Paris, slavă Domnului, avem destui... Unul mai mult sau mai puțin n-are importanță.

Să admit, însă, că acela aș fi tocmai eu... Ce-aș face în țară cu doctoratul în drept? Aș putrezi ca și alții în cine știe ce fund de provincie.

Locurile din București și orașele mai principale sunt rezervate pentru Cotan și ceilalți copii de prefecți sau parlamentari. În țară, cine mă cunoaște pe mine? Nimeni... Mi-e teamă chiar că în curând n-au să mă mai cunoască nici ai mei chiar... Și poate au să aibă dreptate... Când vrei să fii cineva, nu trebuie să le spui niciodată cine ești. Așteaptă până vor veni ei singuri să se intereseze cine ești... Și totuși, nisipul Saharei mă atrage parcă mai mult ca praful de pe străzile orașelor noastre de provincie. În orice caz, Parisul nu mă mai interesează. Simt că nu mai pot trăi în el. E un oraș în care trăiești așa ca și cum nici n-ai exista... Or, eu simt că exist încă. Dar unde mi-aș putea da seama mai bine de existența mea?... În Sahara sau în țară?...

* * *

M-am hotărât să mă întorc în țară. E drept că am lăsat să treacă vreme cam multă până să mă hotărăsc să fac ce trebuie. În schimb, însă, la Paris, vestea plecării mele în țară a produs mai multă senzație ca întoarcerea mea din Italia.

La *Vachette*, însă, senzațiile nu durează multă vreme. Se consumă ca niște simple cafele cu lapte... Numaidecât...

Sunt hotărâri, însă, pe care nu le pot lua decât anume oameni. În această categorie de oameni intru și eu. De data asta, încep să simt că sunt și eu cineva. În orice caz, sunt un om întreg. Până atunci nu fusesem decât o succesiune de proiecte diferite pentru fațada unei clădiri neînfăptuite încă. Nu găsisem încă materialul necesar pentru cea mai potrivită fațadă. Astăzi, mi-am dat seama că materialul acesta n-am să-l pot găsi decât tot în țara mea. Atât mai bine. Va avea și țara mea un constructor adevărat. Până azi n-a avut decât meșteri lăcătuși...

Voi începe, așadar, să mă construiesc eu singur. Îmi voi clădi, însă, existența nu după sfaturile celor care pretind că există mai de mult, ci după formula nebuloasă a celor care nu și-au putut încă dovedi existența. Nu-mi

plac clădirile prea mari. “Mare” nu înseamnă numaidecâ t “Monumental”. Monumentele nu se fac cu material mult.

Creierul omului este cu mult mai ușor decât restul corpului. Nu-mi voi face, deci, prea multe etaje suprapuse, fiindcă până la cer nu te poți ridica decât cu mintea, nu cu trupul. Și nu-mi trebuie nici ferestre prea multe, fiindcă o singură fereastră ți-e de ajuns ca să poți vedea tot ce există dincolo de tine. Nu știu dacă voi găsi în mine artistul care să mă înțeleagă ce vreau. Arhitect aș putea fi oricând.

Arhitectul, însă, nu mi-ar fi de ajuns. Arhitecții noștri, mai ales, clădesc numai... nu construiesc. Arhitecții noștri sunt ca profesorii de limba română. Îți repetă aceeași clădire ca pe o lecție de gramatică.

N-au inteligență să facă ceva nou. Au numai o bună memorie, și atâta tot. Fac mereu același lucru... Exact ce-au mai făcut și altădată... ce-au făcut mereu până atunci. Nu fac decât să terorizeze avântul personalităților răzlețe cu falanga macedoneană a uniformităț ii legiferate...

Eu, însă, voi încerca să construiesc, nu să clădesc. Voi construi, însă, ceva numai pentru mine și pentru cei câțiva vagabonzi care vor avea curaj să se adăpostească sub acoperișul fanteziei mele. Nu știu dacă va fi un palat, o biserică sau o simplă colibă de lut. Va fi, însă, ceva definitiv ca templele grecești și etern ca piramidele Egiptului.

Nu va fi însă la fel cu nici una din construcțiile care fac mulțimea să caște gura și să holbeze ochii. Bâlbâiții și miopii, oricâtă bunăvoință ar avea, nu vor putea niciodată să vorbească cum trebuie și să vadă ce trebuie. Văzând-o, cei mai mulți vor surâde. Alții vor țipa. Și vor avea dreptate și unii și alții, fiindcă nimeni nu o va vedea așa cum are să fie. Eu singur o văd așa cum trebuie să fie... O văd așa cum băltanul ochește din zbor peștele din fundul apei, așa cum furnicile percep culoarea ultravioletă și așa cum apostolul Pavel a văzut pe Cristos pe drumul Damascului.

* * *

La noapte plec. Plecarea mea n-are să fie remarcată de nimeni.

De altfel, eu mă consider plecat din Paris de aproape o lună, de când mi-am lăsat să-mi crească barbă. Am observat că barba dă oarecare prestanță chiar manechinelor din vitrinele de la *Galéries La Fayette*.

De altfel, afară de Edison și Maeterlinck, care sunt rași... toți oamenii mari poartă barbă.

Ieri m-am dus la “*Vachette*” să-mi iau rămas bun de la prieteni. I-am găsit pe toți, ca de obicei, la aceeași masă. Când însă m-am îndreptat spre ei, mi-am dat seama că nimeni nu mă mai recunoaște. Atât mai bine. Au să afle mai târziu cine a fost omul cu barbă care îi deranjase. M-am scuzat ca și cum m-aș fi adresat din greșeală unor persoane pe care nu le cunosc. Adevărul este că nu ne cunoscusem niciodată

— nici ei pe mine, nici eu pe ei... La Paris n-am cunoscut cu adevărat decât o singură persoană... Pe Lizica... Sunt sigur că Lizica m-ar fi recunoscut chiar și așa cum sunt acum. Ba, ceva mai mult, ar fi ghicit și pentru cine am lăsat să-mi crească barbă. Pentru ea... Galanis mi-a spus că în Grecia, când îți moare iubita, șase luni de zile nu te mai razi. Și tot el mi-a făcut și un portret așa cum sunt acum, cu barbă... M-a creionat cu puțină culoare, cântând la ghitara lui — o ghitară de pictor pe care nu cântase nimeni până atunci. Chitara asta, însă, o să-mi amintească totdeauna de vremurile când amândoi ne străduiam la fel să construim ceva, altfel decât toată lumea. Cine m-ar vedea în portretul lui Galanis m-ar lua drept un martir spaniol. Primul sfânt care roagă pe Dumnezeu din ghitară să-i ierte propriile păcate... Și eu, care nu știu să zdrăngănesc din ea nici măcar cât bietul Țăpuș...

De Margareta nu mai vorbesc...

Oare pe unde o mai fi Margareta? Dar Steluța?... Tot cu Cotan o fi încurcată și acum?... Nu mai știu nimic de nici una din ele. Parcă nu le-aș fi cunoscut niciodată. Afară de Kety, nici o altă femeie nu-mi mai tulbură amintirea Lizichii... În țară, însă, voi căuta să-mi regăsesc toți prietenii de altădată. La drept vorbind, nu mă gândesc decât la câțiva inși. Mi-e teamă, însă, că tocmai aceia n-au să-și mai aducă aminte de mine. În liceu, la Pitești, era altceva... În lume, însă, în societate, un fost coleg, corigent la limba română, nu-ți prea face cinste.

* * *

La Paris, românii intelectuali se adunau la cafeneaua *Vachette*.

La București, se adună la cafeneua “*Kübler*”. În genere, intelectualii sunt oameni care nu se ocupă cu nimic. Discută numai ce au făcut alții, și atâta tot. De obicei, discuțiile astea țin de dimineață până seara, se întind ca pecinginea de la o masă la alta și câteodată cotninuă chiar zile întregi, fără nici un rezultat propriu-zis. Verdictul judecății lor este mai totdeauna

negativ. Intelectualii nu admit niciodată nimic din ce se face în afară de cafenea. Intelectualii români, mai ales, sunt foarte exigenți. La Paris, ca și la București, de îndată ce se strâng doi-trei în jurul unei mese, se și constituie într-un fel de curte supremă, care condamnă fără milă aproape întreaga activitate omenească. Noroc, însă, că omnipotența lor nu merge decât până la pedeapsa cu moarte. Altminteri, populația planetei noastre ar fi diminuată în mod simțitor. N-ar mai rămâne pe lume decât intelectualii de la cafenea.

Mărturisesc, totuși, că pe intelectualii din București îi prefer intelectualilor români de la Paris. În țara ta cel puțin ai dreptul să faci tot ce vrei, chiar când n-ai face propriu-zis nimic de seamă. La Paris, însă, cred că este o lipsă de bun-sinț să nu faci nimic absolut, ani de-a rândul, când toată lumea se străduiește să facă în fiecare clipă câte ceva. Poate acesta e și motivul pentru care m-am hotărât și eu să plec din Paris, imediat ce mi-am dat seama că n-am să pot face nici eu nimic. În țară, însă, e altceva. În țară sunt parcă alt om. Deși la București mă simt tot așa de străin ca și la Paris, faptul, însă, că de data asta mă găsesc în țara mea mă face să-mi afișez personalitatea cu mai mult curaj. Doar sunt un om voiajat... Cunosc două țări complet, pe dinafară, și alte patru suficient ca să pot face la nevoie pe profesorul de georgafie. În liceu, de altfel, la geografie am fost printre cei dintâi în toate clasele... Să nu mai vorbim, însă, de ce a fost.

Deocamdată mă interesează cine sunt și poate chiar ceva mai mult... cine am să fiu.

La cafeneaua “*Kübler*”, bunăoară, am început să fiu și eu cineva.

Sunt aproape la fel cu ceilalți. Nu știu încă ce anume părere au de mine intelectualii din București. Cei mai mulți, însă, par a se interesa de mine mai mult decât intelectualii de la Paris. De altfel, aceia mi-e teamă că nici nu erau intelectuali adevărați. Încep să cred că, deși fost corigent la limbă română, dintre toți studenții români de la Paris eu eram singurul intelectual. Restul erau numai studenți eminenți, sau numai stâlpi de cafenea...Teatre, însă, concerte, conferințe, expoziții de artă... i-a ferit Dumnezeu și pe unii, și pe alții...

Bine că am plecat la timp. Față de Paris, Bucureștii sunt un fel de teren virgin, pe care îl poți cultiva cum îți place. N-ai decât să arunci în vânt o mână de semințe selecționate, și recolta e gata...

Nu-ți trebuie nici plug, nici greblă, nici sapă... Soarele și ploaia pătrund în pământ mai adânc decât orice fel de unealtă manuală.

Așa e pământul țării noastre. Câteodată îl faci să rodească numai cu gândul, cu voința, cu entuziasmul... Păcat că intelectualii de la București nu se ocupă și cu agricultura. Țăranii sunt proști — nu știu ce să facă cu rodul pământului lor. Mănâncă mămăligă și umblă desculți. Intelectualii, însă, beau capuținere și umblă cu tocurile scâlciate.

La cafeneaua “*Kübler*”, intelectualii sunt împărțiți în două tabere: tradiționaliști și moderniști. Tradiționaliștii sunt siniștri. Moderniștii sunt caraghioși. Fiecare tabără își are mesele ei, unde se discută tot așa de zgomotos și se consumă tot așa de timid. Discuțiile și consumațiile lor, însă, au un punct comun. Plictisesc deopotrivă — discuțiile pe clienții serioși, iar consumațiile pe chelnerii zeloși. Majoritatea intelectualilor discută în vânt și consumă pe credit. Tradiționaliști, însă, sau moderniști, toți intelectualii de la “*Kübler*” sunt boemi. Clienții care obișnuiesc să-și plătească totdeauna consumația se feresc să se apropie prea mult de mesele lor. În schimb, papa Kübler îi apreciază și îi cultivă ca pe niște buruieni de leac. Pe vremuri, făcuse și el pe intelectualul la Heidelberg. Astăzi, însă, se ocupă cu lucruri mai serioase.

Are o cafenea, un hotel, o colecție de pipe și câteva icoane vechi, iar în orele libere se duce să pescuiască prin lacurile din jurul Bucureștilor. Știe tot felul de lucruri. Știe mai mult ca toți clienții săi launloc. Știe, bunăoară, că “peștele mare cu râma mică se prinde”. Și ca dovadă că este așa, majoritatea clienților cu plată nu vin la cafeneaua lui papa Kübler de dragul consumațiilor, ci mai mult de dragul celor câțiva chibiți intelectuali. Papa Kübler are monopolul chibiților din București. În cafeneaua lui, la anumite ore, te poți distra mai bine și mai ieftin decât la orice alt spectacol.

Tot de dragul lor am intrat și eu pentru prima oară în cafeneaua “*Kübler*”. La început, după cum era natural, am văzut pe intelectualii din tabăra tradiționalistă, care nu vorbeau decât de Creangă, Eminescu și încă alte două mari entități intelectuale contemporane: un profesor de istorie cu barba neagră și un poet cu plete blonde. Mai târziu, însă, tabăra tradiționaliștilor s-a împărțit în două. Una a rămas numai cu istoricul, iar alta numai cu poetul. În tabăra moderniștilor am fost introdus de un pictor ratat, pe care îl cunoscusem întâmplător la Paris, unde nimerise probabil din greșeală, după ce fugise din München. Fiindcă n-avea bani cu ce să se întoarcă în țară, îmi propusese să-mi zugrăvească mobila din odaia de culcare cu chipuri de femei goale — de altfel singura sa lucrare mai serioasă. De atunci și până ce l-am întâlnit din nou la București nu mai

lucrase nimic. Probabil nu fusese un pictor propriu-zis. Dovadă că la București nu mai făcea pictură. Făcea pe intelectualul în tabăra moderniștilor de la “*Kübler*”. Eu însă, deși trecusem dintr-o tabără în altă, nu-mi puteam totuși da seama dacă sunt sau nu un intelectual adevărat. Într-o zi, moderniștii mă roagă să le împrumut pe Baudelaire, pe care nu-l citiseră încă, dar de care auziseră vorbindu-se foarte bine.

Adevărul este că tot pictorul ratat îi pusese și pe ei în curent cu numele autorilor din biblioteca mea din Paris. A doua zi le-am adus, odată cu Baudelaire, și pe Rimbaud, Laforgue, Corbière, Aloïsius Bertrand și contele de Lautréamont. Din ziua aceea, însă, mi-am căpătat beleaua cu ei. Până atunci trăiseră ca niște frați buni și se manifestaseră în devălmășie intelectuală, fără ca vreunul din ei să-și fi bănuit vreodată confratele că ar putea avea mai mult talent ca el. De data asta, însă, intrase dihonia între ei... Se hotărâseră să-și aleagă și ei, ca la Paris, un șef — un șef de școală, bineînțeles, care să le îndrepte versurile și să-i proclame geniali. Șeful însă nu se putea alege, fiindcă fiecare din ei vrea să fie el șeful celorlalți. Rezultatul a fost că tabăra moderniștilor s-a împărțit și ea, dar nu în două numai, ca tabăra tradiționaliștilor, ci în vreo douăspezece grupulețe, unele formate chiar dintr-un singur intelectual numai.

Nu știu cum s-a făcut, dar cu ocazia asta, eu am rămas pe dinafară.

De altfel, de mine nici nu fusese vorba. Eu nu eram încă intelectual.

Eram un simplu agent de legătură între intelectualii din București și cei din apusul Europei. După câteva luni, după ce m-am văzut iar în posesia cărților mele, m-am jurat că nu mai inițiez în secretele bibliotecii mele pe nici unul din intelectualii de la “Kübler”.

De când însă am rămas iar singur, mă simt parcă mai bine ca în mijlocul lor. Mie, personal, situația aceasta îmi convine de minune.

Dar în cafenea nu poți sta tot timpul numai tu singur la o masă. Câtva timp, fiecare din ei mă somaseră să mă pronunț categoric. Ce sunt eu? tradiționalist sau modernist?... Trebuia, dar, să mă alătur numaidecâ t sau de unii, sau de alții. Dar de cine?... Dacă n-ar fi fost decât două tabere, poate că m-aș fi hotărât imediat. Din douăsprezece, însă, e greu de ales. În asemenea cazuri, cea mai bună soluție este să rămâi independent.

De altfel, un om independent are mai mult prestigiu decât un om înregimentat unui program fix. Dar independența este și ea tot un lucru relativ. Un om independent nu poate trăi singur la infinit.

Cu timpul, simte nevoia să-și mai arunce ochii și el prin grădina vecinului...

Vecinii mei de masă sunt un grup de gazetari, tot oameni independenț i și ei. Independența lor, însă, este cu totul altfel decât a mea. Eu nu fac deocamdată nimic. Ei, însă, scriu... Scriu, dar nici unul din ei nu scrie la aceeași gazetă cu altul. Fiecare aproape își are gazeta lui.

Independenți adevărați sunt numai acei gazetari care nu scriu la așazisele gazete de partid. Gazetarul robit unui partid politic nu poate fi intelectual, fiindcă nu mai scrie din capul lui. Scrie ce-i dictează altul, sau, mai bine zis, corectează și pune la punct notițele pe care i le furnizează zilnic șeful partidului, vreun ministru sau câte un parlamentar ahtiat după reclamă. Cu alte cuvinte, este un simplu scrib... Încep să cred că grupul gazetarilor este cea mai bună afacere pentru mine. Deși intelectualitatea multora din ei cam lasă de dorit, nu văd de ce nu le-aș da o mână de ajutor. Mie mi-e greu să mă ajut pe mine însumi... Dar pe alții sunt gata oricând. Reporterii de fapte diverse, mai ales, mă interesează mai mult ca autorii anonimi ai articolelor de fond. Unii din ei sunt așa lipsiți de duh, că nu mă pot abține de a nu colabora cu ei la mai toate crimele, hoțiile, incendiile și alte fapte diverse din capitală. Dar asta nu înseamnă decât că unii au mai puțin amor propriu decât alții. Atât, și nimic mai mult.

Apropierea mea de adevărații gazetari se face aproape pe nesimțite, așa cum, bunăoară, te apropii de o sobă caldă când ți-e frig sau îți pleci gura însetată spre primul șipot de apă rece. Într-una din zile, unul din vecinii mei de masă, nu știu de ce, dar pare foarte plictisit. Deși nu-l cunosc personal, eu îl salut cu capul și puțin chiar cu șira spinării. E directorul unei gazete politice — oficiosul unei fracțiuni dintr-un partid istoric intrat în putrefacție. Până atunci nu vorbisem niciodată cu el. El, însă, care probabil aflase cine sunt, îmi răspunde la salut cu oarecare uimire plăcută, se așază lângă mine și-mi întinde chiar mâna:

— Ce mai faci, tinere?

— Mulțumesc... destul de bine.

— Bine!... Pă dracul!... Asta se cheamă bine la dumneata?... Eu muncesc toată ziua, și tot nu pot spune că fac bine... Și dumneata, care stai toată ziua la cafenea... Ba nu, zău, asta-i tot ce faci?...

Nu știu, de ce, dar ofensiva neașteptată a omului cu care vorbeam pentru prima oară, în loc să mă intimideze, mă înviorează deodată, ca și cum stăpânul situației aș fi fost eu. E drept că până atunci nu scrisesem încă

aproape nimic. Dar dacă toată lumea din cafeneaua lui papa Kübler nu făcea decât să scrie, de ce n-aș fi scris oare și eu?... Îi răspund dar imediat, și încă zâmbind:

— Mă iertați; dar tot timpul cât stau la cafenea scriu...

Directorul gazetei holbează ochii. Parcă nu-i vine că creadă.

— Mi se pare că ai fost la Paris. Știi să scrii franțuzește?

— Destul de bine... Nu chiar ca francezii... Dar în orice caz, mult mai bine ca alții de pe aici...

Directorul oftează înăcrit și tamburinează cu degetele pe masa de marmoră.

— Păcat, dragă... Păcat că n-avem și noi o gazetă scrisă în limba franceză. Vreau să zic, scrisă bine, să o poată citi și străinii... Nu ne cunoaște nimeni... N-are cine să vorbească și pentru noi. Cine dracul mai știe românește în Europa afară de noi?... Nimeni. Și tot așa, continuă câteva minute fără să se oprească:

— Uite, vezi?... Eu, dacă aș putea să scap de gazeta asta pe care mi-au aruncat-o alții în spinare, aș scoate o gazetă în limba franceză, la care te-aș angaja imediat... Nu vezi că românește nu mai citește nimeni? Nici noi, românii, chiar... Mă-ntreb ce-o să ne facem cu studenții italieni?... Vin peste trei zile la București și n-are cine să-i salute... Ce-au să priceapă ei din gazetele noastre? Nimic... Și doar suntem latini și unii și alții... Ar trebui barim să-i salute cineva în limba franceză, că în italienește nu cred să se priceapă nimeni...

Apoi, ca și cum și-ar fi adus aminte de ceva:

— À propos... Dar românește știi să scrii bine?

— Aveți nevoie de un redactor?

— A, nu!... Slavă Domnului, am destui... Dar mă gândesc că acum, cu ocazia vizitei studenților italieni, ar fi bine să public un fel de salut, fie el chiar în limba românească... Ce-are a face?... Sunt destui italieni la București ca să li-l traducă... Nu e cine știe ce mare lucru...

Tragi două-trei fraze cu latinitatea lor și a noastră, și gata... Cuvântul latinitate îl pricepe toată lumea...

Eu îl aprob mai întâi cu capul, apoi cu vorba.

— Bineînțeles. Ideea dumneavoastră este admirabilă... Articolul ăsta trebuie să apară numaidecât...

Directorul își ridică disperat brațele spre tavan:

— Bine, bine... Trebuie... Așa zic și eu... Dar dacă n-am timp, cine vrei să-l scrie... Mie mi-e imposibil...N-aș putea să-l scriu nici azi, nici mâine... Și poimâne vin italienii... O să fie prea târziu.

Eram sigur că directorul face aluzie la mine. Mă grăbesc dar să-l liniștesc.

— Îmi dați voie să vi-l scriu eu? Directorul mă soarbe cu ochii pe sub gene.

— Crezi că o să iasă ceva frumos?

— O să vedeți și dumneavoastră... Eu n-am nici o pretenție...

— Bine, atunci... Numai dă-ți, te rog, osteneala să-l scrii la noapte chiar, că mâine dimineață îmi trebuie neapărat... Și, dacă nu te superi, adu-mi-l tot dumneata la redacție, că eu nu mai pot trece pe la cafenea...

Zis și făcut... A doua zi dimineață mă prezint la redacție cu articolul, pe care directorul pune imediat “Bun de imprimat”, fără să-și mai arunce ochii pe el. Mă previne însă că articolul are să apară ca un “editorial”, fără nici un fel de semnătură, deoarece numele meu nu prezintă încă nici un fel de garanție în presa românească. În schimb, mă asigură că cu altă ocazie o să-mi publice și un articol semnat și, bineînțeles, chiar cu plată...

Pe mine, însă, deocamdată nu mă interesa nici semnătura, nici plata. Mă interesa articolul în sine. Eram foarte mulțumit de ce scrisesem.

Nu-mi mai aduc aminte dacă era chiar așa, dar aproximativ iată cam ce le spuneam eu studenților italieni: “Da! Suntem latini... Și suntem latini nu fiindcă am citit lucrul acesta pe pietrele monumentelor milenare sau în filele cărților de istoria universală, ci fiindcă simțim că suntem latini ori de câte ori privirile noastre se întâlnesc și mâinile noastre se ating.” Iar mai departe: “Da! Suntem latini, fiindcă purtăm în suflet cu toți la fel aceeași imagine calmă și majestuoasă a mării plină de soare, care ne-a zămislit primii strămoși, fiindcă iubim deopotrivă Frumosul, Adevărul și Dreptatea, fiindcă știm să vorbim cu elementele naturii, cu care noi cei dintâi ne-am înfrățit, și fiindcă tot noi cei dintâi am avut darul de la zei să domesticim cele mai sălbatice fiare ale creațiunii: Rațiunea, Inteligența și Fantezia... Și mai suntem latini, fiindcă știm să cântăm și să plângem la fel, să iubim și să urâm la fel, să uităm și să iertăm la fel...

Da! Suntem latini, fiindcă Dumnezeu a vrut să fim așa, iar noi ne-am încăpățânat să rămânem în vecii vecilor latini”...

Iată primele mele rânduri de proză care aveau să vadă lumina tiparului. Poeziile publicate până atunci nici nu mă mai interesau.

Intelectualii de la “Kübler” mă dezgustaseră de poezie. Cu proza, însă, în țara românească poți fi cineva, chiar fără să fii propriu-zis un intelectual...

Așteptam dar, cu nerăbdare, să văd ce impresie are să facă articolul meu în cercul intelectualilor care la început nu aveau să știe de cine e scris. Directorul avusese dreptate. Dacă articolul meu ar fi fost iscălit, probabil că intelectualii de la “Kübler” l-ar fi găsit prost scris.

Cei care nu fac decât să vorbească nu admit nimic din ce se scrie, chiar când se scrie bine...

Câteva zile, însă, mă perpelesc ca pe jăratic. Studenții italieni își amânaseră sosirea în țară cu o săptămână. Le făcuse mizerii legația austro-ungară, care nu le vizase pașapoartele la timp. Dacă aș fi știut lucrul acesta de la-nceput, aș fi scris poate mai pe îndelete un articol mult mai bun. Dar acum e prea târziu. Directorul îmi spusese că articolul a și fost cules și că paginatorul nu așteaptă decât ziua sosirii italienilor ca să-i dea drumul.

Pentru mine, însă, ziua aceasta mult așteptată sosește ca o lovitură de măciucă, pe care o primeam drept în creștetul capului. Articolul meu, e drept, apare după cum fusese vorba, chiar în fruntea gazetei. Apare, însă, nu ca articol editorial fără semnătură, ci ca un articol personal, semnat cu numele complet al directorului, care de data asta își adăugase, pe lângă titlurile sale profesioniste, și câteva alte titluri onorifice... Și barim dacă ar fi fost latin!... Directorul gazetei, însă, era un împământenit proaspăt, care venise nu se știa lncă bine de unde... din Bulgaria, din Turcia sau din Grecia...

De rușine și de ciudă, câteva zile n-am mai dat pe la cafenea. Nu știam ce să cred. Nedreptatea asta mi se făcuse din greșeală sau cu bună-știință?... Dacă așa sunt toți directorii de gazete din România, trebuie să mă apuc de altă meserie. N-am să-mi pot pune niciodată în evidență personalitatea pe care o simțeam umflându-se ca un cozonac gata să iasă afară din tingire.

Când l-am întâlnit însă peste câteva zile, directorul mi-a dat următoarea explicație:

— Ai văzut, dragul meu, ce încurcătură mi-a făcut nărodul cela de paginator? I-a plăcut așa de mult articolul, că a crezut că-i scris de mine... Și cum era un articol festiv, m-a iscălit fără să mă mai întrebe.

N-ai idee ce furios am fost!... Era cât p-aci să-l dau afară...

Mărturisesc că la așa satisfacție nu m-așteptam. Eram încântat că articolul meu plăcuse și că mai târziu, deci, aveam ocazia să scriu și altele,

articole plătite însă și de data asta semnate de mine, nu de alții.

Directorul, însă, nu sfârșise tot ce avea de spus. Nu mă lăsa să mă bucur nici măcar de perspectivele carierei pe care mă pregăteam să o îmbrățișez cu tot sufletul. Ca și cum și-ar fi adus aminte de ceva, chiar în clipa aceea directorul mă întreabă deodată brusc.

— À propos, dragul meu... Nu știu bine cine anume îmi spunea mai zilele trecute că dumneata ai fi fost corigent la limba română... E adevărat?...

Eu îi răspund fără să roșesc:

— E-adevărat. Dar ce-are a face? Parcă mi-ați spus adineauri că articolul meu v-a plăcut...

Directorul mă învăluie cu o privire șireată de vulpoi bătrân care o ia în goană cu gâsca în gură.

— Nu zic... De plăcut, mi-a plăcut... Dar... Știu eu cine ți l-o fi scris?... Gazetar corigent la limba română!... Așa ceva nu s-a mai văzut până azi... La noi în presă, nu te supăra... dar cine nu știe să scrie bine românește se curăță... Și totuși, pe vremea aceea, majoritatea gazetelor noastre erau scrise numai de oameni care abia atunci învățau să vorbească românește.

* * *

Ieri m-am întâlnit cu Cotan, care nu m-a mai recunoscut. Atât mai bine. Ce i-aș fi putut spune?... Nimic de seamă... Cotan nu frecventează nici intelectualii, nici gazetarii...

De data asta era singur. Mergea însă preocupat și greoi, ca și cum s-ar fi sprijinit de brațul cuiva. Brațul acela imaginar nu putea fi decât brațul Steluței. De când îl știu încurcat cu vară-mea, nu-i mai pot vedea decât pe-amândoi împreună. Când l-am întâlnit la Viena, aproape nu-mi venea să cred că e singur. Așteptam parcă s-o văd apărând de undeva și pe ea... pe Steluța. Și, cu toate acestea, pe Steluța nu țin deloc s-o văd. Nu știu de ce, dar amintirea Steluței mă dezgustă. Poate fiindcă îmi este vară. Așa este când ai intimități cu rudele. Rudele trebuiesc ținute la distanță, chiar când sunt drăguțe ca Steluța. De altfel, de când mi-am luat majoratul, parcă n-aș mai avea nici un fel de rudă. De un an de zile aproape numeni nu mai știe nimic de mine.

Probabil că ai mei mă cred încă și azi la Paris. Pentru ei, Parisul este sfârșitul lumii. Și fiindcă mă cred tot la Paris, mă consideră pierdut. În țara

ta, însă, văd că-ți poți pierde urma mai repede ca în străinătate...

Nu m-am oprit nici la Slatina, nici la Pitești. Mi-a fost teamă parcă să dau ochii cu ai mei. Bucuria lor n-ar fi ținut decât o clipă — clipa revederii. În schimb, însă, explicațiunile reîntoarcerii mele i-ar fi întristat pentru totdeauna. În mine ei nu se văd decât tot pe ei... Or, dacă ei sunt mulțumiți de cum sunt, de ce să nu-i las să creadă că tot așa sunt și eu? N-am vrut, deci, să-i înștiințez de pe acum. Poate că mai târziu voi avea prilejul să-i fac să se bucure mai cu folos și pentru mai multă vreme.

Cineva, totuși, cred că s-ar fi bucurat cu adevărat — Kety. Bucuriile adevărate, însă, trebuiesc trăite în doi. Dar bucuriile gemene nu trăiesc nici ele la înfinit. Cu timpul, Kety și-ar fi dat seama singură că n-a avut nici un motiv să se bucure de întoarcerea mea. Și eu nu vreau să înșel pe nimeni... Dacă cineva se mai gândește cumva și la mine, atât mai bine. Mie îmi face plăcere să știu că mai exist și în altă parte decât în mine însumi. Treaba lor dacă le place să mă creadă altul decât cel care sunt. Deocamdată, însă, aici în țară nu sunt decât ce-am fost și la Paris. Nu sunt nimic... Nu știu cât timp voi continua încă să fiu așa. Dar când voi fi cu adevărat cineva, am să mă grăbesc eu însumi să le aduc la cunoștință acest fericit eveniment. Până atunci, voi continua să fac pe Johann Orth.

* * *

Și totuși, cineva m-a recunoscut. Cine? Nu știu bine... N-aș putea spune încă cine anume. Nu e un prieten propriu-zis. E cineva pe care nu l-am cunoscut decât întâmplător la Paris. Nu l-am văzut și nu i-am vorbit decât o singură dată. Se pare însă că, până azi, pe mine nu m-a cunoscut nimeni dintre cei cu care am vorbit mai mult.

Dacă știam că are să fie așa, n-aș mai fi vorbit poate cu nimeni, nimic... Și când mă gândesc că “la-nceput a fost cuvântul!”... Minciuni!...

Pune, Doamne, straje gurii mele măcar de azi înainte...

Aproape nu-mi vine să cred. E poate singura întâmplare din viața mea care merită să fie povestită exact, așa cum a fost. Pe celelalte le-am mai literalizat eu... Asta, însă, nu însemnă că n-au fost și ele tot atât de adevărate. Povestirile, însă, sunt ca medicamentele. Nu te vindecă decât dacă sunt adevărate. Numai că pe cele prea amare le înghiți cu puțină apă zaharată. Zahărul este un aliment inofensiv. Nu alterează nici medicamentele, nici povestirile... Începusem să cred că pentru boala mea nu

există nici un fel de medicamente. Ba, la un moment dat, eram sigur că voi muri și eu tot ca Lizica, fără să fi avut timp să trăiesc cu adevărat.

Noroc, însă, că într-o bună zi, în cafeneaua “*Kübler*” își face apariția un client nou. De altfel, mai toate cefenelele vechi trăiesc numai grație clienților noi. Cu atât mai mult, deci, cafeneaua lui papa Kübler, unde, vechi sau noi, toți clienții trebuie să fie cineva.

De data asta, însă, noul client nu pare a fi nici intelectual, nici gazetar. Deși schimbă în treacăt câteva saluturi și cu unii și cu alții, nu se oprește totuși la nici una din mesele lor. Probabil caută pe altcineva.

Pe cine, însă?... Nu cumva mă caută chiar pe mine? De ce se îndreaptă grăbit cu mâna întinsă spre mine de cum m-a zărit? Parcă m-ar cunoaște de când lumea... Și eu nu-l văzusem decât o singură dată până atunci...

— Bine că te văd... Am tocmai ceva pentru tine... Să știi, însă, că nu e aici la București... Trebuie să mergi cu mine la Constanța, în Dobrogea.

Intimitatea cu care-mi vorbește mă zăpăcește. Graba cu care îmi face această propunere neașteptată nu-mi dă răgaz nici măcar să-i strâng bine mâna.

— Cred că ești liber... Nu?... Mâine dimineață plecăm la Constanța.

Nu-ți fie teamă, că n-ai să regreți... Ai, te rog, încredere în mine.

Eu nu îndrăznesc să-l întreb decât atât:

— La Constanța?... De ce tocmai la Constanța?

— Fiindcă deocamdată n-am decât acolo un post liber pentru tine...

Cred c-o să-ți convină... Nu e cine știe ce mare lucru... Dar totuși, e ceva... Secretarul contenciosului la Administrația Domeniilor Statului din Dobrogea.

Când aud ce fel de post mi se oferă, îngălbenesc.

— Vă mulțumesc. Numai că eu... Nu știu dacă știți... Nu mi-am trecut încă toate examenele.

— Nu face nimic... Ce, crezi că avocatul nostru de-acolo are licența completă?... Aș... De unde!... E un fel de avocat d-ăia de Târgoviște... De altfel, nu-ți fie teamă, că nu te pun să pledezi... O să îngrijești numai de dosare... Și, bineînțeles, ai să faci și concepte pentru birou...

Pe măsură ce binefăcătorul meu continuă să-mi explice rolul pe care aveam să-l joc la Constanța, simt cum din galben mă schimb în verde.

— Da, da... Înțeleg... Vă mulțumesc... Dar, vedeți... Eu nici măcar de atâta lucru nu cred să fiu bun... Eu, în liceu, am fost... cum să vă spun... corigent la limba română.

— Cu atât mai bine... Eu n-am nevoie de premianți întâi... Ăștia sunt prea pretențioși. Și-afară de asta, nu sunt buni de nimic... Toată ziua nu fac decât să strâmbe din nas... Nu le place Constanța...Auzi, că Dobrogea e provincie de periferie... Nu pot trăi decât la București... la centru...

Câteva minute rămân cu ochii pironiți pe marmora mesei pătată de cafea turcească. Răspunsul îl aveam gata... Numai că mi-era teamă să-i dau drumul chiar în clipa aceea... Mi-adusesem aminte că într-o vreme mă hotărâsem să plec în Sahara. Și doar de Sahara nu mă simțeam legat cu nimic... Dobrogea, cel puțin, e tot pământ românesc.

De ce, dar, n-aș încerca și eu să-mi cunosc țara întreagă, de la un cap la altul? Pe la Vârciorova, e drept, trecusem de atâtea ori... La Constanța, însă, nu fusesem niciodată.

El însă continua să-mi vorbească:

— Eh! Ce zici?... Mergi cu mine? Parcă spuneai odată că-ți place marea... Și mie îmi place... Marea și corăbiile... Corăbiile cu tot felul de mărfuri și de oameni... Oameni și mai ales femei!... Și încă ce femei!...

Femei venite de pe unde nici nu gândești... Femei pe care le poți avea chiar fără să le cunoști... Femei fără nume, fără domiciliu, fără suflet, fără amintiri... În clipa aceea, o femeie cochetă apare fantomatic în ușa cafenelei.

E una din acele femei cu care intelectualii și gazetarii stau de vorbă cu plăcere nopți întregi. Eu, însă, n-o cunosc personal.

N-am vrut s-o cunosc niciodată. Nu știu de ce, dar nu-mi place.

Ba, ceva mai mult, o urăsc chiar. De câte ori o văd în cafenea, închid ochii de teamă. Mi-e teamă de mine însă, nu de ea. Dacă aș cunoaște-o, aș omorî-o poate. Femeia asta seamănă și cu Margareta, și cu Steluța, și cu Kety... Seamănă parcă chiar și cu Lizica...

Seamănă cu toate femeile pe care le-am iubit eu... Apariția ei mă face să tresar. Ea îmi recapitulează parcă întreaga poveste a vieții mele de până acum.

Povestea asta, însă, a durat prea mult. E drept că mai toate poveștile adevărate sunt lungi... lungi de parcă nu se mai sfârșesc. Cu cât povestea e mai lungă, cu atât copilul adoarme mai repede. Dar eu nu mai sunt copil... Dovadă că povestea vieții mele a-nceput să mă plictisească până chiar și pe mine. Trebuie s-o sfârșesc dar cât mai curând. Dacă se poate, chiar în momentul acesta... Dar cum?...

Omul care-mi vrea binele îmi surprinde neliniștea, dar nu-mi ghicește și intențiile.

Probabil s-așteaptă să-l refuz. Își închipuie că femeia care mă făcuse să tresar nu poate fi decât o nouă prietenă a mea — poate chiar femeia care mă împiedică că plec din București. Mă crede, cu alte cuvine, același cățeluș, cu zgardă ca la Paris. Nu bănuiește că de la moartea Lizichii port numai gulere scrobite și cravate pe care mi le înnod singur... Și omul care mă recunoscuse începe deodată să mă privească oarecum jenat, ca și cum s-ar fi adresat din greșeală altuia, nu mie...

La fel însă îl privesc și eu pe el. Privirile noastre se încrucișează ca niște faruri marine, care ne orbesc și pe unul, și pe altul. Aproape nu ne mai vedem deloc. Nedumerirea mea, însă, este cu atât mai mare, cu cât omul acesta nu-mi pare a fi ca toți oamenii. Nu există parcă decât în imaginația mea. Și totuși, e singurul om de care avem nevoie cu adevărat în viață... E omul care ne ajută să sfârșim convenabil povestirile cu subiect mediocru.

* * *

Iar am rămas singur. Omul care îmi vrea binele a plecat, după ce mi-a dat întâlnire pentru a doua zi dimineața în Gara de Nord, iar femeia fantomatică s-a așezat la o masă alături de mine. Aș fi preferat să plece ea și să rămâie el. Închid ochii, să n-o mai văd nici pe ea. Nu vreau să mai văd pe nimeni. Vreau să mă văd numai pe mine singur. Dar nu pe cel de până acum. De acela sunt sătul. Vreau să mă văd altfel, așa cum aș vrea să fiu cu adevărat, așa cum mi-ar plăcea să-mi apar mie însumi din întuneric... Și ce mare încep, parcă, să mă deslușesc în întuneric!...

Ce bine-ar fi să rămân așa toată viața!... Întunericul dă oamenilor proporții de giganți. Întunericul din jurul meu, însă, nu ține decât o clipă... Undeva departe, probabil spre răsărit, se crapă parcă de ziuă...

E ziua nașterii mele adevărate... Și primul strop de lumină proaspătă pătrunde în mine, odată cu ecoul unei chemări de departe, pe care o aud întâia oară:

— Sosesc corăbiile... Vino, să le vedem cum intră în port!...

Cine mă cheamă însă?...

Omul care îmi vrea binele sau femeile care îmi vor răul?...